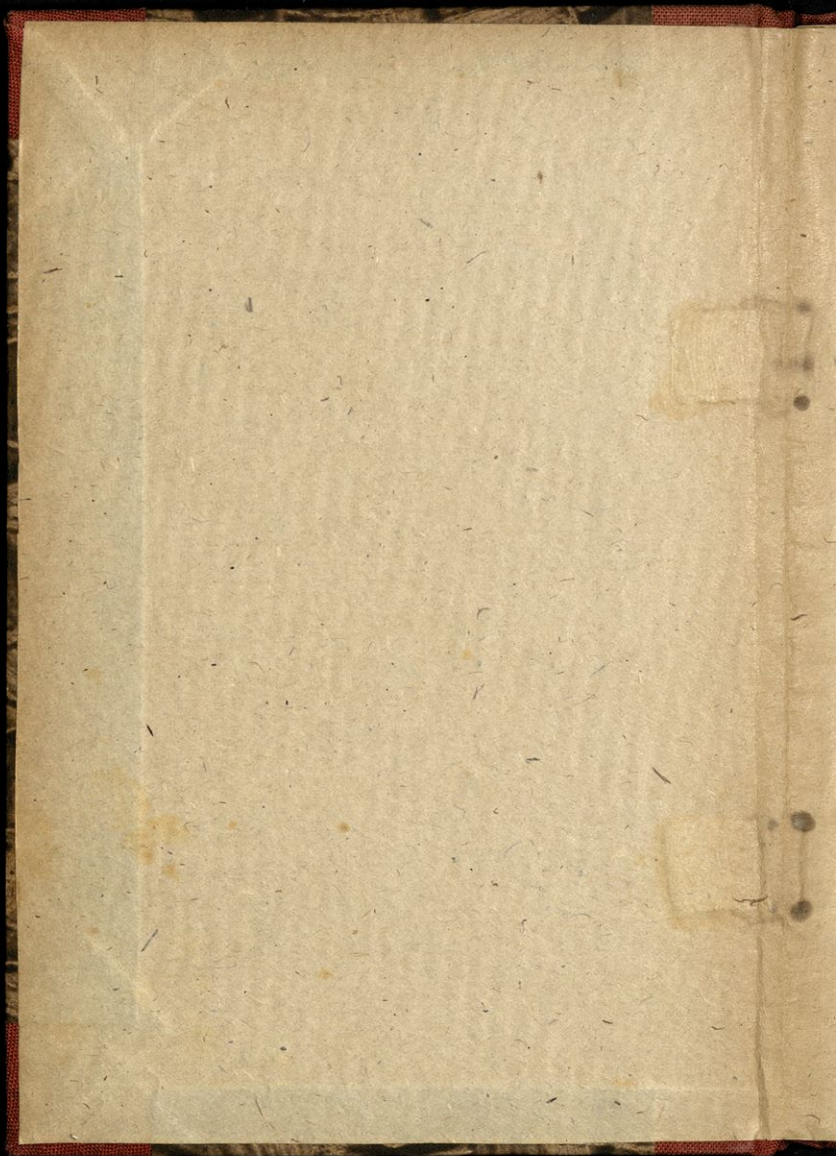
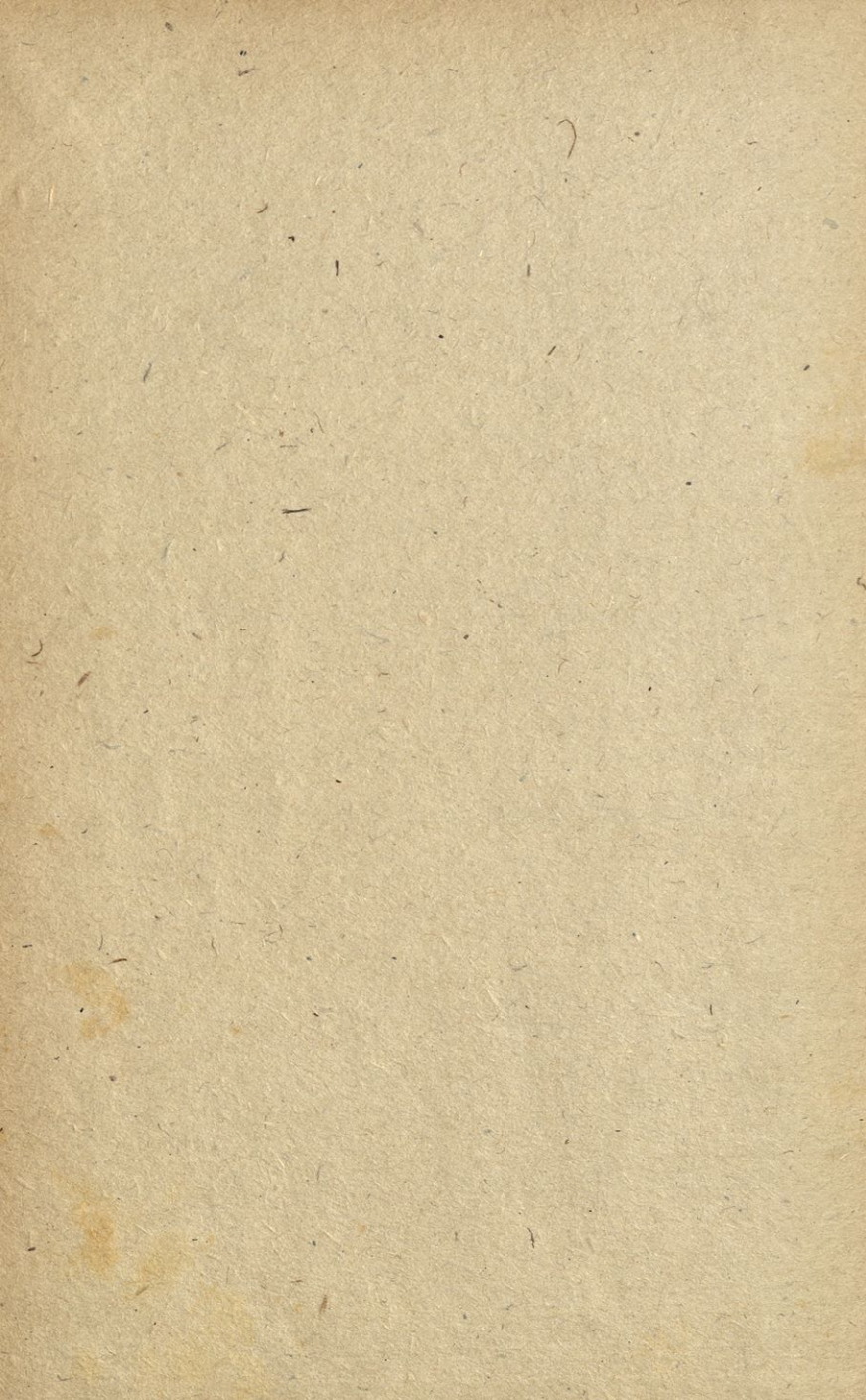

SLOVENSKE
VEČERNICE

93

ZVEZEK

BOGATAJEVCI

NOV 11 1898

SLOVENSКИH VEČERNIC 93. ZVEZEK

BOGATAJEVCI

POVEST

SPISAL

JAN PLESTENJAK

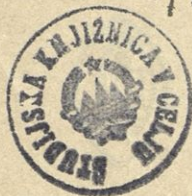

1941

IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA

10935/93

N 863/1953

V mrežo se je zapletel

»Ne motovili se tako počasi, lakota pretegnjena!« je zatulil Bogataj; Katra, že zgarana, a ne še stara dekla, ga je pa ošvrknila s svojimi drobnimi očmi, treščila perilnik po tleh in se razkoračila pred gospodarjem.

»Babjek sitni, saj vem, da sem ti na poti. Vem, da ti diši onegava Agata, pa ji bom že podkurila in ji dopovedala, kakšen svetnik si, grdavš nemarni!« Hitela je, da se ji je jezik kar zapletal, in od jeze so ji polzele solze po licih.

»Boš, kvatrnica kvatrna, boš!« se je togotil mlinar, pograbil oklešček in ga zalučal proti njej.

»Ubij me!« je vekala Katra in bežala za hišo.

»Kar poberi se!« je hropel mogočnež in odštorkljal v mlin, kjer so enakomerno natepale svojo pesem stope in je škripalo kolesje in so se mahedravo premikala in tresla sita. Čudno se je v to pesem mešala pozvanjajoča žaga, ki je hrustala in sikala.

Bogataj, že priletel mlinar, žagar in gruntar, je sédel na stolico in nekam nerodno mu je bilo zaradi Katre. Po vsej vasi in po vsej soseski bo razklepetala, kako je bilo z njo in kako je bilo z drugimi pred njo. Prav nič je ne bo sram, še to bo iztelezgala, da je čez mero moke jemal in kmete pri otrobih nič kolikokrat opeharil.

Stope so udarjale, Bogataj je pa premišljeval, kam bi z denarjem, ki ga je razposodil kmetom, naložil v posojilnici in varno hranil v železni skrinjici z dvojnim dnom. Kmetje so šušljali, da si je Bogataj to skrinjico prisvojil ob prevratu in da ni bila prazna. Namigavali so tudi, da je s tistim denarjem jela cveteti njegova žaga in da so tisti denarji nakopičili sklade hlodov in desk. Bogataj pa je bil vesel, da ga ni tatu, ki bi našel denar; premišljal je in se mučil, kako bi nategnil obresti, da bi kupček še zvečal; nič se pa ni zmenil ob misli, da ga imajo ljudje za skopuha, oderuha in hudega ženskarja.

»Kaj bi tisto! Denar je gospod in pred denarjem je še vsak pokleknil!« se je objestno zasmel, izpraznil meh žita na grod in pobral moko izpod sita v vrečo.

Sonce je pripekalo in trava je po bregovih že venela, a mogočnjaški mlinar se za travo ni dosti menil. Bogatajev grunt je segal prav do vrha planine, koder sta že stoletja za varuha sv. Mohor in Fortunat. Že stari Bogataj si je zagrabil Kopačnico in k hiši dozidal mlin, zraven pa postavil žago. Deset vasi je nosilo v ta mlin mlet in deset vasi je pripomoglo do Bogatajevega bogastva.

»Le kaj se mu bo poznalo, če odščipnem še eno merrico!« je momljal, kadar je zavezoval polne vreče in mehove moke in jih odlagal na poseben prostor.

»Nič ne vem, nekam slabo se je namlelo,« se je izgovarjal, če je ta ali oni kmet pogodrnjal, da je mlinar morda malo pregloboko segel v vrečo. Ugovarjal mu ni nihče, le zdaj pa zdaj mu je kdo mimogrede zabrusil:

»Vraga, čudna letina!«

Že stari Bogataj si je nagrabil lepih denarjev, ko pa je umrl, si je marsikdo oddahnil, nihče pa ni za njim potočil solze.

»Lahko bo jedel iz polne skledel!« so govorili ljudje, ko je žago, mlin in grunt prevzel mladi Bogataj. Kmalu pa se je pokazalo, da je ta še trši od starega. Ženske so mu rekle umazanec in kmetje niso puščali k njemu ne svojih žená ne hčerá. Še deklam so skrbno naročali, naj ne postavajo po mlinu. On je vedel za to, pa si ni belil glave, tudi zameril ni skrbnim gospodarjem in dobrim materam. Mogočno je hodil po svojem mlinu, po žagi in po dvojnem gruntu. Ako se mu je zazdelo, je vsakega pol leta menjal deklo; če pa je katero obdržal dve leti, so ljudje že govorili: »No, ta ga bo pa izvila.« Toda zmerom so se zmotili. Znal se je izmotati in pretentati vsako deklo, če pa že ni šlo drugače, jo je potolažil z nekaj beliči.

»Oženil naj bi se dedec!« so godrnjale stare ženice in se jezile; zakaj Bogataj jih je imel že čez štirideset, pa se za ženitev ni prav nič menil; sicer mu pa kmetje svojih hčerá niso ponujali.

Bogataj je dobro vedel, kaj in kako ljudje o njem mislijo, pa ga to ni prav nič bolelo. Še bolj trmoglavo je grabil in spravljal v skrinjo in še bolj napeto je tuhtal, kako bi zadavil že skoraj izmozganega bajtarja ali trhlega

gruntarja. Do mozga je poznal vse gospodarje in tudi najmanjše bolečine tega ali onega grunta so mu bile znane. Srce se mu je kar topilo ob mislih, da bo zdaj zdaj izkrvavel Tonkovčev grunt, da se bo zrušila Posekaljeva bajta in da bo v Prešečnikovih gozdovih zazijala goličava.

Bogataja so poznali tudi v mestu. Tako mogočno se je vedel, da so se mu celó mestenci odkrivali in mu rekli 'gospod'. Bogataj se je pa le muzal, kot bi mu bilo bog ve kako nerodno, pri srcu pa mu je bilo prijetno. Kadar je plačeval, je mogočno odpiral svojo harmoniko in razkazoval z bankovci nabite predale, delal se je pa, kakor da je to le malenkost in da je to bore zalogo vzel s seboj le za prvo silo. Kadar pa je šlo zaradi davkarije, je bendal in letal okrog zakotnih mestnih pisunov, jih napajal in jim razlagal, da davka ne more plačati, da je bila letina slaba, z mlinom in z lesom pa da nič ni. Zmerom je imel nič koliko izgovorov pri roki. Poleti ni bilo vode, pozimi je pa zamrznila; če mu setve ni uničila moča, jo je vzela suša ali pa pobila toča. Pisuni so pisali in pisali, davkarija pa je zahtevala svoje. Bogataj je klel davkarijo, rentočil nad pisuni, nazadnje pa plačal in se povsod delal največjega siromaka. V takih časih se je kmetom prečudno slabo namlelo. Da niso jeli godrnjati, jih je Bogataj obsipal s ploho besed.

»Ne vem, ali je letos zrnje puhlo ali kaj, kar nič se ne namelje; še svojo sem poizkusil, pa ni nič boljša. Pa imam vendar hribovsko pšenico!« Mencial je in se lizal in čudovito spreminjal obraz; če bi ga kmetje ne bili poznali, bi morali misliti, kako strašno se mu smilijo.

»Katra, kosilo boš morala pripraviti!« je zavpil iz mlina; sodil je, da bo skoraj poldne. Sonce je udarjalo skozi line in z moko zaprašene šipe in ga opominjalo. V pajčevinah je predramilo lačne pajke in iz kotov pregnalo muhe, ki so se zaganjale v tolsti Bogatajev obraz.

»Kar pripravil!« je zagodrnjala Katra, ki je bila tedaj že čez leto dni pri hiši in se ji je zdelo, da sme in mora nastopati kot gospodinja in oblastnica.

»No, no, Katra, jezica pohlevna!« se je zarežal Bogataj, ki je Katro dobro poznal in vedel, da se je že potolažila. Katra je bila namreč rada huda, pa nikoli prav zares.

»Prebito je vroče!« jo je ogovarjal, ko se je jeła motati pred ognjiščem. Še zmerom se je šobila in premetavala burkle, kakor da ne najde pripravnih za debelušne sajaste lonce.

»Ne trobezljaj, Bajželj gre!« je siknila.

»Bajželj? Po kaj? Že mesec dni mu nisem mlel,« je pomislil mlinar in kar nekam iz navade zakašljaj. Prijetna misel se mu je utrnila: »Morda ga kje čevelj žuli in bi Bogataja rad za zdravila pobaral.«

»Dober dan, Bogataj!« ga je ogovoril Bajželj. Glas mu je bil nekam čudno ubit, oči so nečesa iskale po kotih in tudi roke se niso mogle znajti.

»Bog daj, Bajželj! Kaj bo dobrega? Slaba letina se nam obeta, jeli. Vročina kar žge.«

»Pa res!« Bajželj je vprašanje kar prezrl, preveč ga je utrudila pot, ki jo je s tako težkim srcem nastopil.

»Stopiva v hišo, tu se tako slabo sliši. Jaz že, jaz, ker sem vaje, ampak ti!« se je slinil mlinar, ker je vedel, da je Bajželj podedoval zadolženo kmetijo in da mora plačati žlahto. Bajželj je nedavno dobil po svojem stricu grunt, na katerem je bil vknjižen star dolg, ki je že do-dobra oglodal gozdove.

»No, le!« je izjecljal Bajželj, vendar pa mu je bilo laže, ker je zaslutil, da je Bogataj uganil, kaj ga je zaneslo v mlin. Možakar je imel predober nos, da ne bi zavohal namena Bajžljevega obiska. Iz oči mu je bral zadrego in radovednost, koliko bo Bajželj prosil napósodo, ga je kar mučila.

»Katra, liter tepkovca natoči!« je velel dekli in prijazno potiskal Bajžlja v hišo. Bajželj se ni mogel načuditi njegovi prijaznosti. Kako je mogoče, da mu bo skopuški in oderuški Bogataj postregel s tepkovcem? Kar otepavati se je začel misli, da bi bil dedec res tako grd, kakor ga opisujejo. In zazdelo se mu je, da je vse skupaj umazana čenča, kar je kdaj slišal o njem. Kar žal mu je bilo, da ga je kdaj obsojal.

»Veš, tako čedno pri meni ni kakor pri tebi. Meni taka reč ne gre izpod rok, z deklami je pa tudi križ!« se je muzal Bogataj in natočil. Široko se je razkoračil pred Bajžljem, hotel se je pokazati pred njim dobrega, mogočnega in pripravljenega vsak čas pomagati.

»Kaj boš govoril, da ni lepo!« je Bajželj brez misli izgoltal in nagnil kozarec.

»Prebito je dober!« si je oddahnil in za trenutek preletel z očmi stene, na katerih so visele svetniške podobe in nekaj fotografij. Tudi križ je bil v kotu, a ves preprežen s pajčevinami, da se je obraz razbičanega Boga komaj razločil.

»Hhm!« je pomežiknil Bogataj in segel po sapi.

»Kar nagni še, da ti bo beseda laže tekla!«

Bajžlja je zbadlo, ni mu pa pogledal v oči, sicer bi bil videl, da se mu kar iskrijo, češ moje mreže so trdne. V Bogatajevi hiši mu je nenadoma postalo tesno in vroče. Doma je sonce božalo, tu pa je žgalo in utrujalo. Doma so svetniki s stene tako prijazno gledali, da se je molitev kar sama od sebe vnemala, tu pa so bili mrki in vase pogreznjeni in Jezušček v Marijinem naročju je bil kot gluhi in slepi za prošnje, ki bi jih kdo izrekel v tej hiši. Iznenada ga je iz tega razmišljanja zmotil Bogataj.

»Danes je trda za denar, pa še zadolžena kmetija! Še meni ni bilo lahko, ko sem jo dobil brez dolga in mi ni bilo treba izplačevati žlahte,« je napeljeval mlinar, točil in kar razlival svojo prijaznost, da se je Bajželj počasi raznežil.

»Res je! Po cele noči ne spim, tako me dajejo dolgovi. Do po jutrišnjem moram imeti petnajst tisoč dinarjev, če ne, mi gre grunt na dražbo. Nekaj imam že sam, toliko mi pa še manjka. In sem si mislil: K Bogataju pojdem, morda mi pa le pomaga.«

Bajžlju je glas trepetal, rosne kaplje so se mu razlile po obrazu in mraz ga je tresel. Biló mu je nenadoma, kot da stoji pred sodnikom, ki mu bo vsak trenutek razglasil sodbo in jo bo moral podpisati.

»Pomisliti moram malo, prijatelj, petnajst tisoč dinarjev — to je že zaklad. Pomisliti, pomisliti moram. Ne rečem, da jih nimam, to že, sam pa veš, kako trdo jih je treba prislužiti.«

Bajželj je kar kopnel, tako mu je bilo nerodno. Vsak trenutek se mu je zdel večnost in kazalec na stenski uri se niti za spoznanje ni hotel premakniti. Bajželj je zbiral misli, da bi jih povezal v odgovor, pa se mu je vsaka izmuznila. Še nikoli se ni čutil tako vklenjenega in še nikoli tako majhnega.

Bogataj si je mel roké, lovil z očmi, premikal ustnice, kot da bi sešteval, zdaj pa zdaj je sklonil glavo, kot da mu je od samega tuhtanja omahnila, zdaj pa zdaj je po javorjevi beli mizi zarisal z nohtom neka znamenja, ki so pa znala govoriti le Bogataju.

Katra se je motala v veži in se, za možakarja v hiši še zmenila ni. Le to je vedela za gotovo, da je Bajželj v stiskah in da so Bogatajevi kremplji nevarni. Če zagrabijo, ne izpusté radi. Kar nehoté se ji je Bajželj zasmilil, čeprav njegove Agate ni rada videla, zdelo se ji je — pa sama ni vedela, kako je prišla na to misel — da jo izpodriva. Kadar pa je govorila z njo, si je morala priznati, da je lepa in dobra in da bi nikomur ne mogla lasu skriviti. Čisto kot Bajžljevka je, vsa pohlevna in mehka. O, Bajželj pa tudi. Škoda ga je, da je prišel Bogataju v róke. Nenadoma se ji je gospodar zastudil; spačila se je, ko se je domislila tolstega obraza in sovjih oči, ki so zmerom zbadale in nikoli božale.

»Takole sem mislil in takole premislil. Imam nekaj pečká, ki bi jih za nekaj časa lahko pogrešal, saj bi vedel, da sem jih dal poštenjaku v róke. Nič ne bi delala pred notarjem in po nepotrebem krmila to gospodo. Moža sva in pošteno bova držala svojo besedo. To je več vredno kakor notarski papirji, kolki in še pota povrhu.«

Bogataj je govoril s poudarkom, Bajžlja pa kar prebadal z očmi in se delal strašno zaskrbljenega in resnega, da se je temu zazdelo, da ima pred seboj dobrotnika in ne oderuha. Bogataju se je obraz kar svetil in zdaj pa zdaj so ga spreletele čudne barve, ki si jih pa Bajželj ni znal razlagati.

»Prav, prav! To je pametna beseda!« se je vmešal v mlinarjeve besede, da sam ni vedel kdaj.

»Saj sam veš, kako in kaj je z notarji. Vreme in gosposka ne prizanašata, zato je še najlepše, če se z njo ne ukvarjaš, ha, ha!«

Bogataj se je zakrohotal in zasmel se je tudi Bajželj, kajti kar dobro mu je delo to besedičenje, saj se je znova spomnil na dneve, ko je prevzemal grunt in štel težke denarje zdaj davkariji, zdaj sodišču, zdaj notarju. Za trenutek se je zamislil, tedaj pa je Bogataj vstal, odklenil kamro, zaprl vrata za seboj in Bajželj je le še slišal, kako

je zaškripal ključ v skrinji in kako je zaječalo v tečajih, ko se je vzdignil pokrov.

»Veš, rekel sem ti, da je trda za denar, ampak poštenjak rad pomaga poštenjaku, da boš vedel.« Bogataj se je mogočno razkoračil pred mizo in odprl svojo harmoniko, iz nje pa počasi vlekel tisočake, da je Bajželj mogel videti vso mamljivo mlinarjevo zakladnico. Izvlekel je petnajst tisočakov, potem pa harmoniko zaprl in jo prav počasi spravil v žep, ki je bil bolj podoben žrelu kakor žepu. Šele potem se je spet usedel, nekajkrat preštel denar, obračal bankovce proti soncu in se jim smehljaj.

»Prijeteljčki, sedaj me boste pa zapustili. Vem, da vam bo dolgčas. Imeli ste lepo družino, kopico bratcev, ha ha! Zdaj vas bodo pa raztepli po svetu, ha ha.«

Bajželj ga je gledal in obšla ga je misel, da se mlinarju meša.

»Veš, Bajželj, tudi smeh je potreben v teh trdih časih,« mu je pomežiknil mlinar, Bajželj pa ni vedel, kaj bi dejal.

»Torej petnajst bi jih rad. Dal ti jih bom, samo podpisati mi boš moral.«

»Seveda, seveda!« je hitel Bajželj, ki bi se že rad rešil mučne ječe.

Izza pošev postavljene podobe je Bogataj izvlekel papir, z zaprašene omare pa črnilo. Z okorno roko je delal prečudne vijuge in čačke, zdaj kimal, zdaj zmajeval z glavo, grizel ustnice, pero pa je škrtalo in se zdaj pa zdaj grdó zarežalo, kot bi hotelo ugrizniti. Bajželj je vse to gledal, škrtanje peresa mu je stresalo živce in pred očmi se mu je čudno meglilo. Nekaj mu je reklo, naj pograbi tisti papir in ga raztrga, potem pa zbeži pred sladkim oderuhom, pa se mu je nasmehnil grunt. Še teh dvoje ran zaceli in sem ti trdnjava, mu je prigovarjal.

»Tako, sedaj pa podpiši!« Mlinar se je dvignil kot sodnik, ko mora razglasiti sodbo. Z obema rokama se je oprl na mizo in njegove oči so se zdele Bajžlju strašne.

»Napisal sem ti pa: Jaz spodaj podpisani Bajželj sem dobil od Bogataja, mlinarja, žagarja in posestnika, 15.000 dinarjev napósodo, vrnil jih bom po treh letih. Obresti priporoznam 20 od sto. Za prvega pol leta pa Bogataj namesto obresti v denarju poseka 5 smrek pod planino.«

Bajželj ni vedel, kaj mu Bogataj bere, kajti mlinar je svoje besede tako čudno zlogoval, da so kar pikale in

sikale v dušo. Ves omotičen je pograbil pero, podpisal, ne da bi bil vsaj za hip preletel besedilo z očmi, pograbil denar in vstal.

»Prijetelj, saj se ti ne mudi. Na najino poštenost ga bova pa res še liter!« se je zahohotal Bogataj. Glas se mu je čudno spremenil, bahava objestnost je kipela iz besedi in preden se je Bajželj dobro zavedel, ga je že posadil za mizo, spravil papir in odmahedral po tepkovec.

»Pijva!« mu je ukazal kot hlapcu, vsaka njegova beseda je kar lajala: »Bajželj, ne pozabi, da si moj dolžnik. Hudiču si se zapisal, ha, ha!«

Bajželj se je opotekel pod težo petnajstih tisočakov; ko se jih je dotaknil z roko, ga je speklo.

»Spet je eden več na moji vrvici. Tako boš plesal, kakor se bo meni zljubilo. Veš, moje mreže ne zgreše. Prijateljčki moji, saj boste prav kmalu priromali v svojo domačijo!« se je krohotal Bogataj, ko je bil sam v hiši, srebal tepkovec, potem pa razgrnil papir z Bajžljevim podpisom in zapisal pred 5 smrek še številko dve.

»Prijetelj, pet in dvajset smrek, to so pa že čedne obresti. Prav čedne!«

Tisti dan so stope čudno votlo pele in sita so se nekam močneje tresla.

Kristus v kotu se je sklanjal skozi pajčevine, njegove krvave oči so se čudno svetile, kot bi opominjale, in roke so se skoraj vidno pregibale na žeblih, kot bi prosile: Bogataj, nikar se ne pregreši.

Bajžlja je dušilo, po ušesih so mu pa brneli čudno spačeni glasovi, ki so pred pol ure vreli iz Bogataja. Mislil je in mislil, pa se ni mogel domisliti, kaj je podpisal in kaj vse je bilo napisano. Nekaj o smrekah se mu je premlevalo po glavi, vse drugo pa mu je bilo tuje, kot mu je bilo tuje Bogatajevo blebetanje.

Ogovorile so ga plevice, pa jih je komaj spoznal. Ropretovo deklè ga je pozdravilo, pa ga še slišal ni.

»Kaj je neki z Bajžljem? Pijan ni, je pa čisto prepaden!« je šepnila Bolantačka, ko se je motovilil mimo njene bajte.

Na grebenu se je belila Buhova gostilna. Dobrodušni očanec je stal na pragu, kadil cigaro, mežikal v sonce in zmajeval z glavo, ker se ni hotel prikazati niti najmanjši oblaček.

»Bajželj, Bajželj, se reče, kam te pa nese,« ga je ogoril in se odmikal, da bi mogel v gostilno.

»Kaaaj?« je zategnil Bajželj in nekam čudno pogledal starca.

»Se reče, ali si gluha?« se je pošalil krčmar in zaskrbljeno pogledal znanca.

»Pa se vendar ni kaj zgodilo?« je pobaral in tedaj se je Bajželj šele zavedel.

»Po opravkih sem bil in sedaj sem domov namenjen. Prepleto je vroče!« je skoraj jecljal in sam ni vedel, kdaj je sedel za velikansko mizo v veži.

»Pol litra, kajne, se reče?« se je muzal Buh in že točil, Bajželj si je pa kar oddahnil, vendar ni mogel razbrati nobene misli.

»Vroče je pa že tako, da se trava kar smodi!« ga je ogovarjal Buh; ko pa je videl, da Bajželj ni za razgovor, je grizel svojo cigaro in momljal zase.

Le počasi se je Bajžljeva glava razvedrila. Vino ga je ohladilo in razgibalo.

»Utrujen si bil, kajne?«

»Pa kako!« se je motal Bajželj in bilo ga je sram svoje čudne zmedenosti.

Ko je izpraznil steklenico, je pograbil za šop bankovcev, da so se Buhu oči kar zasvetile.

»Pazi na denar, hudo je dandanes zanj!« ga je oštel in ni mu šlo v glavo, kje naj bi bil Bajželj snel toliko tisočakov.

»Nimam drobiža,« je zamomljaj Bajželj in nenadoma se mu je zazdelo, da stiska v roki ničvreden papir.

»Presneto, na trdnem si!« je rabsodil Buh in prebrskal vse kote in koticke, da mu je mogel razdrobiti tisočak.

»Bogatajevi so bili, zdaj jih dobi pa žlahta,« je zastokal Bajželj in s tresočo roko tlačil denar v žep.

»Ali ti jih je posodil?« se je začudil Buh in ostro započil oči v prepadenega Bajžlja.

»Posodil jih je!« je izkolcal Bajželj in povetil glavo; spet se mu je zazdelo, da udarjajo vanj prečudno hripavi in zmešani glasovi bogatega mlinarja.

Buh je povetil glavo in se zamislil. Bajželj se mu je zasmilil, rad bi mu rekel, naj denar takoj vrne, saj je predobro poznal Bogataja. Siromak, v mrežo te je ujel, težko se boš izmotal. No, sedaj še ta. Namesto da bi si

opomogel, ga bo nazadnje še grunt veljalo. Prav za kazen je vrgel Bog Bogataja ravno v to sosesko . . . Nazadnje mu je zašepetal:

»Saj bi ti jaz pomagal, pa nimam. Sam bi potreboval posojilo.«

»Vem, vem,« je jecljal Bajželj, zaslutil je, da ga Buh pomiluje in da je morda le vse res, kar je slišal o Bogataju.

Pokrajina mu je bila nekam tuja, čeprav se mu je zmerom zdelo, da se je je privadil. Res da še ni dolgo, kar se je preselil iz tesne doline Ločnice v hribe, ki so mu bili skoraj neznani. Skoraj brez skrbi je gostoval v samotni bajti z ženo Nežo in hčerko Agato, ki je že v devetnajstem letu. Delati je moral sicer trdó, zaslužil je pa le in nobeno noč ga niso obletavale skrbi, mu pile krvi in zastrupljale spanja. Odkar pa je podédoval grunt in z njim dolgove, mu še delo ne gre tako izpod rok, kakor bi rad, in ni je noči, da bi ga ne prebudile moreče skrbi. Tudi žena se je spremenila in hčerka Agata se mu zdi čudno zbegana. Morda ji je zrak preoster, morda pa dobro vé, kako je z gruntom, saj včasih vsa zamaknjena gleda preko grebenov, kjer je v tihotni Ločnici sedela pred bajto in klekljala. Samo sonce jo je bilo takrat in če je še tako delala, se ji utrujenost ni poznala ne v očeh ne na obrazu.

Joj, tako prijetno je bilo tam, prav res! Nič ni zameril domačinom, če so ga včasih dražili z mežnarjem, ker je tako rad hodil pomagat v oddaljeno cerkev.

Tu se pa zlepa ne more privaditi ljudi, grčavi se mu zdé in včasih celó robati. Najbolj čuden je pač Bogataj. Saj še v cerkev ne hodi rad. Tako bogat je, pa še svoje klopi nima. O pač, Buh, to ti je človek, potem pa Repnik, Kožuh, Hojkar, Ropret, Rogozovec, Balant. Prav res čudno, da so mlinarja izvolili za predsednika gasilnega društva.

Take misli so ga obletavale, ko se je že čisto približal strnjenemu naselju. Na gričku se je smehljala skoraj nova cerkev, v vencu pod njo so se pa stiskale v meline lesene in zidane hiše, nekatere s slamo, nekatere pa že z opeko krite. Čisto ob cesti je stal gasilski dom, ki so ga šele pred leti zgradili. Daleč naokrog so govorili o tem domu in se Selancem čudili, da so si postavili gasilski

dom, ko niti vodovoda nimajo. Društvo je ustanovil Bogataj in bil seveda izvoljen za predsednika. Bil je na to čast strašno ponosen.

Pokazala se je Bajžljeva kmetija, stisnjena med drevje in zarita v hrib.

Zabolelo ga je, ko se je spomnil Bogatajevih tisočakov, še bolj pa ga je zaskrbelo, ko je pomislil, kako bo žena žalostna, saj je tako lahkoverna, da bo imela te tisočake za hudičeve.

Mati Neža in hčerka Agata sta pleli na njivi pod hišo. Agata mlada in močna, Neža pa že počasna in zgrbljena.

»Neža,« je zaklical Bajželj, pa se je precej prestrašil svojega lastnega glasu.

Neža se je zdrznila, glas se ji je zdel nekam čuden. Tudi Agata se je vzravnala.

»Kaj pa je?« je zategnila žena in si otepala prst s predpasnika.

»Jesti bi mi pripravila!« je kriknil odsekano in počasi lezel proti hiši.

»Mislili sva že, da te ne bo! Tudi midve še nisva južinali,« je upehano govorila Neža, ko sta ga z Agato dohiteli.

Mož je nekaj zamomljal in pogledal v tla. Čutil pa je, da ženine oči visé na njegovem obrazu in ga sprašujejo: Kaj si tako čuden?

Nenadoma ga je žena res pobarala: »Kaj ti pa je?«

»Nič, nekoliko truden sem pa vroče je,« ji je trudno odgovoril.

Tudi Agati se je zdel čuden; ni se spominjala, da bi bil v zadnjem času kdaj tak. Že govorica ga je izdajala, da mu nekaj ni prav in da ga nekaj grize. Pač, ko so prišla s sodišča neka pisma, takrat je bil tako mrk.

»Agata, telička spusti h kravi, da se ne bo drl,« je namignila mati in stopala z možem v hišo. Skrbelo jo je, kako in kaj je, bila je pa tudi radovedna, kako se je izteklo.

»Neža, tu je denar. Spravi! Še jutri poplačamo in izplačamo!« je revsnil Bajželj, da je Nežo zaskелеlo, a ji je še tisti trenutek odleglo.

»Hvala Bogu!« je zavzdihnila. Tedaj pa jo je nekaj stisnilo pri srcu, mračna misel jo je nenadoma obšla:

»Morda je v tèm denarju prekletstvo najinega rodu. Bogataj je s hudičem zvezan.«

»Rešeni smo najhujšega — dražbe,« je zastokal Bajželj in zaskrbljeno pogledal ženo, ki se ni premaknila.

Tisti večer so le malo govorili, zato se je Agati prècej zazdelo, da ji starši nekaj prikrivajo. Slutila pa je, da gre za denar in za izplačilo žlahti, da se rešijo dražbe. Vso noč se je premetavala po postelji, zdaj je premišljevala, zdaj molila in jokala, smilila sta se ji oče in mati in neznansko ji je bilo žal, da so zapustili tisto nizko, samotno bajto, ko vendar ni bilo ne skrbi in ne stradanja.

Tudi Bajželj ni spal. Prečudno so se mu vrivali Bogatajevi tisočaki in ni se mogel spomniti, kako in kaj je s tistimi smrekami. Megleno se je domislil, da gre morda za obresti. Da, za obresti. Toda koliko smrek? Tega se pa ni mogel spomniti. Menda pet?

Neža je molila, zaradi Agate bi rada rešila grunt, zaradi Agate se je mož odločil za težavno pot. Srce ji je čudno utripalo in ni se mogla dokopati do jasnih misli.

»Kako sta pa naredila?« je šepnila v neznanskem strahu.

»Pismeno!« je boječe povedal mož. Tedaj je zagledal tisti papir in skrivenčene črke na njem, ki jih v zmedenosti ni prebral, pač pa se je pod tiste krivulje podpisal.

»In obresti?«

»Je vse zapisano,« se je izmotaval, žalosten in neprespan, dan pa je že lezel skozi motne šipe v kamro. Žena ni več spraševala, zazdelo se ji je, da možu to ni prav, sicer pa on že ve, kaj dela.

»Ti, kaj pa, če te je ogoljufal?« je nenadoma bruhnila in sama ni mogla razumeti, kdo ji je narekoval te besede.

Mož jo je le pogledal, vprašanje se mu je zaglodelo v dušo in ga grizlo ves dan. Povlekel je njivo, na dušo pa so mu tolkle trde besede: Kaj pa, če te je ogoljufal, ogoljufal? Pri jedi se mu je zdelo, da to ostudno vprašanje vpije še iz skleda, biló mu je, kakor da zija vanj izza vogalov in da ga še krave mukajo: »Kaj pa, če te je ogoljufal?«

In to vprašanje je obtičalo v srcu obeh, očeta in matere, in vrtalo dan za dnem, noč za nočjo, pilo kri in sesalo zdravje.

»Kaj pa, če te je ogoljufal?«

II

Slutnja je dozorela

Ko se je Bajželj naselil na svoj podedovani grunt, so ga kmetje sprva nekam po strani gledali kot prislinjenca in tujca, čeprav njegova govorica ni prav nič drugače pozvanjala in čeprav je bil z vsakomer še preveč prijazen.

Ko so pa zvedeli, da je zagazil v Bogatajeve mreže in se z njegovim denarjem odkrižal neučakljive žlahte, se jim je zasmilil, najbolj pa tistim, ki so sami občutili prekletstvo Bogatajevega denarja.

»Reši se ga, kakor hitro boš mogel!« so mu svetovali.

Pa tudi sam je mislil na to, pa se nič pametnega ni mogel domisliti. Cimpri so sicer že precej trhli, vendar se smrek pod planino še ni treba dotakniti. Drugače je pa les iztrebljen in preden se bodo mladice vzdignile in odebelile, bo Bajželj že v grobu. O, Agata jih bo pa že sekala. Toda smreke le počasi rasto, so pa zato sončne in je les več vreden.

Bajželj se je tiste dni nekam čudno motal, nikjer ni našel miru. Očitki so se zgoščali in vsako uro so se mu zdeli težji.

»Dolžnikov in žlahte si se pa vendar rešil!« mu je namignil sosed in pomežiknil, v srcu pa se mu je zganilo mehko sočutje.

»Nič ne maraj!« je šepnil, ko je zagledal Bogataja, ki je ponosno stopical po stezi in se razgledoval po grapi. Nerodno mu je bilo, slutil je, da ga je slišal, in kar samo ga je zanašalo na stransko pot.

»Lahko si zadovoljen, da si se jih rešil!« ga je ogovoril Bogataj, švignil z očmi in se zdaj pa zdaj nekam čudno nasmehnil, da se je Bajželj prestrašil.

»Hm!« je zamomljal in gledal, kam bi zavil, da bi se rešil nevšečnega dedca.

»Ne mrday se tako čudno, hvaležen bi mi bil lahko za dobroto. Le pomisli, kako trda je danes za denar,« se je delal užaljenega in mehkega dobrotnika.

»Če dobro premislim, mi je kar žal za denar, ko pa ne veš, kaj bo jutri in kaj bo čez pol leta. Doma je denar še najbolj na varnem!« je postajal trd, Bajžlju pa je bilo nerodno.

»Saj nič ne rečem, skrbi me le...« je izgoltal in gledal v tla; ni prenesel Bogatajevega srepega pogleda.

»Tebe naj bi skrbelo, tebe! Kaj naj pa jaz rečem!« je zagrmel dedec in se razkoračil pred Bajžljem. »Tako ti povem, ne poslušaj mojih nevoščljivcev, kajti kadar bom zrojil, bo en sodnik loški premalo in poleg loških odvetnikov bom pritegnil še ljubljanske.« Mlinar se je razvnel; če bi bil tedaj Bajželj videl njegove oči, bi spoznal, da se iz njih reži porog. »Ne vedo še, kdo je Bogataj! Le to sem ti hotel povedati, da ne boš mislil, da sem gluha in slepa za vse, kar se v naši srenji godi. Zate vem, da si pošten, zato sem ti dal. Mene poslušaj, drugih se pa ogiblji, hinavcev!« se je medil mlinar in glas mu je bil mehak in sladak proti koncu. Bajželj bi se bil skoraj izpovedal, kako je dvomil v njegovo poštenost, pa ni našel primerne besede. Bogataj je to opazil in prijetno mu je bilo. »Ne misli, da se mi boš izmuznil, ti pa že ne, pohlevnost mežnarska!« je dejal sam pri sebi in se prijazno muzal Bajžlju, ki je bil ves zmeden, kakor da stoji pod vislicami.

»Pa z Bogom, domov moram!« je nenadoma zajecjal in sam ni vedel, zakaj se mu je nenadoma tako stožilo po ženi in Agati.

»Tudi jaz se ne smem obotavljati!« se je hlinil Bogataj in dal svojemu dolžniku roko. Bila je vroča in spolzka, vsaj tako se je Bajžlju zdelo.

Sneg je že zametil pota in cerkev na griču je nekam majhna kukala iz snega. Ostra burja je preizkušala suknje kmetov, ki so morali po opravkih, silila skozi stene lesenih hiš, v podstrešjih pa žvižgala, trgala pajčevine, razpihala prah in črvojedino s prečnikov in križnikov in božala stropnike, obložene z drobljanci slame.

Bajželj se je za zimo dobro preskrbel s kurivom, za klajo ga je pa skrbelo. Dokupiti bi moral, pa skoraj beliča ni bilo pri hiši.

»Junico prodaj!« je menila Neža, Agata je pa skoraj zaihtela.

»Bo že kako!« je revsnil Bajželj in gledal skozi okno, kako se burja igra s snegom in dela zamete.

»Vejevnike mešaj med seno!« je ukazal Agati, ko je zagledal okleščene jesene.

Snega se je natrpalo kot že davno ne. Bajželj je mislil na smreke pod planino, nekaj mu je reklo, naj jih kar

poseka, sedaj jih bo najlaže spraviti do hiše. Ko pa se je ozrl nanje, so se mu zasmilile in ga je minilo. Še Agata bi mu zamerila. Za strehe se bo že dobilo, debeline je pa škoda! Zmrzovalo je in okna so bila zamrežena z ledenimi rožami. Tudi v Bajžljevi duši je bilo nekam čudno ledeno in prazno. Še svojih misli se je bal kot neizpovedanih grehov, in to mu je jemalo spanje. Tudi Neža je bila nekam tiha in je vidno hirala.

Večeri so bili čudno kratki, noči pa neznansko dolge. Še Agata se je često nemirno prekladala po postelji in se prebujala iz težkih sanj, da jo je bilo včasih kar strah in si je potegnila odejo čez glavo. Nekajkrat se ji je zarežal pred očmi Bogataj, da jo je pretreslo in se je zgrozila. Le kaj naj pomeni ta spačeni obraz in zakaj jo tako čudno gleda? O, te ostudne oči! Saj je vražji ogenj v njih.

Neko noč je Neža posebno nemirno spala; če se je zganil črv v trhljem stropniku, ga je slišala.

»Ali ne spiš?« jo je vprašal mož.

»Ne! Tako čudno mi je!« je zastokala in svojega lastnega glasu jo je bilo strah. Bila je zmerom bolehná in občutljiva, vsake reči se je ustrašila, ubiti bi si pa še črva ne upala.

»To se pa vlečejo te noči!« se je razhudil Bajželj, strmel v okna, če se morda le že ne svetlika, ter napenjal ušesa, če morda ni zapel petelin in če morda ni zalajal pes na vasi.

»Psi lajajo! Pa kako se zaganjajo! Kar davijo se!« je hitela Neža, da jo je slišala tudi Agata v hiši. Psi so cvilili in rentočili, da so bili nekateri že kar hripavi.

»Le kaj jim je?« se je začudil Bajželj.

»Morda se tihotapci klatijo po vasi,« je menila Neža. Tudi njemu se je zdelo to verjetno.

Le počasi se je jelo daniti. Psi so utihnili, le tu in tam se je kateri spozabil in kar iz navade zalajal v dan.

»Agata, k Buhu boš morala po smrdljivec,« je namignila mati, ko se je dopoldne razlilo sonce po snegu in je burja odjenjala.

»Saj res!« se je razveselila, zvečer bo lahko brala in noči ne bodo tako neznansko dolge. Napravila se je, obula škornje in jela gaziti kar v celo. Sren še ni držal. Pot je ni utrujala, kar prijetno ji je bilo, da je mogla iz tesne

hiše. Sproščeno se je čutila in je hlastno vdihavala zimski zrak, ki je kar grizel.

»Zgodnja si, zgodnja, Agata!« jo je podražil Buh in ji kar sam od sebe nalil kozarček žganja. »Le izprazni ga, premrazila si se!« Agata ga je začudeno pogledala in izpila.

»Pa hvala!« je dahnila, ker jo je žganje dušilo.

»Nič, nič! Povej rajši, kaj je novega pri vas. Mislim sem že, da vas je vse skupaj zamedlo.«

»Kar doma se tiščimo, to je res,« se je nasmehnila Agata, tako dobrodušnega še ni videla Buha.

»Kaj neki so danes še pred dnevom psi tako strahovito lajali,« se je nerodno motala in izvijala, kajti nadoma jo je radovednost prisilila, da je vprašala.

»Da, da! Tako so pa lajali . . .« Buh je nenadoma prenehal. »Dekle, ti še ne razumeš vsega tega. Meni se zdi, da je Bogataj tvojega očeta strašno opetnajstil. V njegove smreke pod planino so šli danes zjutraj sekati. Bogataj je bil z njimi. Ne bi vedel, pa so me prebudili, moral sem jim natočiti žganja. Kar je pa še najbolj čudno, plačal je Bogataj.« Buh je umolknil in se nekam zamislil, Agata je pa zijala vanj, ni ga mogla razumeti in ni ji šlo v glavo, da bi mogli Bogatajevi delavci sekati pod planino.

»Natočite mi smrdljivca, moram očetu povedati. Čisto gotovo nič ne ve,« je Agata skoraj zaihtela. Zazeblo jo je prav v dušo in jo zaskrbelo, kaj bo počela mati.

»Če ne bo prepozno!« je zamomljal Buh, ko je Agata odhajala.

Nikjer se ni obotavljala, ne na levo ne na desno se ni ozrla, gnalo jo je domov Buhovo sporočilo, da Bogatajevi sekajo smreke pod planino.

»Oče, Bogatajevi sekajo pod planino, zato so psi lajali!« je izdušila že v veži, preden je spravila smrdljivca.

»Za božjo voljo, Miha, kaj je to!« je kriknila mati in se skoraj opotekla pred ognjiščem. Burkle so ji zdrknile in mleko je pljusknilo iz lonca.

»Kaj? Sekajo? Kdo ti je povedal?« je zahropel oče, čudno prebledel in ustnice so mu drhtele.

»Buh mi je povedal. Pri njem so se oglasili,« je dejala Agata. Ko je pogledala očeta in mater, je videla, da sta se v trenutku postarala za nekaj let.

Bajželj se je skušal zamisliti in mirno razmisliti. Da, menda je zapisano za pet smrek, več ne, pri Bogu, za več ne, in te ima pravico posekati. Ampak pokazati bi jih bil moral in se še posebej domeniti! To vendar ne gre! Kar sekire na rame in hajd nad Bajžljeve smreke!

Stiskal je pesti, grizel ustnice in zmerom bolj se mu je misel, da ga je Bogataj najbrž ogoljufal, zdela verjetna: Da, zdaj vem, kako grdo me je ogoljufal.

»Gledat pojdem!« je siknil nazadnje, si popravil skor-nje in začel po celem gaziti sneg.

»Bog pomagaj, kam smo prišli!« je vzdihnila mati, se sesedla na butarah pred ognjiščem in zaihtela, da so jo stresali krči. Agata ji ni znala in niti ni mogla pomagati. Sama je planila v jok, da je prečudno odmevalo v veži.

»Jejhata, jejhata!« je mati vila roke, glas ji je bil že hripav in čudno votel.

»Mati, mati!« je hlipala Agata. Ni mogla uganiti, zakaj sekajo pod planino.

»Kaj bo, kaj bo?« je udarjalo po veži in po hiši in se mešalo z jokom in kašljanjem.

Bajželj ni čutil snega pod nogami, še za ledene utrinke se ni zmenil, ki so mu padali za vrat. Kar samo ga je gnalo proti planini; zdajci se mu je zazdelo, da sliši udrihanje sekir in frčanje trsk po zraku.

Vzst, vzst! je delalo, da je Bajžlju kri kar vrela. Tak si torej, Bogataj, dobrotnik hinavski! Opetnajstil, ociganil, prelisjačil si me, ko si videl, da imaš pred seboj pohlevnega poštenjaka! Če je ni svetne pravice, je pa še zmerom božja, le to si zapomni! Torej me res hočeš uničiti, Bogataj bogatajski!

Momljal je sam zase v gluho pokrajino in z dolgimi koraki kar požiral razdalje do svojega gozda, dokler ni čisto razločno zaslišal švistenja sekir, mastnih kletev, objestnega smeha in nazadnje še Bogataja samega, ki je zmerjal drvarja, ker mu je žago spodvil.

»Pošteno jo bom zaračunal, če se pretrga,« je rentočil, drvar se pa še zmenil ni.

»Si jo že Bajžlju zaračunal, drago jo bo plačal!« je siknil drvar Tone in zamahnil s sekiro po nadritku, da je žaga presunljivo zapela.

»Goljuf!« je šepnil Bajželj predse in ni mogel verjeti, kar je slišal in videl. »Ubijem te, golazen!« je siknil v ostri

zrak, stisnil pesti in prsi so se mu vzbočile. A z lepo besedo ti še graščine odpró, ga je učila rajna mati. Toda čemu bi goljufa in oderuha božal z lepo besedo? Saj... a nihče se noče več pravdati z njim, je slišal. Če ga ozmerjam, še tožit me gre; če ga lopnem, sva lahko oba nesrečna. In Bogataj je hrust, ne bilo bi varno bosti se z njim...

»Ali si prišel pomagat?« ga je bahavo pozdravil Bogataj, mu ponujal roko in se mu režal v obraz.

Bajželj mu ni segel v róko, niti je ni opazil, na hitrico je preletel z očmi podrte smreke in takoj razsodil, da so podrli najlepše — kar devet že. »Saj vas je že tako preveč. Bogataj, kaj za vrağa pa počenjate?« se je razhudil.

»Kaj pa pihaš, Bajželj? Ali te zebe?« se je rogal Bogataj in se obrnil k delavcem.

»Saj... saj... Bogataj,« je jecljal Bajželj, »saj sva se le za pet vrhov zmenila.«

»Kaj? Kako, za pet? Kaj še! Bajželj, spomin te je zapustil. Pokažem ti črno na belem, da sva se zmenila za pet in dvajset.«

Bajžlju se je zameglilo pred očmi, da se je moral z roko opreti na prvo smreko.

Bogataj se ni več zmenil zanj. Bajželj je dolgo dolgo strmel v ležeča orjaška debla, končno pa se je kakor pijan opotekel nazaj proti domu...

»Zlodej, tujih smrek pa ne bom podiral. Sam jih sekaj, Bogataj, če hočeš,« je slišal Bajželj za seboj Tonetov glas, nato pa Bogatajevo kletev, ki jo je preglušila pojoča žaga.

III

Grenka spoznanja

»Ogoljufal te je!« je zavpil Tone, ko je dohitel Bajžlja, ki se je zaletaval, opotekal in se lovil v snegu. Zdaj pa zdaj se je do pasu zaril v zamet, zdaj pa zdaj mu je zastala sapa.

»Ogoljufal me je!« je zastokal Bajželj in obstal, nezaupno gledajoč Tonetu v obraz, kot da ima Bogatajevega skušnjavca pred seboj.

»Da, da! Ampak dokaži mu hudiču! Marsikdo se je že opekel, ki je pri njem iskal pravice. Boj se ga! Njegov

denar je iz pekla!« Tone je bruhal kar brez zveze, stiskal pesti in škripal s škrbinami, ki jih je še odnesel iz vojske.

»Vem, Tone. Še nikoli se nisem pravedal in se tudi zdaj najbrž ne bom. Kako tudi! Za advokate nimam denarja, brez advokata bi pa nič ne opravil,« je vrelo iz Bajžlja; bil je brez volje in moči in hvaležen za vsako Tonetovo besedo.

»Jaz bi ga nakresal in mu kosti polomil, pa se mi zdi, da ni vredno mazati se zaradi njega. Enkrat sem ga že, pošteno jo je skupil, nazadnje se je pa on smejal. Tri mesece so mi naprtili, za odškodnino sem mu moral pa delati. Delal sem pa seveda, kot se je meni zljubilo, ha ha!«

»Kaj pa naj napravim, Tone?« ga je zaupno in proseče vprašal Bajželj, kot da bo njegova beseda odločila usodo petindvajsetih smrek pod planino.

»Kaj, nič! Dobi kje denar in mu ga pred pričami vrni! Tako ti povem, Bajželj, ta človek je hudiču zapisan. Prav gotovo je zapisan, zakaj se pa v cerkvi, kadar že gre k maši, tako čudno stiska v kot in se še prekriža ne.«

»Kje pa naj dobim denar?« je Bajželj zmajeval z glavo. To ga je huje grizlo, kakor pa da je izgubil pet in dvajset smrek.

»Saj to je tisto! Jaz bi ga koj dal, ha, ha, pa kaj, ko tisočakov še videl nisem. Pobaraj veljake, jaz sem siromak, s sekiro si služim kruh. Ta je pa boren.«

Tonetu se je Bajželj zasmilil, ob misli na Bogataja je pa zaškrtal in pljunil v sneg.

»Veš, tudi v eno smreko bi ne bil zasekal, če bi bil vedel, kako jih je kupil, zverina. Nak!« Zamahnil je s sekiro, da je zapela.

»Prav res, domov me skrbi!« je Bajželj potožil Tonetu, se ustavil in kar gorelo je iz njega. Oči so mu plašno begale, v ustnice so se mu zagrizli zobje, roké so mu kar omahnile ob telesu in se tresle.

»Dobro ženo imaš, ne bo te oblajala!« se je razkoračil Tone, ker je mislil — sam ni bil oženjen — da se može boje le takih žená, ki vpijejo, zmerjajo in revskajo.

»Če bi me, bi jo poslušal, potem si pa oddahnil. Po vsaki nevihti sonce še lepše posije,« je rekel Bajželj in se zagledal proti rebri, kjer je gledala iz snega njegova kmetija, kateri sedaj tako neusmiljeno sekajo ude. Trup, ves onemogel in ničev, bo morda še ostal, a ob tem trupu

bosta shirali on in Neža in še Agata z njima. Sedajle prav gotovo molita in vekata in gledata skozi okno, kdaj se bo prikazal izza rebri.

»Pa pojdem s teboj, če maraš in ti ni nerodno,« se je ponudil Tone in jo kar po celem mahnil navkreber, ne da bi bil počakal, kaj in kako mu bo odgovoril Bajželj.

»Pa res, kar z menoj pojdi,« se je razveselil Bajželj in nekam odleglo mu je. Spoznal je, da mu je Tone res prijatelj in da bo njegova beseda pri ženskah nekaj veljala.

Neža in Agata tisti dan nista bili za nobeno rabo.

»Oče se je najbrž strašno zaletel s posojilom,« je mati zaupala Agati, zakaj preveč jo je težila skrivnost, da je ne bi razkrila hčeri.

»Kaj bo z nami?« je vzdihnila Agata, ne da bi pomislila.

»Ne vem.« Tudi mati se je ob tem vprašanju ustavila. Skrivalo se je pa v njem nekaj strašnega in velikega, morda za vse tri usodnega. Čim dlje je bil mož z doma, tem tesneje ji je bilo pri srcu. Zakaj sekajo, koliko bodo neki posekali, kaj vse je Miha podpisal, to ji je rojilo po glavi, da je še na južino pozabila. Lakota se pa tudi Agati ni oglasila.

»Bomo pa v bajto šli, saj je bilo tam bolj prijetno,« je nenadoma razsodila Agata in čudno lahko ji je postalo pri duši. V bajti je preživela mladost, tam je bilo tako svetlo in toplo, v tej tuji gruntarski hiši pa je mračno in hladno. Tam je bila mati mlada, tu se je postarala, oče je bil tam čvrst in poln smeha, odkar je pa na gruntu, je sključen in zamišljen.

Tudi mati je jela razmišljati o tem in razpredali so se ji sami lepi spomini. Vesel in srečen se je vračal Miha z dela in imel zanjo in za Agato zmerom le lepo besedo, zjutraj pa je vstajal spočit. Grunt ju je zamrežil v skrbi in sedaj kolobarita, kolobarita, iz kolobarja pa ne moreta.

Poldne je že zdavnaj odzvonilo. Odmolili sta tiho in iskreno, vendar pa so se jima še v molitev vrivale grenke misli, kaj vse se godi pod planino. Tiščali sta se peči, čeprav nista čutili niti mraza niti toplote. Skoraj otopeli sta bili.

»Oče gre!« je zdajci vzkliknila Agata in skočila v vežo. Možakarja sta si otepala sneg s čevljev in molčala. Tedaj je v vežo pridrsala tudi Neža.

»Kaj je?« je jeknila, ko je videla, da je mož prepaden, kakor nikoli ni bil.

»Sekajo! Vem, da sva govorila o petih smrekah, podpisano je pa za pet in dvajset smrek,« je stisnil iz sebe Bajželj, Tone pa mu je s kimanjem pritrjeval in vrtil sekiro v roki. Nekam nerodno mu je bilo, Neža in Agata sta se mu smilili.

»Križ božji, ali je to mogoče?« je zajokala Neža.

»Pri Bogataju je vse mogoče, ker je hudiču zapisan!« se je odrezal Tone in beseda se mu je zdela kar moška. Otipal je ostrino sekire in s toporiščem udaril po tleh, kot da bi hotel potrditi svoje besede.

»Tale Tone je tudi sekal, ko pa je videl, kako in kaj, je vzel sekiro in odšel z menoj!« je nerodno razlagal Bajželj, ker ni hotel oživljati prizora v smrečju pod planino.

»Joj, joj, kaj bo iz tega?« je spet zavekala Neža, da je Toneta kar pretreslo, Bajžlja pa stisnilo pri srcu in ga zgrabilo za vrat.

»Če bi ustavili sekanje, bi jutri moral položiti petnajst tisočakov. Kje naj jih pa vzamem? Kje, za božjo voljo!«

Tedaj je zavekala tudi Agata, Neža si je pa zakrila obraz, jok jo je kar davil.

»Le nič ne marajte, saj bo prišel čas, ko se izkaže pravica!« je jeknil Bajželj in s težavo zadušil solze, ki so ga zbadale.

»Še zmerom je zmagala pravica, mati, še zmerom!« je pristavil Tone in Neža ga je hvaležno pogledala.

»Miha, v omarici je še nekaj jagodovca, daj, pogrejta se!« je namignila; Bajželj bi se ne bil spomnil, saj je čisto pozabil, da je še nekaj korajže pri hiši.

»Ne bi bilo potreba, jagodovec je za zdravilo, škoda ga je!« se je namuznil Tone in mlasknil z jezikom; izdal se je, da je telezgal le zaradi lepšega, da pa ga je strašansko potreben.

»Zato pa, ker je za zdravilo,« je dodala Neža in se medlo nasmehnila, toda znova jo je ugriznila skrb. Torej gre za obresti kar pet in dvajset smrek, s čim naj pa zasluži petnajst tisočakov? Ali naj jih iz tal izgrebe?

»Pa na zdravje vseh, da bi pravica zmagala!« je napil Tone in globoko nagnil, ker je videl, da je steklenica precej obilna.

»Bog te usliši!« so pripomnili Neža, Agata in Bajželj. V hiši je bilo mahoma vse tiho, s sten so nemo gledali svetniki, ura pa je enakomerno udarjala: tok... tok... tok...

Tisto noč se je Bajželj bridko razjokal. Mislil je, da Neža spi, pa se je zmotil.

»Ne muči se, bo že kako!« se je oglasila. Bila je vdana in mirna, kot bi se ne bilo nič zgodilo.

»Že res, ampak da sem bil tako nepreviden! Pač, z denarjem nisem nikoli imel opravka, in potem še sodišče — čisto zmešalo me je. Verjel sem, da je Bogataj najbolj pošten človek na svetu, tako je bil prijazen z menoj.«

»Hudoba tudi lovi duše na sladke limanice,« je razsodila Neža, oba sta pa zadremala šele proti jutru.

IV

Ljudski glas, božji glas

Tisto nedeljo je bilo v Buhovi gostilni živahno kot že zdavnaj ne. Gruntarji in bajtarji so sedeli družno, kramljali in se razvneli o letini, o cenah lesa, o živini in o slabih časih. Tarnali so o davkih, pridno jim je pa točil in se v pogovore vmešaval starikavi, pa zato izkušeni krčmar Buh; ta je rad zasolil kako krepko, ki je razgrela goste in izzvala smeh.

Vreme je bilo nekam čmerikavo, kot nalašč za krčmarja. Nikomur se ni mudilo domov in ozračje v gostilni je kar omamljalo.

Zmerom in zmerom so še prihajali kmetje in razgovori so bili čedalje bolj glasni in razvneti.

»Ali se Bogataj nič ne prikaže?« se je oglasil izza mize Rožanec, star kmet, čigar grunt je bil med najtrdnjšimi. Bil je tudi občinski svetovalec in svoje dni pri vojakih za »višjega«. Slišal je, da se pogovor suče o lesu, in se nehoté spomnil na Bogataja.

»Pravim, če se nič ne prikaže grdavš! Ali ne veste, da je ukanil ubogega Bajžlja. Hudnika, to je pa že od sile!« Rožanec je pljunil po tleh in udaril s pestjo po mizi.

»Vemo, vemo!« so odgovarjali kmetje in bajtarji ter se spogledovali.

»Pa Bajžlja!« se je razhudil Tomaževac. Bogataj mu je presedal, zato je zmerom iskal prilike, da se znosi nad njim.

»Podpisal je siromak, bil je pač v sili,« je hotel zagovarjati Bogataja Kozomolec. Njegov sosed je bil pa tudi v sorodu sta si bila.

»Podpisal?! Kaj se pravi podpisal! Oderuštvo je to!« se je zavzel Vodeb, ki je nedavno prevzel grunt po očetu in so ga tudi dušili dolgovi.

»Sicer jih je pa že dosti opetnajstil,« je zamahnil Rožanec. Bajželj se mu je smilil.

»To mi pa ni znano,« se je muzal Kozomolec, ker mu je bilo že nerodno. Sprevidel je, da so vsi na Bajžljevi strani, in se je kar potajil.

»Meni pa je, ker sem mu sam nasedel. Ženo sem moral odpeljati v bolnico in istega dne mi je poginila tudi krava. Kaj sem hotel, k Bogataju sem stopil. Sila je sila, pa sem mu kar za slepo ceno prodal smreke v rebri. Za denar se mi je mudilo. Grdo in umazano pa je, če kdo človeka v sili izrablja in prostaško ogoljufa!« se je razvnel Domačejkar. Neumno se mu je zdelo, da bi se še kdo potegoval za Bogataja, ko se je pokazal takega oderuha in goljufa.

»Res, ne smem reči, da je Bogataj goljuf. Vsi ste mi priča, da nisem rekel tega. Tožil bi me in kako naj mu dokažem, ko ima pa vse črno na belem. Tudi vsi škrici ga v mestu poznajo in se jim zna neznansko prisliniti. Rečem pa, Bog me ne kaznuj, da bi imel še kdaj opravka z njim.«

Domačejkar se je nagnil in čez rob kozarca ostro pogledal Kozomolca, češ ne boš me ujel, pri meni Bogataj že ne bo časti lovil.

Kozomolec je predeval kozarec iz roke v roko. Spoznal je, da vsi soglašajo z Domačejkarjem, čeprav je le grintav bajtar.

»Tudi Bogataju se bo opletalo,« se je oglasil Rekar, najstarejši kmet v srenji. »Bog prizanaša, kadar pa udari, zaleže. Moj oče so mi večkrat pripovedovali, kako je bilo s Podrekarjem, od katerega je stari Bogataj kupil žago in mlin. Rekli so, da je bil Podrekar skopuh in oderuh, kakršnega svet še ni videl. Pa če bi že otroke imel! Kaj šel! Grabil je in grabil in posojeval denar na krvave obresti,

kot so takrat rekli. Vsa soseska je trepetala pred njim. Kajti kadar se mu je zljubilo, je pognal bajtarja iz bajte in gruntarja s kmetije. Kaj se je pa oblast brigala za kmeta! Če si bil dolžan, si bil dolžan, in če nisi mogel plačati, si moral po svetu s trebuhom za kruhom. Pravili so, da je imel Podrekar na mernike srebrnjakov in cel polovnjak cekinov, zlatih verižic, prstanov in svetinj. Kje je vse to skrival, nihče ni vedel.

Neko noč so ga pa napadli roparji, ga privezali na mlinsko kolo in mu zagrozili, da ga takoj zavrtijo, če jim ne pove, kje ima zaklade. Kaj mu je kazalo? Povedal in pokazal jim je in, ko so vse pobrali in naložili na voz, so ga za nameček do nezavesti pretepli, zaprli v mlin in zapahnili vsa vrata. Šele drugi dan popoldne so ga rešili sosedje. Bil je ves polomljen in mrzlica ga je tresla. Še tisti teden je prodal žago in mlin staremu Bogataju. Oče so tudi vedeli, da so bili stari Bogataji s krivoverci zvezani in da so zato dobili tako ime.« Rekar je ime Bogataj pomenljivo naglasil in nagnil kozarec, kmetje so se pa spogledali. Le Kozomolec je zapičil oči v tla in sitno se mu je zdelo. Nič mu ni bilo všeč, da je Rekar pogrel staro zgodbo, ki je bila menda resnična, tudi ga je speklo, da je tako nečedno govoril o imenu Bogataj. Tudi njegova žena, Bogatajeva sestrična, se je tako pisala.

»Potem pa v tej hiši ni bilo sreče?« se je zavzel zidar Tine, ki je v zimskih mesecih obiskoval tečaj za zidarske mojstre v Ljubljani in je kmetom sestavljal prošnje za znižanje davka, za skrajšanje vojaške službe in veljal za učenega človeka, ki je zmerom in zmerom bral, če je le utegnil, in tudi novice za časopise pisal.

»Nak!« je zategnil Rekar. Ni sovražil Bogataja, nikakor pa ni hotel imeti z njim opravkov, ker je bil prepošten in pretankovesten.

»Stari Bogataj je imel nesrečo že v zakonu. Žena mu je znorela in nikoli ni prišla k pravi pameti. Venomer jo je pretepal, pa je kljub temu dočakala šest in osemdeset let. To se je pridušal, to! No, je pa pri mlevkih bolj pritiskal in pri obrestih privijal. Že stari se je ukvarjal s takimi posli, to je menda v krvi. Še župnika je ugnal, ko si je pri njem za cerkev izposodil. Namesto obresti je posekal cerkveni gozd, ampak to vam je bil gozd, kakršnih še Blegaš nima več,« je počasi razlagal Rekar.

»Tako, potem je pa ta čednost kar pri hiši ostala,« se je zaničljivo posmejal zidar Tine, Kozomolec jo je pa počasi, kot da je vse preslišal, odkuril, češ da ima še opravke.

»Veš, fant, ti Bogatajevi so vražji ljudje. Oče so mi pravili, da niso naše krvi. V njih je bahaštvo in napuh, našega jezika so se pa naučili, da bi nam laže gospodovali. Tako nam je pravil rajni črnovrški župnik, ki je dobro poznal take tiče,« je nadaljeval Rekar in se za odhajajočega Kozomolca še zmenil ni.

»Pa bo res tako,« se je oglasil Rožanec, ki je poznal nekaj gruntarjev, katerim se je očitno poznala tuja kri.

»Res, res!« je pritrjeval Vodeb, čeprav ni razumel, o čem so govorili.

»Čudno je pa le, da takemu človeku ljudje tako nasedajo,« je zarenčal Rekar in ošvrknil z očmi Domačejkarja in Vodeba, ki sta se zadolžila pri Bogataju. »Vsak vendar ve, da ga bo preslepil, z lepimi besedami presladkal in nazadnje ožel, potem pa dejal bahaško: Ali sem ga na kolena spravil! Nak, če bi moral travo muliti, Bogataja bi ne prosil. S takim človekom bi ne smeli imeti nobenega opravka, tako vsaj mislim jaz, ki sem star in je bila moja hiša zmerom poštena.« Rekar se je razburil in sive, košate obrvi so se mu kar naščeperile.

»Oče, jaz mislim, da že to ni prav, ko ga imamo za predsednika v gasilnem društvu,« se je oglasil zidar Tine. Še nikoli mu stari Rekar ni bil tako všeč. Povedal je, o čemer bi si drugi še kihniti ne upali.

»Prav imaš, jaz sicer nisem član, ampak sramota je bila že takrat, ko ste ga izvolili. Človek, ki je po vsej deželi znan kot oderuh in ženskar, pač ne spada na tako mesto,« je razsodil Rekar in se zagledal v kot, kjer je visel starinski križ in na njem razbičano telo Kristusovo, ki ga je izrezljal žirovski Puc.

»Tako je, tako je!« so vzklikali bajtarji in gruntarji in Buh je bil med njimi najglasnejši.

»Vem za predpis zveze, da se morajo v kratkem vršiti občni zbori vseh društev, in takrat ga vržemo!« je vzkliknil zidar Tine.

»Fantje, možje, ste vsi za to, da ga vržemo in da izvolimo novega predsednika?« je zagrmel Tine.

»Vsi, vsil« so vzklikali bajtarji in gruntarji in kar nekam odleglo jim je.

Rekar se je zamislil, jel bobnati po mizi, potem pa dejal: »Sedaj pa nehajte kričati in začnite delati. Ne pozabite, da je Bogataj ne le grabež, ampak tudi častilakomen, in za takole čast se ne bo pomišljal tvegati nekaj okrogljačev. Vi jih ne bi mogli, zato pa delajte!«

»Res je, oče!« je priznal zidar Tine in pogovor se je spet zasukal na vsakdanje stvari. Nekateri so vstali in odšli, nazadnje so ostali le še Rekar, zidar Tine in Rožanec.

»Tine, ti se razumeš na take stvari, ti vzemi v róke,« mu je pošepetal Rekar, vendar tako glasno, da ga je Rožanec slišal.

»Bom!« mu je zatrdil Tine in bil vesel, da mu je drugače nezaupljivi stavec toliko zaupal.

»Da si le zob ne polomiš!« se je pošalil Rožanec in mu napil, v njegovih besedah pa je bila sladka mehkoča, kakršne Tine pri njem ni bil vajen.

»Sicer imamo pa večino že zdavnaj za seboj in to Bogataj prav gotovo voha,« je še dodal, prijazno pogledal Tineta in se poslovil.

Zunaj je piskala burja in pod planino so v snegu ležale črne klade — Bajžljeve smreke — ki jih je posekal Bogataj.

V

Sila proti sili

Zidar Tine se je kar zadovoljen vračal iz gostilne. Bogataj mu je že zdavnaj presedal, sedaj ga je pa razvnelo Rekarjevo pripovedovanje o tuji krvi, ki ima žile do samega pekla. Sam se je že ukvarjal z mislijo, od kje so taki razločki med nekaterimi gruntarji, sedaj mu je bilo pa vse jasno.

Zidar Tine je imel za seboj trdo življenje. Komaj je shodil, že je moral na delo in čeprav ga je šola prebito veselila in se je lahko učil, mu vendar ni bilo dano, da bi prišel v gimnazijo. Risati je znal že kot otrok, toda oče, ki je bil sam zidar, znal pa ni ne brati in ne pisati, je trdil, da je risanje igračkanje in, če kdo riše, Boğu le čas krade.

Matere ni poznal, ker mu je umrla že nekaj mesecev potem, ko se je rodil. Postal je zidar po očetovi volji, skrivaj pa zmerom grebel in tuhtal, se učil in bral, da bi se dokopal vsaj za stopnjo više. Povsod so ga imeli radi.

Sam je stopical po ozki gazi in premišljeval, kako bi najlepše vodil občni zbor gasilnega društva in kako bi bil Bogataj najbolj vidno osramočen. Ko pa je zagledal pod planino Bajžljeve posekane smreke, je nenadoma pozabil na društvo. V glavo mu je šinila misel, da bi bila lesna zadruga za vso sosesko blagoslov, oderuhom in prekupčevalcem bi pa za zmerom odklenkalo.

Burja je pretipala Tineta do kosti, pa se za to še zmenil ni. Kar zasmejala se mu je, ko je pomislil, da bodo Bogataju zatonili časi, ko je za petnajst tisočakov zahteval kar dvajset od sto, za obresti prvega pol leta pa kar pet in dvajset najlepših smrek.

Pogled se mu je odpiral v grapo, kjer je samevala Bogatajeva domačija: žaga in mlin. Hlodov in desk je ležalo v pregradah kar na vagone. Vse je zraslo na teh bregovih in je bilo last kmetov, ki so trenutno potrebovali denar in zanj žrtvovali zadnje svoje premoženje.

Tine se je ustavil in gledal in nenadoma se mu je zazdelo, da vidi dolgo procesijo obupancev, ki prosijo bahatega Bogataja milosti, on se pa smeje in kadi debelo cigaro. Med obupanci je tudi Bajželj, z njim Neža in Agata. Sirota! Lepo in pošteno dekle, nisi zaslužilo takega ponižanja!

Nič ni opazil, da se po gazi pomiče Agata. Pri Domačejkarjevi Rezi je bila, da ji je ruto zarobila, ki jo je še za god dobila.

»Tine, kaj pa ogleduješ?« ga je plaho pa prijazno ogovorila.

Prvi trenutek se je Tine ustrašil in nekam čudno se mu je zazdelo, da vidi pred seboj Agato, na katero je pravkar mislil.

»Bogatajevo domačijo gledam,« se je v zadregi izgovoril in hudó mu je bilo pri srcu, ko je dognal, da je Agatin obraz upadel in da so njene oči nekam objokane. Bila je sicer še lepša in zrejša, a Tine je njeno lepoto prezrl, dekle se mu je preveč smililo.

»Bog nas varuj takih domačij!« je zašepetala, ni se pa mogla premagati. Povesila je glavo in si z ruto zakrila

oči, da bi Tine ne videl solz. Danes je sama videla najlepše smreke na tleh in jo je srce še bolj bolelo. Matere ne bo pustila pod planino, nak, saj bi si dašo izjokala. Saj si že to preveč žene k srcu, da je Bogataj nastavil obresti kar na dvajset od sto. Pravijo, da so smreke več vredne kot tisto posojilo, in vendar so šle za obresti prvega pol leta. Zdaj jo skrbi, kaj bo s kmetijo. Vsako noč sanja, da jo je Bogataj že pobral, njo, očeta in Agato pa pognal po svetu.

Tine nekaj trenutkov ni mogel spregovoriti, preveč ga je presunila njena nesreča. Dekle je poznal in vsaka misel nanjo mu je bila neizrečno sladka, skoraj ljubezni podobna, toda Tine je te misli skrival le zase.

Agata se ni premaknila, pa sama ni vedela, zakaj ne. Tinetova beseda je bila dobra in iskrena, doma pa je bilo zadnje dni vse tako mrtvo in vsaka beseda je zvenela kakor iz groba.

»Tudi jaz pravim tako,« je povzel Tine, ko je Agata na vse drugo že mislila, le na Bogatajevo domačijo ne. Ob Tinetovih besedah jo je še bolj zbolelo.

»Veš, da smo se o tem človeku danes menili. Na prste mu bomo stopili, boš videla, da res. Na občnem zboru gasilcev mu bomo že pokazali. Nikoli več ne bo predsednik društva.«

Komaj je to izrekel, ga je zbolelo in zazdelo se mu je, da vidi pred seboj Rekarja, ki mu žuga s prstom.

»Klepetulja klepetuljasta, kaj pa so ženskam občni zbori mar.« Žal mu je bilo, da se je zaletel, toda popraviti se ni dalo več. Agata ga je pa gledala in njegove besede so ji dobro dele, čeprav jih ni docela razumela.

»Kdaj pa bo to?« je presenečeno, pa tudi vzradoščeno vprašala, ker si je želela, da bi bilo to že ta trenutek.

»Prav kmalu, le dneva še ne vem!« je gorel tudi Tine, ker je videl, kako zelo je ustregel Agati.

»Kaj se pa godi na občnem zboru?« je hlastno vprašala, obraz ji je pa od sramu zardel, da se vtika v take stvari.

»Novega predsednika gasilcev bomo izvolili in ne več Bogataja,« je zašepetal in se ozrl, če ga kdo ne sliši.

»Se mu bo vsaj nos povесil,« se je zasmejala Agata.

»Tvojemu očetu je storil strašno krivico, da ga le sram ni!« se je razjezil Tine, Agata je pa povесila oči.

»Kako je pa hudo doma!« je zavekala, da se je Tine v ustnice ugriznil. Ne bi ji smel odpirati rane!

»Nič ne maraj, tudi to bo minilo,« jo je hotel tolažiti, beseda mu je pa neokretno tekla in tudi pravih misli ni našel.

»Bo že kako!« je zavzdihnila in ga hvaležno pogledala.

Z nasprotne strani je kar po celem gazil Bogataj; obiskal je nekaj dolžnikov. Mogočno je zasajal palico v sneg in zdaj pa zdaj zamahnil z njo po zraku, kakor bi bil hotel prepoditi nevšečno misel. Agata se je zdrznila, ko je zagledala Bogataja, le še korak, dva je bil od nje. Skoraj bi bila kriknila od strahu, če bi se ne bila spomnila, da je poleg nje Tine.

»Mojo domačijo občudujeta? Graščina, kaj? Glej jo, glej, Agato, kako se je popravila. Dober zrak, dober zrak pa malo ljubezni!« je brundal in se režal. Agata ga pa še pogledala ni.

»Agata, pridita z očetom kaj dol, saj sva si prijatelja. Ali ni nič pripovedoval?« se je hahljal in bolščal v Agato, da je v Tinetu kar vrelo.

»Saj smreke pod planino dovolj povedó!« mu jo je zabrusil Tine, da je Bogataj kar osupnil. Da bi se Tine vtikal v njegove in Bajžljeve stvari, to mu ni šlo v glavo, prebledel je, pogledal Agato in videl, da so njene oči polne očitkov in prezira.

»Zaljubljeni so slepi, zato ti ne zamerim, Agata. Pozdravi očeta in mu reci, naj se le še oglasi!« je sikal Bogataj. Agata se je bala, da bi se Tine spozabil.

»Ne bom ne!« je revsknila, da jo je Bogataj začudeno pogledal, Tinetu pa je odleglo. Agata mu je bila še bolj všeč.

»Pojdiva!« mu je rekla glasno in Tine jo je brž ubogal, pa sam ni vedel, zakaj.

»O, prijetneje je prepeljavati zalo deklino, kakor pa za druge plačevati dolgove!« je zarenčal Bogataj. Tine mu je mahoma postal zoprni, ko pa se je še enkrat ozrl za Agato, mu je bilo žal, da ni napel lepših in slajših strun. Takele deklino so na med udarjenel! Racial je po gazi in mrmral predse, Agatino obličje mu je pa neprenehoma sililo pred oči.

»Saj bi ga bil lopnil, pa je še prezgodaj!« je hropel Tine, stiskal pesti in ostro zasajal čevlje v sneg.

»Ne maži si rok!« ga je prosila, čeprav so jo Bogatajeve besede grizle in jezile. Nihče je ni prepeljal, z nikomer se ni shajala, posojilo pa je oče že sedaj krvavo plačal, kaj in kako bo, pa vé le Bog sam.

Vso pot sta molčala in gazila drug za drugim. Tine bi ji bil rad še kaj povedal, pa ga je dušilo, Agata je pa čakala, kdaj bo spregovoril. Čudna mehkoča ji je objemala srcé in Tinetova bližina ji je bila sladka in prijetna.

»Pa z Bogom in doma pozdravi! Nič ne zameril!« je dejal ob slovesu, Agata je pa kakor v zadregi nekaj zajecljala, povesila oči in pospešila korak.

VI

Prvo ponižanje

Po vsem zaselju je završalo, kako je Bogataj Bajžlja odrl, in med gospodarji jih je bilo dosti, ki so javno govorili, da je Bogataj goljuf. Krožiti so jele čudovite zgodbe o Bogatajevem bogastvu. Pripovedovali so celó, da v grapi straši, da se stari Bogataj vica in opominja mladega, naj se spametuje, če noče, da bo prepozno. Prikazuje se ves skvečen, a iz oči mu švigajo vijoličasti plamenčki, strašno se zvija in prečudne glasove spušča. Le križa se ustraši in ob njem za nekaj trenutkov utihne.

»Jojmene, jojmene!« je zavzdihnila stara Rodečka, ko je slišala to zgodbo. »Potem je pa le res, da se Bogatajevega denarja prekletstvo drži. Joj, in moj sin se je dotaknil tega denarja! Njivo je plačal z njim! Zdaj vem, zakaj ne rodi in je je sam osat!« je tarnala in si brisala solze.

Bogataja so se sedaj še bolj izogibali, če pa so ga srečali, so gledali v tla. Ta ali oni je le malo zakašljaj, da je bilo podobno pozdravu.

Najglasnejši rovar proti Bogataju pa je bil Tone, ki se je ustil in hrustil, da bo Bogataju vrat zavil in da bo Bajžlja in vse druge siromake maščeval. Sprva so se ljudje res bali, da bi se Tone spozabil — o njem je šla govorica, da je za spoznanje trčen — ko pa je ostalo le pri besedah, so se mu smejali in ga še podžigali. Res pa je, da se mu

je Bogataj rajši na kilometer daleč ognil, kakor da bi ga bil srečal.

Zidar Tine je rovaril tiho, podpiral ga je pa Rekar. Zdaj se je pokazal v tej zdaj v drugi hiši, se sešel zdaj s tem zdaj z onim bajtarjem in dajal navodila, razlagal pravila in jih pripravljajal za občni zbor.

»Moramo ga odžagati! Če bi ga ne, nas je lahko sram!« jih je kuril in radi so ga poslušali. Tine že vé, saj v Ljubljano hodi in se z gospodo pozna. Vidi se, da se tudi na paragrafe razume.

Ko se je bližal čas občnega zbora, je bilo v zaselju živahno kot še nikoli. Tedaj so spregovorile tudi ženske.

»Nas pustite k občnemu zboru, me mu bomo pokazale, me! Ven ga vržemo in še s kropom bi ga ohladile!« se je togotila Vodebovka, ko se mož le ni mogel preveč ogreti za Tinetove besede. Ne bi se bil rad zameril Bogataju.

»Jaz bom že nakurila svojega, da se ne bo nikoli več spozabil in se družil z Bogatajem. Nak! Nikoli več! Dosti nam je-požrl!« se je repenčila Domačejkarica in stiskala pesti.

Kozomolec se je hlinil in pritrjeval. Bogataja se je bal, še bolj pa svoje žene, ki ga je ustrahovala za vsak pregrešek, da je bilo joj. Vsi pa so vedeli, da je med Bogatajevci in da se bo zanj do zadnjega gnal.

Tine je imel največ opravka z Bogatajevimi dolžniki. To niso bili le dolžniki, temveč tudi strahopetci, tako je sodil Rekar, Tine pa je gledal na te siromake drugače. Smilili so se mu, ker so bili v Bogatajevih kleščah in bi se bili njihovi grunti in bajte na njegov ukaz lahko zamajali še tisti dan. Dopovedoval jim je in razlagal, da nihče ne bo vedel, kako so volili, pa jim ni šlo v glavo, saj so se dosedanje volitve vršile zmerom tako, da so kar pokimali, pa je bila reč urejena in občni zbor končan. Vse drugo so zaključili v gostilni pri štefanih, ki jih je naročil predsednik Bogataj. Prav za prav so taki občni zbori lepa reč, so si mislili. Zakaj bi Tine silil z novotarijami? Kdo je predsednik, jim je nazadnje prav malo mar. Šele zadnje dni so sprevideli, da ima Tine prav, in ko jih je Rekar ozmerjal s hlapčoni, so se potulili in jih je bilo sram. Tiho so priznali, da se Rekar ne moti, in končno glasno vzklikali: »Le vrzimo ga, prepleto nas je ožulil!«

Bogataj je za vse to zvedel, zato ni molčal in lenaril. Sedaj mu je šlo za čast; kaj bi rekli v mestu, če bi zvedeli, da so ga odžagali. Nak, ne sme in ne sme priti do tega!

K sebi je klical svoje delavce, dolžnike, sosede in znance in se z njimi pripravljaj za udar. Delavcem je obljubil večjo plačo, dolžnikom, da jim bo pri obrestih spregledal, izplačila odložil, toda šele potem, ko se bodo hvaležne izkazali. Nekateri so ga takoj razumeli in mislili po svoje, nekateri so se pa slepo obesili na njegove obljube in dušili skrbi in pomisleke v vinu in žganju, s katerim jih je Bogataj kar zalival.

»Da, da, zmagaja je naša!« so se rotili pri kozarcu. Ko pa so se primajali domov, jim je navdušenje usahnilo. Zrojile so žene in povedale svoje mnenje, to pa tako odločno in korenito, da ni bilo več pomislekov, kdo ima prav, Tine in Rekar ali Bogataj. Bogatajeva zmagaja se je v trenutku izmaličila v poraz, kakor hitro so spregovorile žene.

In tako se je zgodilo, da sta se na nedeljo popoldne znašli v nizki, za dom preurejeni bajti obe vojski. Bogataj je pripeljal nekaj vojščakov, ki se jim je že poznalo vinsko navdušenje. Rožanec, Vodeb in zidar Tine so pa že stali ob strani, mirni in tihi, kot da so prišli v cerkev in ne na občni zbor. Tudi njihovi ljudje so bili mirni in tihi.

Bogataj je hodil zravnano in bahavo ter metal oči po zborovalcih. Tine je nalašč tako uredil, da so njegovi posamič cepali v sobo, kakor bi nič ne vedeli drug za drugega in kot bi Tineta le mimogrede poznali.

Bogataj je pogledal na uro. Zdelo se mu je, da je kar pripravno, da nastopi. Tudi Tine je pogledal. Bogataj je to opazil in ga tisti hip oplazil z očmi kot tedaj, ko ga je zalotil z Agato.

»Pa začnimo!« je začel, potem pa govoril in govoril, da ni bilo ne konca ne kraja. Ko je bilo Tinetu že dovolj, je prosil za besedo.

»Kaj bi rad?« se je zadržal predsednik.

»Če je bilo to predsedniško poročilo in če je končano, prosim, da nam tajnik podá svoje, blažajnik in načelnik svoje poročilo, in končno naj povedo svoje mnenje še revizorji. Tako ukazujejo pravila, ki veljajo tudi za predsednika,« mu je zasolil Tine, da so se člani kar spogledali. V tesnem prostoru je nenadoma zašermelo:

»Tako je! Tudi knjige bi radi videli!«

Predsednik je prebledel, ko pa se je rjovenje poleglo, je revsnil:

»Kdo naj bi vodil knjige, kdo jih pa zna?«

»Kaj? Kdo to pravi? Iz rok jih nisi dal!« je zrojil Tonkovec, ki je bil nekdanj župan.

»S knjigami sem!« so vpili kmetje in se rinili k mizi, za katero je sedel Bogataj.

»Nate!« je zarjul in hotel oditi.

»Ne boš!« mu je Tine zaprl pot in za trenutek sta se ošvignila z očmi.

Knjige so bile prazne, le blagajniška je vsebovala nekaj zapisnikov. Oba revizorja s Tinetom so jih pregledali in sešteli; v blagajni bi moralo biti nekaj več kot tri tisoč dinarjev.

»Kaj, tri tisoč dinarjev!? Saj je še društvo meni dolžno, jaz sem ga zalaгал!« se je ujezil Bogataj.

»Tebi naj bi bilo dolžno? Tebi? Misliš, da je društvo morda Bajželj!« se je našopiril Rožanec in njegove vrste so se strnile.

»Kolikor izkazuje blagajniška knjiga, ki jo je pozabil v svojo korist popraviti, toliko mora v štiriindvajsetih urah prejeti novi blagajnik!« se je oglasil Tine. Vse križem so mu pritrjevali, Bogataj pa je bledel in mencial z nogami. Tine je kar obsipaval zborovalce s predlogi, da si jih je zapisnikar s težavo zapomnil, kaj šele zapisal.

Vse je lepo potekalo, ker je bil Tine na vse pripravljen. Po kratkih poročilih je Tine predlagal razrešnico. Zborovalci še nikoli niso slišali te besede, zato se jim je zdela strašno učena. Glasovali so, ker je Tine rekel: »Glasujmo!«

»Volitve, volitve!« je spet povzdignil svoj glas Tine in Bogataj se je zavedel, da pride sedaj najvažnejše. Njegovi dolžniki se bodo izkazali in vsa Tinetova slava in učenost bo skopnela.

»Začnimo torej z volitvami!« je dostojanstveno povzel Bogataj in bliskovito pregledal zborovalce. Bili so nekam mirni, skoraj brezbrizni.

»Jaz predlagam tale odbor: Bogataj...« se je oglasil Kozomolec.

»Predlagam listo Rožanec...« se je prijavil Vodeb.

»No, sta pa dve listi. Kdo je za listo, ki jo je predlagal Kozomolec?« se je zadirčno oglasil predsednik in nekateri njegovi so že hoteli dvigniti roko in pokimati, kot je bila stara navada, tedaj pa je zagrmel Tine:

»Tovariši, pravila ukazujejo tajne volitve po listkih in pravila bi morala biti predsedniku znana. Menda so mu, vsekako so mu pa neprijetna. Volili bomo tajno po listkih. Vsak dobi listek in naj nanj napiše listo, ki jo želi. Kdor hoče listo Bogataja, naj napiše Bogataj, kdor pa listo Rožanca, naj napiše Rožanec. Ste razumeli?« Vsi so pri-trdili.

»Nihče se pa na listku ne sme podpisati, ker so volitve tajne,« je še dodal Tine in že z očmi razbral, kdo vse bo glasoval za Rožanca in kdo za Bogataja.

»Tako je prav, tako je prav!« so se oglašali posamezni zborovalci, Bogataj je pa molčal in strmel v Tineta, ki se zanj še zmenil ni. Vedel je za pravila, zato se ni maral prepirati s Tinetom, ki jih je znal na pamet in jih je še s seboj prinesel.

Vse je poteklo mirno, vsi pa so videli, da Bogataja kar kuha in stresa, ker nič več ne veruje v svojo zmagó.

Dolžniki so si oddahnili, tajnih volitev so se razveselili, saj Bogataj nikomur ne bo mogel očitati, da ga ni volil.

Zmagala je Rožančeva lista in, ko sta dva posebej določena moža glasove preštela in povedala število Rožančevcev in Bogatajevcev, se je Bogataj obrnil, divje zapičil oči v Rožanca in Tineta ter siknil skozi zobe:

»Vam bom že pokazal, golazen!«

»Ven z njim!« je zavpil Vodeb in hotel planiti v Bogataja.

»Ne mažite si rok, pokažite, da ste možje!« je kriknil Tine in Vodeb je nemo obstal. Bogataj je skoraj omahovaje odšel iz sobe, ne da bi mu bil kdo le besedico črhnil. Kozomolec se je potuhnil in se jeguljasto zmuznil skozi vrata.

Tisti dan je še Rekar dal za štefan vina, tako je bil vesel zmage.

»Pa smo ga!« mu je privoščil Domačejkar in na dušek izpraznil nekaj kozarcev.

Bajžlja je bilo nekoliko sram. Zazdelo se mu je, da je bil do Bogataja premehak in da bi bil moral nastopati,

kakor zna Tine. Ko se je domislil smrek pod planino, je v njem vzkipelo prešerno veselje, da so ga tako temeljito izpodžagali. Čeprav bi bil rad povedal Neži in Agati, ki se bosta z njim veselili, se mu vendar ni mudilo domov, gledal je in poslušal in v duši mu je zagorelo upanje, da se bo tudi glede njegovega dolga kako sprevrglo. Nekam vesel je koračil proti domu. Mesec je svetil in še burja ni brila. Zdaj pa zdaj se je razlegnil vrisk, zdaj pa zdaj je zalajal pes in spet je Bajželj slišal le svoj korak, ki je drobil sneg.

VII

Zahrbtní poskusi

Bogataja je sramota glodala in mu kradla spanje. Včasih ga je obšel čuden strah; tedaj se je oblekel in s puško v roki čakal pri vratih na roparje in plaščarje.

Dekla Katra mu je kar privoščila in marsikatero grenko je rada požrla, ker je vedela, da ga vse jezi in da sam ne ve nad kom in kako bi se znosil.

Malokdaj je šel z doma, ni lazil za lesom in še dolžnikov ni nadlegoval. Delavce na žagi je zmerjal in preklinjal, ti se pa za to še zmenili niso. Skrivaj so se mu celó posmehovali in zdaj pa zdaj se je kdo hoté zmotil in mu rekel predsednik. Zagrčal je in jezno pljunil, ni pa delavca spodil, ker bi težko dobil drugega. Še te je moral najeti prav iz obmejne doline. Iz soseske se nihče ni hotel navezati na njegovo žago.

Zvečer, ko ni mogel zaspati, si je natočil tepkovca, mu čurnil žganja, da je bolj zaleglo, in pregledoval papirje svojih dolžnikov.

Koruznik, Kožuh, Jamnikar, Hojkar, Ropret, Bolantač, Solznik, Troštnik, Bajželj... so se vrstila imena in številke, ki so prilezle do dve sto tisoč dinarjev. Zasmel se je lepi številki, si natočil kozarec, nagnil in cmoknil z jezikom in ustnicami.

Večkrat je prišel k njemu v vas Kozomolec in tedaj se je Bogataj spet razklepetal. Kozomolec mu je znosil novice iz celega okraja, nekatere je olepšal, nekatere osmukal, nekaterim pa dodajal svoje priveske. Najbolj je ustregel Bogataju, če mu je vedel natvesti o Tinetu in

Rožancu, za Rekarja se ni toliko menil, ker se ga je bal in ne bi imel rad sporov z njim.

»Danes zvečer ima Tine nekak sestanek pri Oblojarju, ne vem natančno, za kaj gre, vem le, da ima sestanek,« mu je razodel neko dopoldne.

»Pri Oblojarju? To je v tisti samotni krčmi pod hribom?« se je začudil Bogataj. Ni mu šlo v glavo, da si je Tine izbral ta prostor.

»Da! Najbrž zato, da bi bili sami, k Buhu prihajajo razni ljudje, ki tudi Tinetu niso všeč.«

Bogataj se je zamislil in kar začutil je na sebi Tinetove oči, ki so ga zbadale kot tedaj na občnem zboru. Razločno je videl njegov zasmeh, češ ali sem te le izpodkrepelil in izpodrecnil. Preveč sramote je užil, da bi jo pozabil. Nocoj bo prilika kakor nalašč. Pošteno bi ga premikastili, da bi si zapomnil, kdaj je podiral predsednika Bogataja. Zasmejala se mu je, prav nič ni pomišljal in si delal očitkov, takoj je v svoj načrt vpregel Kozomolca. On je poslušen kot pes, ne bo ga izdal in, če se tudi kaj zgodi, bo molčal kot bukov štor.

»Veš kaj, stopiva v kamro!« je rekel Kozomolcu in ga kar za rokav povlekel v temačno sobo. »Najprej nekaj kapljic za moč, potem bova pa govorila.«

Natočil je žganja njemu in sebi. Kozomolec je v dušku izpraznil, Bogataj je pa le srebal.

»Takole sem mislil in vem, da mi boš pritrnil. Onegavi Tine se ponaša, kot bi bil okrajni glavavar. Ali ne bi bilo prav, če mu tisto domišljavost za spoznanje ohladimo? Nocoj bo prilika kakor nalašč. Tam kje v bližini Oblojarja ga počakamo, ti, jaz in morda še kdo, ki ga dobro poznaš, da bi malo prevohal, koliko jih bo tam in kdaj bodo nehali.« Bogataju se je kar cedilo, tako se je navdušil za svoj načrt. Živo je imel Tineta pred očmi, kako stoka, moleduje in prosi, naj ga izpuste.

»Šlo bi!« je pritrnil Kozomolec in si mel roké, ker je vedel, da ne bo zastonj. »Ampak to ti povem, previdni moramo biti,« je zajeceljal, kajti bojazljiv je bil od sile in se je pretepa ogibal kot hudobec križa. Tepel bi, tepel, če bi mu Tineta privezali.

»Že spet stari strahopetec! Ná, pij in se zavedaj, da nisi baba!« se je jezil Bogataj, na tihem se mu je pa smejal.

Saj bo že sam opravil s Tinetom, dva naj bi bila le za morebitno pomoč.

»Saj se treh Tinetov ne bojim, gosposke se bojim!« se je izgovarjal Kozomolec in spet nagnil. Zdaj se mu je zazdelo, da je res močan, in kar čutil je, da mu strah kopni.

»Ali bo ob devetih zvečer prezgodaj?« je vprašal Bogataj.

»Ob sedmih prično in do devetih bodo prav gotovo klepetali. Ob pol devetih bi bilo morda najprimerneje,« je trobezljajal Kozomolec in jezik se mu je že zapletal.

»Tam za sušilnico se torej dobimo. Tu pa imaš, da dobiš pomagača. Dobi takega, ki ni od danes!« Pomežiknil mu je in mu stisnil nekaj okrogljačev.

Kozomolec se je odzibal v hrib in tam pobral Lovričkovega hlapca Drejo; ta se mu je zdel najbolj pripraven.

»Tri kovače ti dam že zdajle, drugo pa še dobiš. Veš, tistega širokoustega Tineta bi malo nalomili, ampak za prvo silo ne preveč, saj veš, kako mislim.«

Hlapec se je zasmel kovačem in jih spravil, zasmel se je pa tudi Kozomolcu, ki je tako čedno dišal po žganju.

»Zakaj bi si ga še jaz ne privoščil?« si je mislil in se za trdno in za hudo dogovoril, izgovoril se pa, da mu mora na mestu, kjer se zvečer snidejo, odšteti še sedem kovačev. Kozomolec mu jih je pokazal in možato obljubil in hlapec Dreja je bil zadovoljen.

Tisti dan se je Bogataju vlekel kakor večnost. Sitnaril je po žagi, robantil po mlinu, zmerjal Katro, klel delavce in vsakih pet minut pogledal na uro.

»Hudimana, ali se mi je ustavila?« se je togotil in begal okoli hiše.

»Za cepin primi ali pa deske odnašaj! Morda ti bo čas krajši!« ga je podražil delavec, ki si je upal več kot drugi.

»Molči, nič te nisem vprašal!« je zarenčal Bogataj in odmotovilil nekam za skedenj.

Popoldne ga je zmanjkalo. Ni mogel strpeti. Steklenico žganja si je natočil, da bi Kozomolec s svojim pomočnikom ne omaгал, potem je pa zavil v hrib.

Počasi je racal, nikamor se mu ni mudilo. Ustavil se je in se razgledoval; nekam čudna, skoraj tuja se mu

je zdela pokrajina. Nič ga ni vezalo s to zemljo. Smreke pač, te imajo ceno zanj, a zemlja . . . kaj če z zemljo?

Izza ovinka se je prikazala Agata. Steklenico smrdljivca je nosila in, ko je zagledala Bogataja, ni vedela, ali naj bi zbežala nazaj ali kaj. Za trenutek se je ustavila in je sršeče pogledala Bogataja, kot bi hotela reči: »Izpod nog se mi spravi, golazen, ki si onesrečil našo hišo!« Pa jo je Bogataj že ogovoril.

»Agata, ne bodi huda, če sva se spet srečala. Za zadnjič mi pa odpusti. Nataknjen sem bil!«

Agata ga je začudeno pogledala, kaj takega od njega pač ni pričakovala. Oči je povesila, se malce našobila, kot bi hotela biti huda, potem ji je pa nenadoma ušel smeh. Sram jo je bilo, pa si ni mogla več pomagati.

»Agata, ti misliš, da sem zverina. Pa nisem. Povem ti, da imam tvoježa očeta rad in da sem mu zato pomagal. Na smreke se pa ti ne razumeš in tudi tvoj oče ne.« Govoril je mehko in sladko in Agati se je zdelo, da ni tako grd, kot se ji je nekdanj dozdevalo, vendar jo njegove besede niso mogle prepričati. Nekaj jo je opominjalo, naj mu ne verjame, saj je vendar očeta ogoljufal.

»Torej ne bodi huda name in očeta pozdravi. Oglasi se naj kaj. Veš, tudi jaz imam skrbi, pa še kakšne!« Gledal je vanjo, ona pa je odmikala oči in hotela naprej.

»O, ne misli, da sem surovež! Ljudje lažejo!« se je slinil in se umaknil, da je mogla po gazi naprej. Ko ji je naročil, naj pozdravi očeta, se je ozrla in tiho odgovorila, da jo je komaj komaj slišal: »Bom! Z Bogom!«

Bogataj se je mahoma začutil osamljenega. Še in še je obstal in gledal za Agato.

»Hentaj, to pa je dekle!« si je zatrjeval in nič grdega se mu ni razlezlo v misli. Še sam se je začudil.

»Pa se vendar ne boš zatelebal!« se je zahahljal in zginil za ovinkom, misel na Agato ga je pa še zmerom dražila. Tako lepa se mu še nikoli ni zdela, čeprav jo je nešteto krat videl. Tudi prijazna je bila z njim in še nasmehnila se mu je.

Nehoté se je spomnil na tisto nedeljo, ko jo je zalotil, kako je kramljala s Tinetom. Sam ni vedel, zakaj mu je sedaj kri še bolj zavrela in zakaj je Tineta še bolj zasovražil. Pri priči bi ga usekal, če bi se sedajle srečala.

Oči so mu kar zažarele in pesti so se mu same od sebe stisnile.

»Nak, takega dekleta pa ni vreden, nak!« je mrmral v gluho reber in sopel po ozki gazi.

Ni se še večerilo, ko se je ustavil pri Buhu, skoraj za debelo uro stran od Oblojarjeve gostilne. Že dolgo ga ni bilo pri Buhu, zato se je krčmarju čudno zdelo. Prijazno ga je pozdravil in mu z rokavom pobrisal mizo, da bi si gosposkega vajeni Bogataj ne zamazal suknje.

»Bog daj, Bog daj!« je odgovarjal Bogataj sladko in prijazno, kakor bi si bila z Buhom največja prijatelja.

»Kaj bi?« je vprašal krčmar in se tudi smehljal. Čudno se mu je zdelo, da se je možakar tako spremenil, saj vendar ni dolgo, ko je doživel sramoto, kakršne ni pričakoval.

»Pol litra in pa šunke mi nareži! Pot me je kar zdelala,« se je hlinil Bogataj in skrival oči.

Natočil je tudi Buhu, potem sta pa govorčila in govorčila, nazadnje mu je Buh odgovarjal le še s svojim nosljajočim: »Hm, hm, hm.« Bogataj je pa klatil in klatil, pa le zato, da bi na gorkem pretolkel čas do dogovorjenega sestanka. Buh je že zdehal in zdaj pa zdaj zadremal, da mu je glava kinknila na mizo.

»Buh, kar zamudil sem se. Človek se pa res zaklepeta,« se je opravičeval, ko je plačal in vstal.

»Nič, nič! Noči so zdaj tako kot tako predolge,« je zagodrnjal in zapiral vrata za njim.

Bogataj je odtaval v noč, ki jo je le medlo razsvetljeval krajec. Tine, Rožanec in Rekar so pa tedaj že modrovali v Oblojarjevi kamri, ki je bila sicer le ob nedeljah za pive.

»Najbrž že ta teden dobim pravila v Zadružni zvezi in potem takoj začnemo. Tudi predavatelja pripeljem, ki bo vse natančno razložil, kako in kaj, da bo vsak vse razumel, preden bo pristopil s svojim deležem,« je razlagal Tine, ko so reševali o lesni zadrugi, Rožanec in Rekar sta mu pa pritrjevala; oba sta vsaj v glavnih obrisih že poznala zadruge in njih koristi.

V veži sta se medtem razgovarjala Oblojarjeva dekla Polona, ki je ta večer tudi stregla, in Lovričkov hlapec Dreja. Nekam rada sta se videla in ta večer se Polona ni mogla načuditi, kaj ga je le zaneslo k Oblojarju. Silila

je vanj in silila, dokler ji ni povedal, da čaka s Kozomolcem in Bogatajem onegavega Tineta. Tam za sušilnico preže nanj, da ga bodo malo premlatili.

»Meni Tine ni nič storil in bi ga tudi ne udaril, sto dinarjev sem pa le zaslužil,« se je muzal in plačal s kovačem.

»Le spravi! Za tega bom jaz dala!« mu je šepnila in ga stisnila za roko. »Dreja! Tine je dober fant! Ali mu lahko povem? Rekar in Rožanec sta z njim in oba sta z našim gospodarjem najboljša prijatelja. Nič ne bom povedala, kje in kako sem zvedela. Morebiti dobiš za to tudi sto dinarjev,« ga je nagovarjala in ga proseče gledala.

»Pa daj! Prava reč. Jaz nočem biti razbojnik! Za kovače sem šel, dotaknil bi se ga pa ne!« se je omečil Dreja in stiskal denar, kot bi se bal zanj.

»Le pojdi, da ne bodo kaj mislili,« ga je sedaj podila. Strašno se ji je mudilo, da pove Tinetu, Rožancu in Rekarju, kje jih čakajo.

Tine se je kar zakrohotal, ko je zvedel za zasedo, še bolj pa, ko je Polona pripovedovala o Lovričkovem hlapcu, kako ga je pretentala.

»Daj mu petnajst kovačev, da bo na dobičku!« se je ojunal Rekar; vseč mu je bil hlapec, vseč pa tudi dekla.

»Ti pa že še dobiš svoje!« ji je namignil, ko ji je za Drejo odštel petnajst kovačev.

Tine je že hotel vstati, Rožanec ga je pa zadržal.

»Kam se ti pa mudi? Naj zmrzujejo, ko so tako bedasti. Se bodo že kasneje ogreli, ko jih bomo podili. Kozomolec bo prvi bežal!«

»Saj res! Liter ga še kar lahko stisnemo. Ampak kak količek bi bil pa le pripraven, če bi se Bogataj obotavljal. Če se ga že mislim dotakniti, ne maram, da bi se ga z roko, ampak s kolom,« je dostavil Rekar, Tine se mu je pa smejal.

»Oče, nič se ne bojte, ne bo treba! Poglejte jo!« Pokazal je pištolo in starcu se je kar zasmejalo.

»To jo bodo cvrli! Kozomolec bo še čevlje zgubil. Samo da koga ne zadeneš!« je spregovoril Rožanec, ki je bil za take muhe zmerom navdušen, krvave pretepe je pa sovražil.

»Tole krepelce bom pa le vzal,« je sklenil Rožanec. Iz butare pred ognjiščem ga je potegnil tudi Rekar.

»Polona, zdaj pa zapri in ugasni. Če se vrnemo, bomo pa že klicali,« je naročil Tine. Tri sence so se začele pomikati proti sušilnici; prvi je bil Tine, precèj daleč za njim Rožanec in spet v majhni razdalji za njim Rekar.

Tine se je za trenutek sklonil k drevesu in pogledal za sušilnico. Zdelo se mu je, da se premika ondi senca in da mislijo napasti od zadaj.

»Še bolj prav!« je pomislil ter tiho in počasi, kot bi bil pijan, iskal poti, omahnil zdaj na desno, zdaj na levo, oba starca pa za njim. Tedaj pa je skočil za sušilnico in na krik: »Po njih!« dvakrat ustrelil v zrak.

»Po njih, po njih! Razbojniki! Razbojniki!« sta rjula starca, da je kar odmevalo. Tine je ustrelil še enkrat in, ko je strel odjeknil, ni bilo slišati drugega kot: »Ubili me bodo, ubili me bodo!« Kozomolec se je po vseh štirih plazil po snegu, hlapca že ni bilo nikjer več videti, Bogataj pa je zagazil v zamet in se še čez pas pogreznil vanj.

»Poglejmo jih tiče, kdo so!« je ukazal Tine in se počasi pomikal proti Bogataju, ki so ga od strahu in sramu vse moči popustile.

»Ti si, Bogataj? Ti, ki s smrekami kupčuješ? Rekar in Rožanec, ali vesta, da se je Bogataj med razbojnike zapisal?«

Bogataj je gledal kot ris, zinil pa ni niti besedice. Od mraza in strahu so mu šklepetali zobje, nazadnje se je pa ponižal.

»Izpusti me, ne bom se vtikal v tvoje stvari!«

»Samo poskusi! Dvakrat ti je že spodletelo, v tretje ti pa ne bom prizanesel.« Zaprl je pištolo, a jo še zmerom držal v roki.

»Pojdi, kamor te je volja!«

Bogataj se je s težavo skobacal iz snega, ves je bil premražen, in šele ko je bil na gazi, se je jel malo hitreje pomikati.

»Kozomolec, pojdi nazaj, nič se ti ne bo zgodilo!« so vsi trije klicali strahopetca, nazadnje se je oglasil še Bogataj, toda Kozomolec je kar po celem drčal v dolino in se zjutraj znašel v Domačejkarjevi bajti, kamor se je zatekel brez moči in sape.

»Skupili so jo. To piha Bogataj! Od same jeze bo zbolel!« si je oddahnil Rekar, Tinetu se je pa glas še tresel od togote. Žal mu je biló, da ni premikastil Bogataja. Ko

pa je pomislil, da je tako kot tako užil dovolj sramote, se je ohladil in umiril.

Drugi dan se je že razvedelo o junakih. Polona ni mogla molčati. Kogar koli je srečala in kdor koli je prišel v gostilno, vsakemu je pripovedovala na dolgo in široko, le tega ni hotela povedati, kdo jih je izdal.

VIII

Božji opomini

Bogataj se je zakopal v odeje; zeblo ga je in vse je pokalo v njem. Nič več mu ni bilo za sramoto, ki jo je užil na občnem zboru, tam je pogorel vsaj častno, tu so ga pa zalotili pri zahrbtnem napadu.

»Vraga, prehladil sem se!« je pomislil in segel v omarico v zidu, kjer je spravljajl zdravila: slivovko, jagodovec, drnuljevec in še nekaj posebnih žganjic, ki mu jih je znal kuhati Lomastija. Nagnil je in zakašljajl in zdelo se mu je, da mu je kar odleglo.

Noč je bila še trda in nikjer se ni zasvetlikalo. Zaspajl ni mogel, čeprav so mu bile oči utrujene. Po ušesih mu je zvenelo, kot bi Tine še zmerom streljal. Zdaj pa zdaj se je stresel in se zgrabil za prsi, če ni morda zadet in če zdaj pa zdaj ne bo začutil tople in sluzaste tekočine.

»Vražji Tine! Mislil sem, da ga bom mimogrede ugnal z besedo! Le kaj neki tiči v njem?« je spet pomislil in neznansko ga je bilo sram.

»Te ga pa že ne bom prenašal. Prodal bom in šel, koder me nihče ne pozna!« se je raztogotil, pa se takoj prestrašil svoje misli. V železni skrinjici so vendar zadolžnice in kar čez noč bi tudi ne mogel izterjati denarja, ko večinoma v redu plačujejo obresti.

»Še premalo sem bil previden! Pripisati bi bil moral, da ob vsaki izredni priliki lahko zahtevam denar. Izredna prilika bi bila tudi preselitev! Bebec! Popraviti se pa ne dá! Tine bi jih podžgal in — nak, to bi ne bilo dobro!« se je ošteval in misel, da bi se izselil, mu je postala nekam tuja.

Nič ni mislil na Agato, pa je nenadoma zagledal pred seboj njeno obličje. Nasmehnil se je in kar pozabil, da ga

stresa mrz. Zazdelo se mu je, da se mu je tudi Agata nasmehnila in ga poredno ogovorila, kakor bi že vedela, kakšno mu je zasolil Tine, in kakor bi mu strašno privoščila to sramoto. O, lépo in postavno dekcle pa je. Kot Bajžljeve smreke! Ko jo je primerjal z Bajžljevimi smrekami, se mu je zazdelo, da se je njen obraz skremžil in da njene oči nič več poredno ne mežikajo, ampak očitajo in prebadajo.

»Tudi to mi boš odpustila!« je hotel reči, pa se je njen obraz izmaličil v Tinetov. Oči izzivajo, ustnice izzivajo in glej, pred njim raste Tinetova postava. Desnica stiska pištolo in roka mu kar nič ne trepeče.

»Tine, nikar!« je vztrepetal, rad bi bil planil nanj, toda cev pištole ga je nepremično gledala in zdelo se mu je, da se počasi počasi pomika k prsim. Zdaj pa zdaj se zabliska in počí — in po njem bo. Zarjul je in se svojega glasu ustrašil.

»Kaj sem dremal in spal, ali pa sem bedel in je bilo vse to res?« se je spraševal in ni mu šlo v glavo. Strmel je v stene, razložil je le okno. Zunaj je bila temà le za spoznanje mehkejša.

Nekje v kotu je čudno zacvrčalo in Bogataja je znova zazeblo, sedaj od strahu. Še roke si ni upal stegniti izpod odeje, da bi si z žganjem omočil suhe ustnice.

V vratih je nekaj zaškripalo. Bogataj si je vrgel odejo čez glavo, škripanje pa se mu je dozdevalo zmerom glasnejše. To so tatovi in roparji.

»Aha, Kožuh, Hojkar, Bolantač, Domačejkar in... Bajželj... lepa družčina! In z njimi Tine! Pištolo drži v roki... in sedaj... saj jo že čuti na čelu, oni pa pobirajo zadolžnice. Sežgali jih bodo, duše zapeljane,« se mu je bledlo.

»Pravico imajo, da jih sežgo, dovolj si jih izžemal, siromake, vse, kar imaš, je prigoljufano in vsakega tvojega dinarja se drže solze žená, mož in otrok in kletve vse srenje. Ali se ne bojiš Boga, ki ti bo neizprosni sodnik? Morda je sklenil, da te pokliče še to uro, morda čez dan, dva in ti boš s krivicami obložen stopil pred njegovo obličje, zavrženec!« mu je pridigoval neznan glas in Bogataju se je zdelo, da mu vrta prav po možganih. Pred besedo Bog-Sodnik se je stresel in prečuden strah mu je stisnil srce.

»Krivice jim popravi!« je butalo vanj.

»Pa sežgite zadolžnice, da bo Bog usmiljen z menoj, če je že tako!« je jecljal pod odejo in težko dihal. Zazdelo se mu je, da so se mu dolžniki zahvalili in da se mu je nasmehnil tudi Kristus iz kota, čeprav je bil ves prepleten s pajčevino. Za trenutek mu je odleglo.

Vrata so zahreščala, kot bi jih kdo prav na lahno zaprl. Potem pa je vse utihnilo. Zunaj je zapel petelin in nenadoma se je Bogataju zazdelo, da v kamro sili svetloba in da je zahrzal konj v hlevu. Komaj komaj se je razodel, roke so mu bile trde in težke in v prsih ga je zbolelo, če se je premaknil.

»Vraga, jaz vam že pokažem!« Motno se je spominjal misli, ki se mu je prikradla in mu ukazovala, naj krivico popravi in vse skupaj proda.

»Nak, ne bom prodal, ne! Nak! Vam bom že pokazal, tudi tebi, Bajželj!«

»Zakaj Bajžlju? Še lasu ti ni skrivil!« mu je nekaj očitalo; razločno je videl pred seboj Agatin obraz. Ustnice so ji drhtele in prosile, naj očetu prizanese, saj so bile že smreke pod planino prehud udarec zanj.

»Agata, Agata!« je kriknil v gluhe stene. Žejen je bil in v prsih ga je prečudno žgalo.

Agate ni bilo in tudi njene podobe ne več. Zazdelo se mu je, da se mu svet odmika. Zagrabiti je že hotel železno skrinjico, pa se mu je tudi ta odmaknila in potem je ugasnila mlečna svetloba, ki je že silila skozi okno. Povsod tema, tema . . . in nič drugega ne, niti misli ne . . .

Ležal je nepremično, hropel, grčal in zdaj pa zdaj le za tenko režo odprl oči.

Več tednov ga je krivilo, davilo in dušilo. Zdravili so ga z mlekom in smodnikom, kasneje tudi s sokom rdeče pese. Tako je nasvetovala konjederka, ki je veljala v soseski več kot zdravnik.

Stregla mu je dekla Katra. Navezana je bila na gospodarja, zdaj se ji je pa še smilil, da ni mogla dopovedati, kako. Kogar je srečala, mu je na dolgo in široko opisovala strašno pljučnico; vselej so jo oblike solze, kadar je pripovedovala, kako ga je našla nezavestnega. Krvave slin je že tiščal in pretrgalo bi ga bilo, če bi nje ne bilo.

Med ljudi se je še tisti teden razneslo, kako je Tine ugnal Bogataja in kako je pobegnil Kozomolec. Hlapca

Dreja niso omenjali. Tine je nalašč zamolčal, da je bil med razbojniki tudi Lovričkov hlapec. Smilil se mu je, saj ga je imel gospodar rad.

»Daje ga, Bogataja mogočnega!« je šlo od ust do ust. Pred pljučnico so imeli vsi strah, saj ta bolezen najrajši prikljiče smrt.

»Premočan je, težko jo bo izvozil,« je razlagal Kožuh. »Suhih ljudi ne podere tako hitro. Dvakrat sem jo že imel, pa ne morem reči, da bi jo bil pretolkel s posebno težavo.«

»Nekaj se zbira nad njim!« je menila Vodebovka in zmajevala z glavo kot vselej, kadar se je pripravljalo k nevihti.

»Prst božji ga opominja!« je šepnila Domačejkarica in se pokrižala, v duši se ji je pa zganila misel, naj mu Bog še v zadnjem trenutku izkaže milost kesanja.

»Rekel bi nekaj, pa bom molčal...,« je skomizgnil Rekar. Na marsikaj se je spomnil, kar se je pri Bogatajevih godilo v zadnjih sedemdesetih letih. Vse jim je šlo kakor po maslu. Nič klanca, nikjer ovinka, teklo je in teklo; kdo bi si bil mislil, da se more kaj zatakiniti. Zdaj se je jelo oglašati, kaj pa še pride, kdo vé! Saj se je že zgodilo, da se je moral človek pokoriti za svoje in za grehe petih rodov. Bog obračunava po svoje!

Tudi Bajželj je zvedel za Bogatajevo bolezen. Osupnilo ga je, saj je bil možakar trden kot dren. Bil pa je predober, da bi mu privoščil nesrečo.

»Veš, vzelo ga je, da je groza!« mu je žušljala Katra, ko se je vračala od konjederke in nosila zdravila.

»Kaj pa z zdravnikom?«

»Ga noče! Le ljubljanski zdravnik, ki je bil včeraj na lovu, ga je mimogrede pogledal. Slišala sem, kako ga je oštel in mu ukazal mir, čaje in obkladke in pa da naj kliče loškega doktorja.«

»On pa noče!«

»Ne! Pravi, da ga doktorji ne bodo zastrupljali. On da že vé, kako je z njim. Še meni se to čudno zdi, saj jih je zmerom hvalil, kako so učeni.«

»Gospoda mu nisi klicala?« je zaskrbelo Bajžlja.

Katra je zmajala z glavo in si z rokavom obrisala solzo.

»Veš, kaj mi je zabrusil, ko sem mu omenila gospoda?« je izjecljala Katra. »Takole mi jo je zarobil: Z Bogom

se bova že sama pomenila. Tudi pri sodnji najrajši opravi brez nepotrebnih mešetarjev! Tak je, vidiš! Jaz pa vsak dan molim, da bi mu Bog dal um in pravo pamet!« je hitela, da je Bajželj komaj sproti lovil besede in njih pomen. Vsa je bila že upehana in korak ji je zastajal, ker bi rada vse povedala, kar ji je težilo dušo.

»Zadnjič se mu je kar dva dni bledlo, takrat sem pa slišala, da je klical Boga, in o nekih krivicah je trgal prečudne besede, da ga nisem mogla prav razumeti,« je kar zdrdrala, potem pa je jela naštevati same drobnarije, za katere se pa Bajželj ni zmenil.

Nič več je ni poslušal. Glodala ga je skrb, kaj bo, če Bogataj umre. Ni si znal razložiti, kaj bo z dolžnim pismom. Morda bodo Bogatajevi sorodniki-dediči tudi takoj zahtevali denar? Joj, kje naj ga vzame!

Molče je stopical poleg Katre, ki je zdaj pa zdaj zavzdihnila in ga pogledala. Rad bi jo bil vprašal, kako je s testamentom, pa se je bal, da bi bolniku iztelezgala.

»Veš, kar nič noče poslušati. Trmast je kot drenova korenina!« je zažuborela Katra iznova. »Tudi zaradi testa-menta sem mu omenila, da bi može poklical, pa me je zapodil in grdo zaklel. Ima pa železno skrinjico, tisto sem mu morala dati pod vzglavje. V njej je najbrž denar in zdi se mi tudi, da neki papirji. Težka je, da je joj! To pa rečem, v njej je denarja kot pečká! Če je že denarnica, ki jo ima zmerom pri sebi, tako nabita, kaj šele skrinjica!« je govorila, mahala z roko in pritrjevala z glavo, da se ji je ruta odvezala.

»Tako?« se je Bajželj narejeno začudil, saj je vedel več, kot je vedela Katra, in znova so ga zbolele posekane smreke. Zavil je v hrib in venomer mislil na Bogatajevo bolezen in njegovo zakrknjenost.

Čez devet tednov je Bogataj mogel že pred hišo. Posušilo ga je, da so ga delavci komaj spoznali. Noge je kar vlačil za seboj.

»Izlizal se je pa le!« je menil žagar, ko je videl, kako Bogatajeve oči iščejo sonca in kako hlastno mu pljuča vdihavajo zrak, ki ga mu je kot nalašč pošiljala sapa izpod planine.

»Za zdaj mu je Bog še prizanesel. Opomnil ga je pa dobro!« je menila Rožančevka, ko ga je zagledala vsega mršavega. Še bahavost mu je bolezen pobrala, nekam pohleven se ji je zazdel njegov obraz.

IX

Zaklete sile

Sneg je skopnel, le po senčnih rebrih so se razkazovale umazane záplate, ostanki zime, ki je bila tisto leto Bog ve zakaj tako huda. Vsi so jo občutili, najbolj pa Bogataj, za zmerom si jo je zapomnil in izmed vseh grenkih spominov iz življenja mu je bil spomin nanjo najgrenkejši.

»Vraga, nič ne rečem, da bi bil brez greha, ampak pokora je bila prevelika!« si je zatrjeval in skoraj bi se imel za čednostnika. Vsi grehi, ki so se mu nagrmadili v zadnjih dvajsetih letih, so se mu zdeli le drobtinica v primeri z njegovim trpljenjem.

Ves polomljen je taval po mlinu in po žači, nikomur ni pogledal v oči, ker je slutil, da mu vsi privoščijo sramoto in morda tudi bolezen. Le s Katro sta se odkrito pomenila; v bolezní jo je spoznal in jo sedaj celó spoštoval. Dobro se je zavedal, da bi ga ne bilo več med živimi, če bi mu ne bila tako skrbná streгла.

»Strašno me je veljalo, na tisoče imam pa izgube!« se je ustil, ni pa pomislil, da je mlin tudi brez njega celo zimo mlel in da je tudi žaga tekla malo manj kot venomer.

Bajžljevi hlodi so bili že pred žago in kar smejala se mu je. Trideset let že ni hrustala žaga takih.

»Pitani pa so, pitani!« mu je namignil žagar, v besedah je pa zvenelo: »To si ga nadrsal, síromaka!«

»Ni taka posebnost. Koliko lepših smo že razžagali,« se je izgovarjal gospodar, žagar ga je pa le z očmi ošvrknil, kakor bi hotel reči: »Meni nikar ne tvezil!«

Po sončnih bregéh je vse zelenelo in nekateri gospodarji, ki jim je krma pošla, so že spustili živino na pašo. Tudi Bajželj jo je moral, čeprav je pozimi junico prodal, da je imel za smrdljivec, za sol in sladkor pa za kavo, katere se je Neža tako navadila, da ni mogla živeti brez nje.

Okna bajt in hiš so se jela odpirati. Dekleta so že postavila nageljne na pomole, da bi jih sonce ogrelo.

O Bogataju je vse nekam utihnilo, le dolžniki so trepetali, ker je spomladí pobiral obresti. Nič ni pomagalo; majnika, ko so kmetje in bajtarji najbolj v stiski, so morali denar četudi iz tal izkopati.

»Ti, Bolantač, majnika vse cvetè, pa bi tudi jaz rad cvetove od svojih tisočakov!« je imel navado reči; kdor ga ni poznal, bi bil mislil, da se norčuje, a se ni. Tisti cvetovi so pomenili obresti.

To pomlad se je motovilil le okrog doma, med ljudi si kar upal ni. Saj bi nikomur ne pogledal v oči, z nikomer bi ne spregovoril besede. Vedel je, da je celó otrokom znano, kako je bilo z njim, zvedel pa je tudi, kako so ga kleli, ko so pehali hlode izpod planine. Bajžljevska bi si skoraj oči izjokala, če bi ga pa kmetje dobili v róke, bi ga zapodili. Dobro, da je bil bolan. O, tudi smrt so mu privoščili.

Mikalo ga je sicer v hrib, saj bi ga nihče ne videl, pa se je premagal. Zmerom mu je nekaj reklo: »Doma ostani, saj ne veš, kaj vse še pride.«

Po rebrih in ravneh so že sejali, tudi krompir so že sadili, kajti sonce je bilo močno kot malokdaj celó junija meseca. Brazde so se kar sproti sušile.

Tudi Bogatajevi so sejali in sadili. Najel jih je nekje onstran hribov, čisto drugače so zavijali in zategovali. Včasih se je oglasil pri dolžnikih in so mu ti šli prostovoljno v tlako, letos pa se ni hotel dajati v zóbe. Precèj visoko pod hribom so bile najlepše njive.

Vola sta sople in se slinila, kajti zemlja je bila težka in mastna. Ob robah so ženske obkopavale, druge so pa pobirale najbolj nadležni plevel in ga odnašale na groblje.

Katre ni bilo med njimi, gospodinjala je, saj je bilo treba kuhati za dninarje in še za delavce na žagi.

»Kaj poštenega jim skuhaj, da nas ne bodo opravljali, saj niso od tu!« je ukazal Bogataj. Katra je vedela, da ji bo dal ključ od mesnjaka. Ob takih prilikah je morala skuhati suho juho in ajdove štruklje, zavite v cunji.

Tisti dan je bilo od sile vroče, da sta se vola kar opotekala; če se je vrana usedla v brazdo, bi jo bil skoraj z roko ujel, tako jo je prevzela vročina.

»Hvala Bogu, da si bomo odpočili, Katra nese južino,« je komaj izcmokal najemnik, ko je zagledal, da se po hribu pozibava Katra z jerbasonom na glavi.

Izpregli so in počasi lezli proti gozdičku kraj hriba. Med bukvami je lažno šumljalo, od sopare se je povešalo listje. Ptice so se poskrile v grapi, niso vzdržale na soncu.

Katra je bila upehana, sama ne bi spravila jerbasa z glave.

»Jejhata, kaj bo šele poleti?« je zastokala. Kot bi jo bilo vrglo, je sedla na sonce.

»Zdaj pa le brez skrbi!« je nekako gospodovalno ukazovala, ko je odmolila naprej in so za njo najemniki čudno vlekli.

»Mhm!« so zamomljali in že so zapele žlice. Glasno cmokaje so srebali juho, nazadnje pa jim je Katra odgrnila štruklje.

»Hudimana, če bi bil vedel,« je zastokal najemnik, »bi se prej ne bil tako gnal.«

»Pa zdaj počivaj!« ga je ošvrknil mladeč. Najemnik je vihtel žlico, kot bi bil na tekmi.

»Kar po njih!« se je zasmejala Katra; ponosna je bila, da so se ji tako obnesli.

Najemnik za najemnikom je odložil žlico in se zleknil po travi.

»Tule pod zemljo pa buči. Čudno! Pa v tem kraju!« je rekel najemnik in zmajeval z glavo.

»Kaaaaj?« je zategnila Katra, ker se ji je čudno zdelo, da bi v zemlji bučalo.

»Da, Katra. Tu spodaj mora biti vse votlo; kadar takole buči in bobni, se polnijo votline, in kadar so prepolne, tedaj gorjé!« je razlagal. Bil je že prileten in v njegovem kraju so bili vajeni takih jam.

Tudi Katra je prisluhnila. Slišala je votlo bobnenje, kot da bi se voda prelivala iz kotanje v kotanjo, butala ob stene, trgala kamenje in nekje v globini iskala poti. Kaj takega Katra še ni slišala, zato se je kar prestrašila.

Popoldne se je jelo za Blegašem čudno motati. Od nekje se je utrgal oblaček in se razraščal, od Ratitovca sèm je drvel drugi. Objela sta se in se razvlekla čez nebo.

»Nič dobrega ne bo iz tega!« je momljal najemnik in se zaskrbljeno oziral na oblak, ki se je večal in prečudno hitro temnel.

Oblaki so se zgrinjali s tako naglico, da so mahoma zakrili sonce in je soparna senca legla od planine do rebri, kjer so že skoraj doorali.

Nenadoma se je zabliskalo. Najemniki so se pokrižali in glasno izjecljali: »Bog in sveti križ božji!«

Treščilo je, da so se vsi stresli.

»V planini je butnilo!« je menila neka ženica, Katra se je pa križala in tresoč se ponavljala: »Bog in sveti križ božji!«

Ulila se je ploha, da so bili v trenutku vsi premočeni.

»Bežimo domov!« je vpila Katra, močan, neviht vajen najemnik je pognal vola, ki sta sama od sebe rada bežala, in že so planili proti grapi, Bogatajevi domačiji.

»Nad grapo ju priveži, nad grapo! Pomagat, pomagat!« je rjul žagarski delavec in tekel proti najemniku, ki je dirjal z voli. Z rovnico ju je ustavil, nato pa sta ju z verigo priklenila za bukev, da bi se ne mogla odtrgati.

»Hitro, hitro!« je priganjal na pragu Bogataj, ki sam še ni bil dosti za rabo.

Delavec je pograbil rovnico, se pokrnil z vrečo in planil na dvorišče, da popravi odtoke in pritoke.

Nevihta je butala ob okna in sleme, z okenskih polic je začela curkoma teči voda. Katra je mašila s cunjami, pa ni nič zaleglo.

Voda v strugi je strahotno naraščala, da je Bogataja zaskrbelo.

»Jez raztrgaj s cepinom! Jez raztrgaj!« je kričal. Hlapec je udrihal s cepinom kar na slepo, ker mu je bliskanje jemalo vid in ga je treskanje glušilo.

Voda je že prinašala drevje, korenine in vrhače.

»V hribu se bo utrvalo, boste videli!« je kriknil najemnik. »Po onile strugi bo zagrmelo!«

Gozdiček, kjer so južinali, se je zdaj pa zdaj zasvetil v blisku. Na vzpetini sta neznansko mukala vola in se tiščala z glavama k deblu.

»Bogataj, s hriba že lomasti!« je zarjul žagar, in res se je že čulo trganje skal in hreščanje drevja. Bukve, ki so ležale v gozdičku, so se s hruščem in truščem začele valiti v grapo.

»Živino rešite, denar in obleko, še je čas!« je zarjul žagar, najemniki so pa skušali iztrebiti strugo, da bi voda ne vdrla v hlev.

»V mlinu je že voda!« je zastokala Katra in začela tlačiti cunje v predpasnik.

»Na grič, na grič!« je vpil najemnik, ki ni zgubil pameti.

Vlekli so v hrib konja, krave, teliček se je plašno stiskal k materi in nič ga ni bilo treba priganjati.

Pes — nanj so pozabili — je lajal in se zaletaval, cvilil in prosil in se trgal z verige. Še sunek, dva in zdirjal je za živino.

»Hiti, hiti!« so vpili Bogataju, ki je mencal in mencal in bi bil rad vso kamro in hišo pospravil.

»Denar pa kaj cunj poberil!« se je jezil najemnik, ki mu je pomagal.

»Težko bo!« Bogataj mu je pokazal železno skrinjico, izpod zglavja pa je hlastno pobral debelo denarnico in jo stlačil za nadržje.

»Usnjeni suknjič si obleci in z odejo se ogrni!« ga je priganjal najemnik, ko si je že oprtal železno skrinjico. Pograbil je še dežnik in Bogataja kar potisnil iz kamre.

»Hiti, hiti!« ga je silil, ker se je struga že polnila.

»Hvala Bogu!« je zavekala Katra in stiskala k sebi svoje bore cunje; vse je teklo od nje.

»Po plahto še pojdem!« je zavpil žagar in le za las je manjkalo, da je odpetal.

Že je voda preplavila strugo, se razlila po grapi in drvela naravnost proti hlevu na eni in proti žagi na drugi strani.

»Naravnost v hlev drvi!« je zatulila Katra in omotica se je je lotevala.

Lilo je kar naprej. Še skozi plahto, ki so jo dobro razpeli, je kar curljalo.

»Se že podira!« je šepnil najemnik svojemu sosedu na uho.

Zaječalo je, zahreščalo in počilo, kakor da se je prelomilo tramovje.

Zabliskalo se je. In tedaj je Bogataj videl, kako so se stene hleva nagnile v strugo in izginile v valovih. Seno je v velikanskih plasteh izginjalo proti globeli v grapi.

Hlodi so se zadevali drug ob drugega in prečudno votlo peli, ko imajo sicer tako lep in prijeten zvok.

Dvakrat, trikrat zaporedoma se je zabliskalo, treščilo, potem pa je zažrmelo. Plaz lesa in kamenja je odtrgal žago, jo v strugi raztrgal in jo gnal s seboj.

Najemniki so molili, Bogataj je pa sedel na železni skrinjici, si tiščal usnjeni suknjič k prsim in bil brez misli. Kadar se je zabliskalo, se je stresel. Tudi mlin in njegovo kamro je spodjedlo in odneslo.

»Marija pomagaj!« so jokale ženske, živina se je stiskala in zdaj pa zdaj presunljivo zatulila.

Vsi so mislili, da nevihta že večno traja. Niso mogli do besede, še živina se ni več oglasila. Vola sta legla, teliček se je stisnil k materi in skrnil glavo pod njen vrat.

Šele proti večeru se je zjasnilo. Sonce se je nekaj pred Blegašem obesilo med prozorne izlite oblake in žalostno gledalo na razdejanje.

S hriba pa do Bogatajevine je zijala globoka, z vodo napolnjena struga, ob kateri se je kopičilo naplavljenno kamenje in drevje, grapa sama je pa drevila kot veletok, nosila smreke, hlode, drva in tam, kjer je bil še pred nekaj urami Bogatajev hlev, je štrlel le kos zidu. Kjer pa so stali žaga, mlin in kamra, so se iz razdivjane vode zdaj pa zdaj pokazale smreke, bukve in bori.

Hiša se je zazdela Bogataju kot škrbina v čeljusti. Kaj naj počne s to podrtijo?

»Hvala Bogu, vsaj streho imamo za silo!« se je razveselila Katra, ko je od vsega ostalo vsaj še to.

Tisto noč si nihče ni upal v grapo in bi se do ostanka hiše tudi ne dokopal. Nabrali so dračja in mokrega smrečja ter s težavo zakurili. Pri ognju so se vsaj posušili. Žagarji in pomagači so bili odnesli iz žage nekaj živeža, kruha in mesa ter si zdaj po bratovsko delili pod veliko plahto, razpeto med debelimi smrekami. Živina se je umirila in se začela pasti, le vola sta se še vedno tresla od strahu.

Bogataj je nepremično sedel na svoji železni skrinjici in zdaj pa zdaj kot iz navade, ne iz lakote ugriznil v klobaso in jo zataknil s kruhom. Katra pa ni čutila lakote, prečudna skrb jo je glodala, pa ne zase, ampak za gospodarja. Kaj bo brez mlina, kaj bo brez žage! Hiša je tudi podrtija in je skoraj ne bo vredno popravljati. Še to škrbino naj podere in sezida pošten dom.

»O, železna skrinjica je zaklad,« si je tiho šepetala, ogenj pa je prasketal, dim se je plazil po tleh in silil v oči, da so bili vsi solzni.

»Kaj takega pa še ne!« je zdajci zastokal Bogataj in zacepetal z nogami. »Ni je pravice, prav nikjer je ni!« se je pridušil in pljunil v ogenj, da so iskre zletele v zrak in ugasnile v vlažnem zraku.

»Bogataj, ne izzivaj Boga!« se je oglasil najemnik, ki mu je železno skrinjico rešil, »in ne kliči jeze božje!«

Bogataj se je zamislil. Pokesal se je svojih bogokletnih besedi in jih že hotel glasno preklicati. »Pač, v nebesih je še pravica!« mu je nekaj reklo in ga speklo. »Morda se je pa Bog raztogotil in ukazal vodam; Kaznujte ga, ki je moja jezo izzival!« mu je nekaj šepetalo, ga stiskalo za srce in ga davilo za grlo. Rad bi bil rekel dobro besedo in se z njo znebil tesnobe in grenke misli, da se je jeza božja razlila po grapi in raztrgala njegovo domačijo.

Spomnil se je svojih grehov in nenadoma so se mu zazdeli tako veliki, da so kar zijali vanj. Dotaknil se je skrinjice, pa ga je spekla, kot da je v njej žerjavica in ne dolžna pisma, zlatnina, srebrnina in bankovci.

»Molimo!« je končno zasekalo v tišino, ki je bila že mučna in so srca v njej glasno utripala.

»Potresa, lakote in povodnji reši nas, o Gospod...« je trepetala ponižna, vdana in prečiščena molitev. »Oče naš...« so izdrhtevale ustnice, ki so se še pravkar v nemi grozi tresle in se niso mogle razkleniti, da bi beseda po odrešenju kriknila do neba. Vse je bilo zaprto v duši, da je bila groza silnejša in da je človek tem bolj občutil svojo majhnost.

»Oče naš...« je nekajkrat zajeceljal tudi Bogataj, toda izgovarjale so bolj ustnice, srcu je bila molitev prečudno tuja.

Katra je bila že utrujena in je sredi očenaša zadremala. V polspanju je poprijela druga, v neki čudni utrujenosti so vsi za trenutek ubežali grozotnosti tega dneva, toda le za trenutek. Tisti občutek, ko so se prebudili iz sladke pozabe in ob bučanju in rohnenju splašenih vodnih sil znova videli vse grozote, je bil strašnejši od prvega, ko so bežali v hrib.

Zjutraj je voda še zmerom bučala, še zmerom nosila hlode, izravana drevesa, kamenje, še zmerom so se trgali

bregovi in iz nekaterih zijalk v hribu je še zmerom drl hudournik ter se zajedal v strugo, ki si jo je sam določil.

»Kaj pa zdaj?« je zastokal Bogataj, še zmerom čepeč na svoji železni skrinjici.

Vsi so se spogledali, nihče pa ni hotel reči: »Odpri skrinjico in vse boš lahko popravil!«

»Boga zahvalimo, da se je Bog znosil le nad drevjem in hišami, nam pa prizanesel!« je tiho in pobožno izrekel stari najemnik. Bogataj ga je začudeno pogledal in mu nehote pritrdil, kot da je to misel že zdavnaj nosil v svojem srcu.

»To je pa res!« je izdaval, glas pa mu je bil čudno tuj.

X

Žetev zakletih sil

Tisti dan po strašni nevihti je bilo nebo čisto, skoraj prozorno. Grintovci so bili oprani, vse kozje steze in globelice je bilo videti. Iz zelenih bukev in smrekovih vršičkov je kar dihala zdravje. Sonce ni več pripekalo, ampak le grelo.

Oglasile so se sinice, kukavica je zakukala in se potem prepeljavala z drevesa na drevo ter iskala gnezdo, koder bi odložila jajčece za svoj lačni rod. Vsako gnezdo ji tudi ni bilo všeč, hotela je pridnega in nesebičnega rednika.

Zvonovi so peli čisto in sladko, kot bi k svatbi vabili in kot da niso še včeraj vpili, jokali in klicali na pomoč svoje patrone, Boga in Marijo.

Opustošenje je bilo strašno. Košenine ob grapi so bile zasute z drevjem, peskom in kamenjem, o njivah še sledu ni bilo, pot po grapi je valovje raztrgalo in jo spremenilo v strugo.

Vsa soseska je bila iz sebe. Ob tem lepem soncu in ob tem čistem dnevu so bile hiše in hlevi prazni. Po bregeh je begala živina, družina pa je čepela na cunjah, tu in tam je plapolal ob loncu plamenček, otrok je zavekal, mati je zavzdihnila, ovce so zameketale. Nihče si ni upal v hišo, vsaj za dolgo ne. Zdaj pa zdaj se je dvignila postava in švignila v kaščo, v kamro, da pobere, kar se je še pobrati dalo. Za delo se nihče še zmenil ni. Kdo bi

oral in sejal v takem času! V nebo so gledali in se tresli, kdaj se bo spet prikazal oblaček, se razlezel po nebu in zatemnil sonce.

Bajželj, Neža in Agata so čepeli visoko v hribu nad hišo, kamor bi voda ne mogla in bi tudi iz tal ne brizgnila, saj tam ne buči. Bajželj je s smrekovim lubjem pokril iz štirih kolov in prečnikov sestavljeno kolibo — to naj bi bila streha za Nežo in Agato pa za obleko in živež, kolikor so ga za prvo silo odnesli iz hiše.

Neža je bila vsa iz sebe, ko je treskalo, zažigala je cvetnonedeljsko vrbje in molitev jo je kar dušila. Bajželj je tolažil njo in Agato, pa je bil sam prav tako tolažbe potreben. Videl je, kako je treščilo v planini in, ko se je zabliskalo drugič, so štrlele v zrak le trske prej najponosnejše smreke.

»Bog nas varuj, kaj bo!« je vekala Neža, ko se je zabliskalo in še tisti hip treščilo. Vsa hiša se je stresla, zasmrdelo je po žveplu in šipe v oknih so popokale.

Bajželj je razločno videl, kako se je rdeča kača pognala pred hlev, in nekam ubito čakal, kdaj bodo plameni obliznili slamnato streho. Niti z očmi ni trenil, ko pa je pogledal skozi okno, je pred hlevom ležal pes, iz gobca mu je molel jezik in so se mu cedile pene. Strela je ubila čuvaja Cigota.

»Živino iz hleva, Neža, poberi nekaj stvari, Agata, z menoj, voda dere v hlev!« je nenadoma kriknil sredi molitve. Neža je kar na slepo pograbila nekaj cunj, kruha in suhih klobas v koš, molila in jokala, Agata in Bajželj sta pa odklepala živino, ki se je tresla od strahu in se stiskala k Agati in h gospodarju.

»Brž, brž! Saj bo že do kolen!« je priganjal in udrihal s šibo, ker se živali kar premakniti niso hotele.

»V hrib, stran od struge, na vzpetino, kjer smo lani kres kurili!« je naročal Agati, ki se je z živinčeti pognala navkreber. Živali ni bilo treba več priganjati; kar same so hitele za Agato.

»Tudi v hiši ne bo varno! Neža, denar poberi, kje imaš moj kovčeg!« je skrbel, ukazoval, grabil, metal na peč, pod streho, da bi ne dosegla voda. Zvlekla sta najpotrebnejše v hrib. Tam je pri priči omajil dve smreki in

postavil kolibo. Vsi so bili do kože premočeni. Dvakrat sta šla še z Agato v hišo ter prinesla drv in butar, da so se pri ognju gřeli in čakali najhujšega.

Kožuha je zajelo v spodnjem delu grape. Njega, konja in voz je zasulo in nazadnje odneslo daleč v dolino.

Pri Rožancu je treščilo v vezani kozolec, ki je v najhujšem nalivu gorel kot bakla.

Rekarju je odneslo senik, Domačejkarju odtrgalo stajo za ovce. Dobro, da je bila prazna. Vodebu je zasulo svinjak s prašiči vred, Mačkovemu Primožu je v pol ure nasulo toliko dračja, kamenja, drevja in vsega, da je bila strojarnica pod hišo do slemena pokopana v tej gřmoti. Ne strojev, ne kož in ne orodja ni mogel rešiti. Dobro, da jo je sam odnesel z družino.

Pozno popoldne šele so se ljudje nekako zdramili. Sosed je hitel pogledat k sosedu in kmalu se je razvedelo, koğa vse je udarila šiba.

Proti večeru se je po celem zaselju razvedelo, kako je z Bogatajem. Tedaj se je še Tinetu zasmilil.

Pri znamenju Matere božje, ki ga je postavil Amerikanec iz hvaležnosti, ker ga je vse življenje várovala, so se zbirale ženice in dekleta, pridružili so se jim možje, fantje in otroci. Pozno v noč so molili in prosili Boga, naj jim prizanese in odvrne strašno šibo.

»Iz Boga se norčuje današnji svet, zato pa je tako!« je menila Rekarica, ki je bila vse življenje zares pobožna in je tudi v srcu občutila, kar so ji šepetale ustnice.

»Prav res, kar v cerkev poglej! Kdo se pa še spodobno vede. V sveti hram prihajajo kot v krčmo ali pa na semenj!« se je jezila Buhovka in pogledala na nebo, če se morda ni prevleklo. Buhovim je vihar raztrgal streho, da je voda udarila skozi strop in napravila nič koliko škode.

Ko pa je Bajželj zvedel za Bogatajevo nesrečo, se mu je tako zasmilil, da je še tisti trenutek pozabil na smreke. Povedali so mu, da mu jih je odneslo; prigoljufano blago ne prinese sreče. Neža si ni mogla misliti, da bo bogati in bahavi Bogataj sedaj brez žage in mlina. V duši se ji je še zmerom oğlašalo, da je moža za smreke ogoljufal in ga spravil v nesrečo. Nekaj ji je reklo, da se mu prav godi, oderuhu in goljufu, spet se je pa oğlasila vest, naj se ne vtika v sodbe božje in naj obračunava s svojimi gřehi.

Agata sama ni vedela, ali bi ga pomilovala, ali bi mu privoščila. Ni še pozabila tistih dni, ko je bil v hiši pravi pekel, in ni še pozabila nedelje, ko se je tako močno razkazoval pred njo in pred Tinetom in kar izzival.

Bolj ko je mislila, bolj ji je šla njegova nesreča k srcu. Nazadnje se ji je tako zasmilil, da ni mogla več prikrivati.

»Oče, zdaj je pa siromak!«

»Nič ne rečem!« je zamomljal Bajželj, ker ni hotel očitno pokazati, kako misli.

»Zdaj sta oba brez smrek!« je dejala mati. Smreke so jo še zmerom bolele, bolelo jo je pa tudi spoznanje, kako težko bo še plačati obresti, kaj šele petnajst tisočakov. Pa se ji je spet prikazala podoba podrtije v grapi, kjer je še pravkar stala žaga in je ropotal bahavi mlin. »Dom imamo pa le, bo že kako! Siromak, kdor je bil sedaj prizadet, čeprav ima denar!« jo je prešinilo in zazdelo se ji je greh, ker je prej nesrečnežu skoraj privoščila.

»Pozabimo na tiste smreke. Saj je vse minilo. Od plačanih obresti tako in tako nima nobene koristi!« je razlagal oče in Agata je bila na njegovi strani.

»Saj res!« je zajecjljala mati. Mehko ji je postalo pri duši in hvaležno je pogledala Agato in moža.

»Zakopljimo spomin na tiste nesrečne smreke, Bog je poskrbel, da jih je odneslo in morda kje v dolini zasulo,« je dostavil Bajželj, vendar pa ga je pičila grenka misel. Bogataj bo prav gotovo hotel postaviti žago in mlin in bo potreboval denar. Zaskrbelo ga je in obraz se mu je pomračil. Ni hotel več razpredati misli, toda prihajale so kar same, se mu silile in ga obletavale.

Dnevi so minevali, rane v zaselju pa se niso in niso mogle zaceliti. Ne s konjem in ne z volom se ni dalo skozi sklade drevja, kamenja in peska, še peš se je človek moral zdaj vzpenjati, zdaj pogrezati, iskati opor, se loviti in se motati preko korenin, ki so štrlele iz nasipov in zasipov.

Ponekod v hribu so zazijale jame, ki so bruhale vodo in pomagale uničevati delo človeških rok.

Struga je bila sedaj čisto drugačna. Ponekod se je zarezala globoko v meline in pod pečine, drugod se pa spet vrgla kar počez. Tu človeška roka ni bila kos silam, tu je omagala volja, ki sicer gradi jezove, odmerja rekan pota in toku odkazuje hitrost.

Ne boste me!

Bogataj res ni šel od doma. Za silo si je uredil v hiši posteljo, zamazal razpoke, Katri pa ukazal pod streho. Peč je bila dobro ohranjena, veža tudi, le tam, kjer je kamro odtrgalo, je zijala velika reža, ki jo je zadela s kamenjem in ostanki desk. Tudi čumnata je ostala, po hlodih in kupih desk pa ni bilo niti sledu.

Prve dni je Bogataja neznansko bolelo in si je belil glavo, kaj naj počne. Da bi prodal, na to ni več mislil, čeprav ga na kraj ni vezala morda ljubezen ali spomin na starše, ne, v tem kraju bi se vsaj še nekaj let dalo dobro služiti. Proda lahko kasneje, sedaj je vse skupaj skoraj brez vrednosti!

Ves ta čas ni skoraj z nikomer spregovoril. Kmetje, ki so pred povodnijo prinesli mlet, so vedeli, da jim je moko probralo, vsi so pa mislili, da mlina še zlepa ne bo postavil.

»Podajalo ga bo!« je menil Rekar. Bil je prepričan, da Bogataj ne bo zidal mlina in žage.

»Nak, ne bo ga še spravilo na kolena. Slišal sem, da je za veliko zavarovan. Možakar ni neumen!« je pojasnil Buh.

»To je pa nekaj drugega! Pa ti plačuj visoko zavarovalnino, če moreš!« ga je ošvrknil Rekar, čeprav je bil tudi sam dobro zavarovan. Drugi kmetje, ki jim je neurje uničilo skednje, hleve, kozolce in sušilnice, so bili zavarovani le za nizke vsote, nekateri le za nekaj stotakov.

»Boš videl, da bo še podpora izvrtal, z njo in z zavarovalnino pa vse popravil, in sicer po novem,« je razlagal Buh, ki je poznal Bogataja in njegove muhe, pa tudi njegovo trmo.

»Ne bom rekel, da ne!« mu je priznal Rekar in se spomnil večera, ko so govorili pri Oblojarju o lesni zadržugi. »O, to pa ne sme zaspati, čeprav je bila sedaj povodenj, tega mrtveca moramo obuditi!« mu je zašumelo po glavi. Morda bo samo zadruga ponižala oholeža, ker ne bo več mogel odirati kmetov. Da, zadruga, ta mu bo dala vetra!

Buh je imel prav! Bogataj je res dobil podporo, ne veliko, dobil jo je pa le! Vedel je, da mu jo zavidajo, če

bi pa vedeli za zavarovalnino, bi se kar grizli! Odslej ga je vsak dan obiskal Kozomolec in mu prinašal čenče. Ta in ta je dejal, da mu je čisto prav, ta in ta je rekla, kako je škoda, da še njega ni vzelo, ti in ti se veselé, da bo vse skupaj prodal, dolžniki se nadejajo, da je tudi papirje pobralo in da je dolgove torej povodenj vzela. Vsak dan bolj pisane zgodbe mu je prinašal Kozomolec in Bogataj se jih je vsak dan bolj veselil.

»Norci, jaz da bi prodajal, jaz?! Ne boste me ne! Vi že ne!« se je zaklinjal in vihtel pesti, Kozomolcu je pa dobro delo, da se nič več ne spomni na tisti nesrečni večer za Oblojarjevo sušilnico. Pozabil je, hvala Bogu, preveč skrbi ima sedaj.

Marsikatero noč pa Bogataj ni mogel spati. Stari strahovi so se oglašali in spomini na strašne dni bolezní so mu vstajali. Nekajkrat je pomislil, ali ne bi bilo vendarle prav, da s tem denarjem pobegne in za kakršno koli ceno vse proda. Pa ga je obšla stara objestnost, še bolj ohola samozavest in trma in znova se je zaklinjal: »Ne boste me! Nalašč vam pokažem, kako se zidajo mlíni in kako se postavljajo žage!« Zbolelo ga je, ko se je zjutraj ozrl po puščavi. Sam ni vedel, zakaj in kdaj se mu je prikradla misel na Bajžlja. Dobro jo je izvozil, le psa mu je ubilo in hlev mu je iztrebilo. Namrdnil se pa je, ko je pomislil na hlode iz Bajžljevega gozda pod planino; skoraj žal mu je bilo, da je posekal tiste smreke in se dal v zóbe, ko so zdaj zanj vendar izgubljene. Smreke bi moral še pustiti, še danes bi stale... Zbolelo ga je, kajti takih smrek zlepa ne bo več dobil, pa če pretakne vse hoste daleč naokrog.

Počasi se je tudi Bogataj pomiril. Mislil je le še na to, kako bi najceneje pa najbolje zidal in kako bi izmolzel iz dolžnikov denar, da se jih znebi in začne drugačno življenje. Tudi na drugačno življenje je večkrat mislil, posebno kadar sta ga samota in praznota zdolgočasili.

»Oženi se!« mu je nekoč zabrusila Katra, ko mu ni bila všeč ne jed ne postelja ne vreme.

»Molči, osat, ali misliš, da bom tebe jemal!« jo je ošvrknil, vendar ne tako surovo, kot je imel sicer navado. Katrin nasvet mu je bil kar všeč in skrivaj se je celó nasmehnil. »Prav ima babnica. Saj ni tako neumna, ne. Neumen sem le jaz, da se sam trapim in ubijam. Za koga

neki?« ga je mehko objelo in Katrina misel mu je ostala v duši.

Tisti dan ni več sitnari. Na Agato se je spomnil in nenehoma mu je bil njen obraz pred očmi. Zdaj se mu je smehljaj, zdaj pačil, zdaj ga je prosil in mu očital, da je očeta ogoljufal, da je z denarjem zanesel pekel v hišo, da sta se zaradi njega oče in mati postarala in da ponoči ne moreta spati.

»Agata, ti ne razumeš tega! Otrok si in ne poznaš življenja,« jo je ogovarjal v samoti, včasih celo na glas; ko je slišal svoje besede, so se mu zdele smešno tuje in čudno spremenjene.

»Da, Agato bi pa vzel!« si je zatrjeval in zdaj pa zdaj se mu je v srcu zbudilo nekaj, na kar je že zdavnaj pozabil; bilo je podobno ljubezni, tisti ljubezni, ki jo je občutil pred dvajsetimi leti.

Grapa je bila še zmerom spokojna razvalina, le pri Bogataju je zapela pesem kladiv, krampov, rovníc in dvigačev. Bogataj se ne dá, Bogataj je jel zidati.

»Bogataj zida!« je zašumelo po zaselju.

»Bogataj je rekel, da se ne dá!« je šlo od ust do ust. Dolžniki so vztrepotali, vedeli so, da ne bo zahteval le obresti, temveč tudi posojeni denar. Le kje naj ga siromaki vzamejo? Njive je do žive skale posnelo, travnike, košenine je s peskom zasulo, če je že bajtam in hišam prizaneslo. Prej je padal po siromašnih plečih božji, sedaj bo padal Bogatajev bič. Božji za grehe, Bogatajev za lahkomiselnosti in neprevidnosti.

Tine si je grizel ustnice. Od daleč je gledal, kolikšen je tloris, in se je začudil. »Saj bo zidal tovarno in ne navadnega mlina. Dedec ima denar!« ga je prevzelo, ko je pomislil na zadrugo in ljudi, ki jih bo moral še pridobiti zanjo.

»Ni ga Bog še dobro potipal!« so si šepetale ženice in zmajevale z glavo. Možje si niti najnujnejšega ne morejo popraviti, ta pa zida palačo in tovarno.

»Trden pa je! Kdo bi si mislil, da bo vztrajal v grapi!« so se menili hribovci, ki so hodili mimo.

Bogataj se jim je pa nasmihal in se jim nalašč nastavljal, češ le pogledjte me, ta je tisti, ki ga ne boste ugnali.

»To vam je hrana, to!« so se povsod hvalili delavci in zidarji. Bogataj je skrbel za to, da jim je Katra dobro kuhala in stregla in da tudi »beraške korajže« ni manjkalo, čeprav se mu je denar strašansko smilil.

»Nak, ne boste me ne! Naj vedo nevoščljivci, da se Bogataj ne dá! Naj vedo, da Bogataj ni umazanec, čeravno mu je prav vse voda vzela!« se je rotil in, kadar je šlo mimo največ zijal, sam prinesel steklenico in stopil k zidarjem.

»Fantje, vroče vam je, poplaknite si usta. Ni le beton žejen, tudi grla so potrebna!« se je krohotal in poškilil na radovedneže.

»To jih ima!« si je mislil sam pri sebi in se tiste dni strašno bahato nosil. Tudi v mesto je šel večkrat.

Zvečer pa je bila grapa tiha, le voda je zdaj pa zdaj nekoliko glasneje pljusknila čez skale. Ob takih večerih se je čutil posebno osamelega in je čedalje pogosteje mislil na Agato.

Dostikrat prav do jutra ni mogel zaspati.

»Agata, moja boš, če ne tako, pa tako! Jaz jim bom pokazal! Ne boste me, le tega se ne boj, Agata!« se je rotil, ko se je prižigala jutranja zarja in so po bregéh zapeli petelini.

XII

Pekel se odpira

Kladiva so pela, lopate so pozvanjale in od tesač so letele trske, da se je Bogataju kar samo smejalo. Zidovje se je kar čez dan dvignilo; zdaj šele se je pokazalo, kako imenitna bo nova Bogatajeva domačija. Naj vedo še poznejši rodovi, da je ta dom sezidal Bogataj, tisti Bogataj, ki bi ga ljudje najrajši v žlici vode utopili, pa se ne dá.

Dolžniki so si skoraj oddahnili, nikogar še ni terjal.

»Zdaj še zavarovalnino gloda!« je menil Hojkar, Bolantač je pa zmajeval z glavo.

»Bojim se, da ga bo lepega dne uščipnilo, takrat bo pa vajeti nategnil!«

»Mhm!« je zaskrbelo Hojkarja, ki še bajte ni mogel zakrpati, kaj šele, da bi dolg poplačal.

»Obresti bo treba plačati!« je zavzdihnil Bajželj, Neža pa skoraj zajokala. »Le kje naj vzamem!« mu je zagomazelo po telesu; najlepše smreke so šle, kaj naj mu zastavi?

»Moj Bog, nikoli se ne bomo izkopali iz dolga!« je ihtela žena v predpasnik, da jo je kar stresalo. Mislila je in mislila, vse se ji je pa zameglilo, kadar je menila, da je ujela rešilno bilko. Ni našla poti do denarja, zmerom večji prepad se je odpiral pred njo.

»Sam ne vem, kako naj si pomagamo!« se je izgovarjal Bajželj; tudi njemu so se razgubile vse steze do denarja.

»Kje naj vzamem, kje naj vzamem!« mu je butalo v glavo, ga kljuvalo v dušo in zbadalo v oči.

Vsak dan teže sta živela. Kadar so zaškripala vrata, sta mislila, da je v vežo stopil Bogataj in da bo zdaj pa zdaj zarentačil: »Po svoje sem prišel, ker se sama ne zmenita!«

Če je kje za senikom zašumelo in zaškripalo, sta se stresla, povsod sta slutila Bogataja, ki hoče svoje obresti.

Bajželj je poprosil zdaj tega zdaj onega, naj mu posodi. Nekateri niso imeli, drugi so se pa na vse načine izgovarjali in odslavljali siromaka.

»To ti je res križev pot!« je zavzdihnil, kadar se je prazen vrnil domov. »Prav nikjer ne dobiš beliča.«

Agata je razumela očetovo stisko, bolelo jo je, pa si ni vedela pomagati.

»Morda bi pa Tine posodil?« ji je nenadoma šinilo v glavo. Nič več se ni otresla te misli; ko sta bila z očetom sama, mu je namignila na Tineta in tudi očetu je bilo kar prav.

Bogataj je pa zidal, kopal in bahavi ponos mu je kar žarel iz oči.

»Pa naj me kdo užene!« se je udarjal po prsih in natočil mojstru, ki je poznal Bogatajevo bolezen; zato ga je na vse pretege hvalil in prilival olja njegovemu napuhu.

»Še pametno ženo v hišo in imel boš raj!« mu je namigaval mojster. Ta misel je bila Bogataju zmerom bolj všeč.

»Da, da! Agata, ta bi bila pripravna!« se mu je dobrikalo in sladkalo in prečudno mehko mu je bilo pri duši.

»Če pa morda za Tinetom...« ga je zaskrbelo. Nenadoma je občutil ljubosumnost, ki mu je bila do tedaj tuja in se ji je smejal.

»Jaz mu pokažem!« je grozil na tihem, ni pa vedel, kako mu naj pokaže in kako naj mu zaigradi steze do njenega srca.

Sem ter tja je bil že nestrpen in siten, ker nikjer ni videl Agate. Še ob nedeljah ne, čeprav je zaradi nje zdaj redno hodil k maši.

»Viš ga, spreobrnil se je rogač! Povodenj mu je dala misliti!« so ljudje govorili med seboj.

Bogataj se pa za vprašujoče in začudene poglede ni zmenil, z očmi je iskal le nje in se zdaj pa zdaj zgrozil ob misli, da se morda shajata s Tinetom.

»Le počakaj me, Agata agatasta!« ga je ujezilo, ko se je vračal v svojo samoto in ga je misel na Agato žgala.

»Pobožen pa si, pobožen!« ga je podražila Katra, ki je sumila, da ne hodi v cerkev zaradi maše.

»Molči pa južino mi prinesi!« je zarenčal osorno kot že od povodnji ne.

Strašno se mu je mudilo, begal je po hiši, okrog stavbišča, razmetaval trske in zdaj brcnil desko v kraj, zdaj kamen, ki je bil na poti.

»Le kaj mu je?« je premišljevala Katra, ki se je motala pred ognjiščem, pa ji je nagajal ogenj, da ni hotelo zavreti.

»Le kam ga bo neslo?« jo je mikalo, ko se je napravljaj, se popravljal v ogledalu in mu ni bilo zdaj to zdaj ono všeč.

»Saj si dober. Okomatal si se pa že tako gosposko, kot bi na novo mašo moral!« ga je zbadla, ni pa si ga upala vprašati, kam je namenjen.

Pa menda ne na oglede? ji je šinilo v glavo. Saj ga je zadnje tedne mojster nenehoma zbadal in dražil, naj poskrbi za nevesto. Za svojo domačijo bo moral dobiti že tako kot roža! Tudi ona je pomislila na Agato, ni se ji pa zdelo verjetno, da bi se gnal za beraško deklino, preveč je bil požrten na denar.

Po južini jo je odkuril, ne da bi se bil zmenil za Katro, ki jo je mrcvarila radovednost.

Sonce je žgalo, da je Bogataja kar zalivalo. Sopol je in si brisal pot.

»Morda pa Agate ne bo doma, morda sta s Tinetom kje sama, da niti stara ne vesta za to!« se mu je vrivala misel. Odganjal jo je kot nadležno muho, pa se mu je le in le zajedala v srce.

»Povsod pa ta Tine!« ga je ujezilo, ker se mu je zdelo že otročje, da je on, Bogataj, ljubosumen.

»Ne boš me ugnal! Te bom že kako prehitel!« je zarobantil in zavil v hrib.

»Agata, moja boš, če ne, pa nisem Bogataj!« se je zarežal v sonce in nenadoma mu je utonila nevšečna misel na Tineta.

»Počasi in previdno bo treba delati, da speljem tega mežnarskega Bajžlja. Rad jo ima deklino, na to moram misliti!« je snoval in koval, pletel in gnetel, ko se je pehal v hrib, da mu je sapo jemalo.

»Najprej ga bom za obresti oščenil, potem pa še za posojeni denar. Na kolena te bom spravil, Bajželj...«

Bajželj, Neža in Agata so sedeli v senci, Agata je na glas brala.

»Viš jo, viš, kako zna!« se je oglasil Bogataj, da so se vsi trije prestrašili. Nič ga niso slišali, preveč so bili zaverovani v branje.

»Bog daj!« je zajeceljal Bajželj, Neža se je pa obrnila, da bi skrila solzo, ki se ji je zasvetila v očeh ob pogledu na bahavega mogočnjaka, ki bo zdaj pa zdaj zahteval denar. Tisočak bo hotel, s težavo ji je pa Tine stolkel petstotak. O, Bogataj se ne bo zadovoljil. Ta že ne! O Bog, da so si morali nakopati na glavo tega brezsrčneža!

»Bog daj, Bog daj! Vročje je!« se je hlinil Bogataj in se usedel zraven Agate, kot bi bil neznansko domač in kot da so vsi težko čakali nanj.

»Vročje pa vroče!« se je muzal Bajželj, da bi prikril strah, ki ga je grizel v duši. Agata je prenehala z branjem, zbolelo jo je, kadar je le za trenutek pogledala na mater, ki je težko soplja, ali pa na očeta, ki si je grizel ustnice, begal z očmi in grbančil čelo. Le Bogataj je bil nekako razigran in njegove za čudo sladkobne oči so iskale le Agato, da je povesila glavo in bi bila najrajši pobegnila.

»Kozarček bi se ti prilegel!« je Bajželj pretrgal molk in skočil v hišo po žganje.

»Ne bom se branil. Kadar se pa pri meni oglasiš, ti bom že postregel,« se je motovilil Bogataj in izpraznil.

»Še za Agato natoči, na moje zdravje naj pije!« je ukazal mogočnež in potisnil Agati kozarček v róko, da se niti ubraniti ni mogla. Ujela je tudi očetov pogled, ki jo je prosil: »Pij in ne zameri se mu, morda nam bo to še v hvalo!«

Žgalo jo je po grlu, žgalo pa tudi po obrazu, ker je čutila njegove oči na sebi.

»Saj ni grd pa tudi prijazen je. Ljudje vse preveč črno gledajo!« se ji je prilizovala misel; ko je pogledala Bogataja, se mu je nehote prijazno nasmehnila, da je možakar zardel.

»Kot roža! Ta bi bila za mojo domačijo!« ga je prevzemalo in vsak trenutek se mu je zdela Agata lepša. »Agata, moja boš!« so mu gorele oči in so kričale vse njegove misli.

Skoraj bi bil pozabil, po kaj in zakaj je prišel. »Načeti bo treba, da ugladim pot!« se je zavedel, srebnil iz kozarčka in tlesknil z jezikom.

»Zdaj bo pa začel!« je zazeblo Bajžlja, Neži je obraz kar na kolena zlezel, Agato pa je nenadoma zazeblo. Oče in mati sta se ji zasmilila, vendar se ji je zazdelo, da ni nič čudnega, če Bogataj zahteva obresti. Pravico ima, saj je denar posodil.

»Ne zameri mi, Bajželj, verjemi, da mi trda prede za denar!« se je začel motati, kot da bi mu bilo strašno nerodno, ker se je oglasil. »Sam nisem vedel, da bodo stroški tako narasli. Pa še to: ker sem že začel, moram tudi dokončati. To pa sam veš, da je zidarje in tesarje treba takoj plačati. Prav res me skrbi. Premišljeval sem in premišljeval in kar nerad sem šel na to pot. Do denarja moram, prav res!« je zakašljaj Bogataj, pogledal Agato, ki je z zbeganimi očmi iskala zdaj materin zdaj očetov obraz in sem ter tja ošvignila Bogataja, ki je povešal oči, kot da ga je sram in da se mu oče in mati neznansko smilita.

Tedaj je opazila, da je oče pomignil materi. Kot ubita se je dvignila in se skoraj opotekla v hišo.

»Teško je sedaj za denar!« je zamomljal Bogataj, si popravljal redke lase, potem pa pulil travo in grizel bilke.

Mati je stisnila očetu petstotak in se usedla še bolj v stran, da bi mogla skriti svojo zbeganost.

»Pet sto sem pripravil, več pa res nisem mogel!« je zamolklo dejal Bajželj in razgrinjal Tinetov petstotak, ki so se ga žulji držali in je po apnu dišal.

Bogataj se je delal, kot da ne vidi petstotaka, namrdnil se je in zakašljaj, pogledal Agato in se spet zaglobil v svoje misli.

»Rekel sem ti že, da mi ne zameri. Prav res me tare za denar in s pet sto dinarji si ne morem prav nič pomagati. To še za en dan ni. Zidanje, to požre. Takole sem mislil, da bi mi v štirinajstih dneh prinesel vsaj pet tisočakov. Boš že kako zmožel, saj ti je povodenj prizanesla, mene pa skoraj uničila. Denar, ki sem ga posodil, pač moram izterjati.«

Bajželj je povetil oči, Neži se je zameglilo, da je skoraj omahnila v travo, Agati pa se je vse to nekam čudno mešalo. Verjela je Bogataju, da je v stiskah za denar, ko mu je voda vse podrla, vedela pa tudi, da oče in mati ne bosta mogla izgrebsti kar pet tisočakov. Če vso živino prodasta, bo komaj tri jurje izkupička, toda kaj bi s praznim hlevom! In smilil se ji je Bogataj in smilila sta se ji oče in mati.

»Za božjo voljo!« je zavekala mati, da je Agato presunilo; pogledala je Bogataja, ki pa je strmel v tla in odmikal obraz.

»Ne bom mogel, prav res ne!« je poprosil Bajželj. Besede so se mu kar trgale, Bogataj je pa molčal.

»Ne bi zahteval zase! Za mojstra moram!« je nazadnje izmomljal. Nekajkrat je pogledal Agato, če ga morda ne obsoja. A dekle je bilo še premlado, da bi doumelo udarce, ki so doleteli hišo.

»Veš, Bajželj, ne misli, da terjam iz hudobije. Nak! Mojster me pritiska in, če ne bo šlo drugače, mu dam kar tiste papirje in bo sam pritisnil z advokatom. Tako daleč me je prignal, ker sem popuščal in ker vem, da je trda za denar. Sedaj boš razumel!« je razlagal s takim pomilovanjem in tako prepričevalno, da je Agato kar ganilo. Tudi Bajželj se je zamislil in nekaj mu je reklo, da ima Bogataj vendarle prav in da so ljudje morda preveč govorili o njegovem bogastvu. Vidi se mu, da nima slabih namenov. Ne bi terjal tako po ovinkih in še o svojih zadregah pripovedoval. To ni njegova navada. Presneto ga mora kriviti, če mora zastavljati dolžna pisma.

Za trenutek je pozabil na pet tisočakov in na štiri-najstdnevni rok, mislil je le na Bogatajevo domačijo, kaj bi bilo z njo, če se delo ustavi. Še to bo uničeno. Dober je, da si je upal začeti.

V materi se je vse trgalo. Iskala je besedi, ki naj bi omečile Bogataja, a vsaka se ji je zdela plehka in nerodna, nič bi ne dosegla z njo.

Saj bi pokleknila predenj in bi ga morda preprosile solze, a jo je bilo sram; vse zaselje bi govorilo o tem, da je Bajžljevka klečala pred njim, Bogatajem.

»Res ne bom mogel, prav res ne!« je iznenada zastokal Bajželj; še Agato je stisnilo pri srcu in zastudili so se ji denarji, ki si jih je bil oče sposodil.

»Kakor veš. Ne pozabi, da me ima mojster v škripcih in da sem od njega prav tako odvisen kot ti od mene. Taka je danes z denarjem,« se je izmotaval Bogataj in venomer gledal Agato.

»Že zaradi tebe bi odnehal, Agata, če bi le mogel,« se ji je hlinil, njej je pa skoraj dobro delo.

»Mm!« je pritrdila in zaskrbljeno pogledala mater, ki je zaihtela.

»Poizkusi na kak način, da ti mojster ne bo advokata naprtil!« je še naročal Bogataj, ko se je poslavljajl ter se na dolgo in široko opravičeval.

»Marija pomagaj, pekel se nam odpira!« je kriknilo iz matere, Bajželj se je pa prijel za prsi in nekajkrat votlo zakašljajl.

XIII

Bogatajeve pasti

Po zaseljju je završalo. Svojim dolžnikom je Bogataj določil dneve, ko morajo odšteti denar. Vse prošnje so bile zaman. Surovo jim je oponašal nehvaležnost, jim očital obrekovanje in jih dolžil, da so zmerom rovarili proti njemu. Znova se je bil spomnil poraza v društvu in še bolj glasno mu je jelo kljuvati v srcu.

»Vam bom že pokazal!«

Moreča skrb se je zagrizla v duše. Bajte in kmetije, ki so bile dolžne Bogataju, so se nekam čudno stiskale vase, kot bi se bale nevidnih rok, ki so sešale po njih.

Pri Bajžljevih je vse obnemelo. Še živina se ni oglasila v hlevu in še muhe se niso zganile na stropu.

Gospodar je taval po hosti in po košeninah in nič mu ni bilo za delo. Gruntek se mu je zazdel tuj, po tujih ljudeh mu je zadišalo in čisto tuje je udarjal njegov korak po veži in po hlevu, da se je kdaj pa kdaj nehote ozrl, če ga morda resnični gospodar ne podi iz hiše.

Bajžljevska se je neznansko postarala. Noč in dan je premišljevala, domisliti pa se ni mogla ničesar, kar bi rešilo domačijo in zamašilo usta samogoltnemu Bogataju in njegovemu mojstru. Na mojstra se je še najbolj jezila. Bogataj bi se bil še dal kako pregovoriti, saj je bil kar mehak in tudi nerodno mu je bilo.

Dnevi so bežali kakor za stavo, le noči so bile nekam dolge; še Agata se jih je bala. Nič več ji ni bilo za spanje, premišljevala je o Bogataju in o njegovi terjatvi in zdaj pa zdaj jo je prevzela sladka slutnja, da se bo vse obrnilo na dobro in da bodo skrbi, ki so se očetu in materi zaglodale v dušo, skopnele in da bo na njunih obrazih spet zagorelo živo zdravje in vedri smeh.

Nekoč ni bilo Bajžlja kar dva dni domov. Obiskoval je sorodnike in jim razlagal stisko, poslušali so ga, niso mu pa mogli pomagati. Tine mu je pomagal, pa ni nič zaleglo. Žalosten in utrujen se je vrnil domov in dom se mu je zdel kot mrtvašnica, on, žena in Agata pa kot mrličii v njej.

Neža si ga niti vprašati ni upala, ko je zagledala njegov obupani obraz. Brž je vedela, da se je vrnil praznih rok in da torej ni upanja na rešitev.

»Nimajo!« je odjeknilo po hiši, da se je Agata prestrašila, mati pa zavekala.

»Kaj bo?« je zaskrbelo Nežo in to vprašanje je vrtalo po njeni glavi in ji že jemalo pamet.

Bajželj je iskal odgovora, pa ga ni našel; kar omotičen je bil od samega iskanja.

»Prodal bi vse skupaj, ko bi le kupca dobil!« se je jezil. Postal je že gluh in slep za vse, kar se je godilo okrog njega.

Agata je delala kot zmerom, bilo ji je pa hudó, ko je gledala očeta in mater. Vse bi bila dala, da bi bilo v hiši tako kakor včasih.

»Morda bi se dal pa Bogataj vendarle preprostiti,« jo je mešalo in begalo. Vsak dan se ji je glasneje oglašala slutnja, da bo vse dobro, pa se je le vsak dan bolj bala trenutka, ki je bil že tako blizu.

Bajželj je bil vse poskusil, pa se mu je vse izjalovilo. Povsod so ga pomilovali in pitali z dobrimi nasveti, potem ga pa s praznimi besedami odslavljali.

»Pojdiva, morda ga pregovoriva!« se je oklenil obupne misli. Sama se mu je utrnila in se mu sladko nasmehnila.

»No, le!« je zakašljala Neža, plaho upanje je zagorelo v njeni duši, da morda le omečita Bogataja. »Laže mu je priti do denarja kot nam!« je pomislila in hvaležno pogledala moža.

Sonce še ni popilo rose, ko sta jo Bajželj in Neža mahala v grapo, kjer so pela kladiva in sekire in je bilo zdaj pa zdaj slišati rezko ukazovanje.

»To pa hité!« je menila Neža, ko je zagledala, da novo hišo z mlinom že pokrivajo.

»Vidim!« je zašepetal Bajželj in premišljeval, kako naj začne pri Bogataju, da bo kaj zaleglo. Nič pametnega mu ni prišlo na misel; strašno neroden se je zdel sam sebi in korak mu je jel zastajati.

»No, tako hudo pot pa še nisem šla!« je zavzdihnila Neža, ki jo je skrb kar davila.

»Mhm!« je zamrmral mož in pri srcu ga je vse zbolelo. Žena je pa jela tiho moliti — molitev jo je še najbolj pomirila in utešila.

Pri Bogatajevih je bilo vse živo. Slišati je bilo smeh in krepko kletev, zarentačil je mojster, tam spredaj se je raztogotil Bogataj, zidarji so zahtevali malto, tesarji na strehi pa tramove. Bajžljevki se je vse to čudno zdelo in se je kar nekam bala teh neznanih obrazov; nekateri so bili umazani in sta se jih držali malta in smola.

»Prav, prav, Bajželj!« ju je ogovoril Bogataj in bil strašno prijazen. Umil si je roke in jih obrisal ob predpasnik, še nekaj naročil delavcem, potem pa stopil k njima.

»Bog daj, Bog daj! Kar oglejta si malo, razbrkljano je še vse, vidi se pa že, kako in kaj bo. Dela je še od sile.« Oba sta ga le na pol poslušala, obema se je oglašala prečudna skrb. Razkazoval jima je prostore za mlin, za kolesja, kako bo pregradil vodo, kako bo razdelil prostore

v hiši. Govoril je mehko in sladkobno in se zdaj pa zdaj objestno zakrohotal, da se je čudno razlegalo po praznih prostorih.

»Taka hiša dá misliti!« jima je zatrjeval in udarjal po stenah, ki so prijeto odmevale.

»Zid kar poje!« je razlagal in se jima nasmihal, češ vajina bajta ima pa puhle stene. Res pa je bilo, da so bile lesene stene znotraj in zunaj ometane.

»Stopimo v hišo, tu se še usesti ne moremo,« ju je povabil, njima pa se je skrb še močneje oglasila. Bajžlju je bilo vroče, kar kuhalo ga je, takoj nato ga je pa že spreletaval mraz. Zdaj pa zdaj se bo Bogataj razkoračil in revsnil: »No, kar odštejta, da se ne bomo mudili!«

»Tako, kar sedita, ta čas pa poiščem kaj za moč, ha, ha!« se je hahljal in že odpiral omarico v steni; iz nje je izvlekel steklenico.

»To vama je kapljica!« je momljal in točil.

»Le pijta, ta je za želodec!« je priganjal in znova točil. Bajžlju je dobro delo, za trenutek je potlačil skrbí in še smeh se mu je razlezel po obrazu.

»Tako, tako, Bajželj! Kaj bi s kislim obrazom po svetu. Nagniva na najino prijateljstvo. Ti še ne veš ne, kako dobrega človeka imaš pred seboj! Vem, o meni si slišal le slabo, spoznal pa boš, da se ljudje lažejo, debelo in kosmato lažejo!« Ugriznil se je v ustnice, kot da mu je hudo zaradi takih čenč, potem pa pljunil in zaklel: »Sapramiš, sicer naj pa lažejo, zato me že še ne bo konec!«

»Tisti pa že ne!« mu je sladko pritrtil Bajželj, zakaj zazdelo se mu je, da se bo dalo z Bogatajem govoriti in da še misliti ni, da bi se ne dal omečiti. Kar ginjen je bil, ker ju je Bogataj tako lepo sprejel, in nehote se je pojezil na ljudi, ki so blatili možakarja.

»Tudi jaz pravim, da ne. Boš videl, jim bom že pokazal, ko mi stečeta žaga in mlin!« Bajžlja je zbolelo — besede so morda cikale tudi nanj — in nenadoma se je spet domislil denarja, ki bi ga moral še danes odšteti. Zameglilo se mu je pred očmi in vsa Bogatajeva prijaznost in sladkobnost se mu je zazdela narejena. Neža ga je ošvignila z očmi, tudi njo so Bogatajeve besede zadele.

»Ne misli, da štejem tudi tebe mednje!« Z njunih obrazov je razbral, da ju je užalil. Nikoli še nisi rovaril proti meni in tudi obrekoval me nisi. Zaradi tistih smrek si

pa kar roke podajva! Ti si z njimi vsaj obresti plačal, meni jih je pa voda pobrala. Če sem bil morda prestrog, sem bil pa zato tudi strogo kaznovan. Nihče ni bil tako udarjen!« je razgnetel razgovor, da Bajželj ni mogel spoznati, kaj Bogataj namerava in zakaj ne začne z denarjem.

»Spet razpleta svoje mreže!« ga je speklo, ni si pa mogel misliti, kakšne mreže naj bi to bile.

Bogataj je pa še in še točil, da je Nežo že zaskrbelo: Še opijani mi ga!

In res se je Bajželj že razvnel in oči so se mu bolj živo svetlikale. Tudi jezik se mu je nekam zapletal in beseda mu je postajala ognjevitejša in sočnejša. Tega si je Bogataj želel.

»No, zdaj bo pa čas kar ugoden. Sedaj bom pa lahko vrgel karto!« je razmišljal, v njem pa je venomer vrelo: »Agata, moja boš, Agata, moja boš!« Sam ni vedel, zakaj je ne more izbrisati iz srca.

»Kot roža bo v hiši!« ga je dražilo in kar čutil je, da mu je obraz zardel ko zaljublencu.

Neža se je mučila z mislimi, kako bo, ko bo pogovor nanesel za denar. »Celo uro naju že mrcvari in še ne veva, pri čem sva,« je dejala sama pri sebi.

»Neža, nagni in prigrizni. Nič ne boš zamudila, saj imaš Agato doma. Na tako dekle se pa že lahko zaneseš!« je jel ogovarjati Bajžljevko, ni pa mogel še s pravo besedo na dan.

»Nič ne rečem!« se je motala Neža, jezik se ji je pa zapletal, kot bi bila pijana. Nič pametnega ji ni hotelo priti na misel, tudi se ji je zdelo, da se je Bogataj nekam čudno spremenil.

»Nekaj ga tišči, pa ne mara z besedo na dan!« si je mislil Bajželj. »Ne odlašaj več, vrzi že svoje mreže!« se je jezil na tihem; tudi njemu je postalo mučno.

»Res, res, Neža, dekle imaš, da mu ga ni para pod zvonom!« se je Bogataj spet podobrikal Bajžljevki.

»Ni taka reč, sicer je pa še otrok!« je namesto nje odgovoril Bajželj. Zakaj neki Bogataj tako hvali Agato?

»Lahko sta ponosna! Pametna je in se ne meče za vsakim hlačonom,« jo je hvalil, da je Neža kar žarela od ponosa. Po njej se je Agata vrgla, prav zares, pametna je in dóma se drži. Taka je bila sama! Nič ji ni bilo za plese

in veselice in za tiste zaljubljene čenče. Da bi le pametnega moža dobila.

Zunaj so zvenčala kladiva in sopara, pomešana z duhom po apnu, je silila v hišo, da je Neža nekajkrat kihnila.

»Bog pomagaj!« ji je vselej rekel Bogataj. Nič drugega si ni želel, kakor da bi namesto Neže sedela Agata poleg nje in ga gledala s svojimi živimi, toplimi očmi.

»Agata, saj boš moja!« mu je zapelo v srcu in se mu prelilo v kri in v misli.

Že je hotel začeti, pa se mu beseda ni hotela tako omečiti, kakor bi rad.

»Mojster te kliče!« je revsnila Katra skozi vrata. Nemno se ji je zdelo, da že celo večnost klepetajo. In kaj si imajo toliko povedati?

»Prècej pridem! Naj še malo počaka!« se je zadril Bogataj, da se je Neža prestrašila njegovega glasu.

»Za vse sem pa sam!« je zavzdihnil, da sta gosta začudeno pogledala.

»Oženi naj se!« je Bajželj menil zase in mu že hotel reči, pa se je premislil.

»Vsi me silijo, naj se oženim!« je skoraj izjecljal. »Nič ne rečem, da bi se ne, da bi si nakopal pa zlodeja na glavo, tega pa nočem!« Bogataj si je nekam oddahnil, se odkašljal in presunljivo pogledal Bajžlja in Bajžljevko. Oba sta molčala.

»Mudi se mi. No, se pa pogovorimo zaradi tistega denarja!« Obmolknil je in povetil glavo; Neža je težko zasopla in si z rokami zakrila obraz. Sedaj je udarilo vanjo tisto vprašanje, ki ji je štirinajst dni kradlo spanje in ji sesalo kri.

Bajželj se je zgani na stolu, da je zaškripal.

»Res nisem mogel!« je zastokal, vstal in se skoraj opotekel.

Bogataj se je malomarno zasmejal in zamahnil z roko.

»Saj sem vedel. Taka je danes z denarjem. Jaz sem dal takoj, sam naj pa sedaj čakam in naj izterjavajo advokati!« se je narejeno togotil in metal drobtinice kruha v kot; delal se je, kot da premišluje, kaj naj napravi z dolžnikom.

»Imej še usmiljenjel« sta zaihtela Bajželj in Bajžljevka, obema se je zasmilil grunt, da bi ga razmrcvarili advokati. Bogataj je molčal, strmel v tla in težko dihal.

»Trd pa je, trd!« je zbolelo Nežo, ko ga je za trenutek ošvignila z očmi in se dedec niti zganil ni. »Trmast je požrešneš bahavi, prej pa ga je bila sama sladkost!« jo je pojezilo in kar huda je bila nanj.

»Agato mi dajta za ženo, pa bo vse poravnano in še namaknem vama kaj!« je iztrgal iz sebe Bogataj. Tisti trenutek se je slišalo le dihanje treh oseb, ki so kakor zamaknjene stale v hiši in niso mogle do besede.

Neža je bila kot okamenela, na kaj takega ni bila pripravljena. Bajželj sam ni vedel, ali je res ali ne, da stoji v Bogatajevi hiši in da je pravkar slišal besede, ki so se mu tako zagrizle v dušo: Agato mi dajta za ženo, pa bo vse poravnano!

Tudi Bogataj je bil ves iz sebe; skoraj žal mu je bilo, da je tako iznenada prišel s pravo besedo na dan. Počasi bi ju moral pripraviti, počasi in oprezno! Sedaj je pa kot strela udarila vanju!

»No!« je povzel Bogataj, segel v žep in izvlekel tisti papir, ki mu ga je bil podpisal Bajželj.

»Kot sem rekel, Agato mi dajta za ženo pa takoj raztrgam tele čečkarije!«

Neža se je tedaj predramila. Ponudba ji je bila za trenutek kar všeč. Agata se bo na trdno usedla, nič ji ne bo hudega, on pa tudi še ni prestar! Pa se ji je kupčija spet zastudila, morda bi bila hči za zmerom nesrečna in bi še v grobu preklinjala mater, ki je segla mešetarju v róke.

Hotela je spregovoriti, pa ni spravila glasu iz sebe, kakor da jo je nekaj tiščalo za grlo.

Bajželj se je uprl z rokami ob mizo, misli so se mu prelivale in prerivale in se gnetle okrog Agate in Bogataja. Sam ni vedel, kaj naj odgovori. Če ponudbo sprejme, bo Bogataj norel od veselja, če jo odbije, bo zrojil in se maščeval, kot se zna maščevati le on.

»Dobro premisli in se odloči. Dolga bi mi zlepa ne mogel plačati. Agata bi se pa na takem gruntu le ubijala in nazadnje še srečo zapravila,« je govoril Bogataj in sam ni vedel, kaj mu je narekovalo te besede. Zadovoljno ju

je gledal in od vsepovsod mu je pozvanjalo: »Agata je tvoja, Agata je tvoja!«

»Ne bom ji branil, če bi sama hotela, siliti bi je pa ne mogel!« se je mukoma iztrgalo Bajžlju, Bajžljevska pa sploh ni mogla spregovoriti.

»Prav, odločite se do nedelje. Popoldne pridem vprašat!« je hladno dejal Bogataj. Vstali so in molče odšli iz hiše.

XIV

Ob dveh prepadih

Agata je bila tisti dan kakor bolna. Nič se ji ni ljubilo, nič je ni mikalo. Skrbelo jo je, kaj bosta opravila oče in mati.

»Grunt je na nitki!« ji je pred odhodom razodela mati. Spoznala je, da je vse v Bogatajevih rokah. Vedela je, da starši trpé in se mučijo, vedela je, da denarja nikakor ne morejo vrniti in da Bogataj tudi za las ne bo popustil.

Čudila se je, da ju še ni domov, in čudna skrb se ji je vsesala v srce in v oči. Žal ji je že bilo, da ni šla z njima, morda bi več zaleglo, če bi prosila še ona. Spomnila se je, da jo je Bogataj zadnjič prav ljubeznivo gledal in da ni bil videti tako napačen človek.

Čez vrt se je prepeljalo dvoje vran in zakrakalo, da se je Agata nehoté ozrla. Obkrožili sta hišo in se nato pognali proti črapi, kjer je zidal Bogataj.

Sinice so zbežale in se poskrile in tudi ščinkavci so utihnili, kot da so se ustrašili črnih prikazni nad hišo. Vran niso bili vajeni.

V hlevu je tiho in boječe zamukala junica, da jo je Agata komaj komaj slišala.

»Že grem, že grem!« se ji je oglasila. Pozabila ji je poklasti. »Nič ne bodi huda, če sem pozabila nate. Očeta in matere še ni, da veš!« jo je ogovarjala in se ji dobrikala, junica pa ji je kimala z glavo, kakor da jo razume.

Pred vežo so sitnarile kokoši, brskale po pesku in opominjale Agato, naj jim vendar že prinese ovsa.

»Putke, putke, tudi ve dobite svojel!« jih je odganjala in prepričevala, potem jim pa iz peharja nasula toliko, da bi se mati prav gotovo kregala.

»Še sedaj jih ni!« jo je že skoraj ujezilo. Plet bi šla, pa se ji ni zdelo. Zakurila bi, kaj naj pa skuha? Zadnje dni je vsaka jed ostajala.

Odrezala si je kruha in počasi žvečila, misli so ji bile pa vse zbegane. Še nageljni — cvetovi so se tisto noč razpočili in pogledali iz popkov — je niso premamili, da bi jih potežkala v svoji skrbni roki.

»Nekaj se je moralo zgoditi!« jo je spreletelo, vendar pa si ni mogla razložiti, kaj in zakaj se toliko časa mudita.

»Bog ve, kako molédujeta pri Bogataju!« si je mislila in se ozirala proti dolini, če morda že ne gresta.

Bajželj in Bajzljevka sta tisti čas kot utrujena romarja krevsala v hrib. Obema je bilo težko in oba je morilo vprašanje, kaj bo z Agato. Mater je mamilo, nikoli se ne bo ubijala po melinah in kozjih stezàh, bel kruh bo jedla, še gospa ji bodo rekli mestenci, ne bo se ji treba tresti za vsak dinar in ga po petkrat obrniti. Nič ji ne bo hudega, saj menda ne bo divjaški z njo. Nemara jo ima celó rad. Oči so se mu kar zasvetile, kadar je spregovoril Agatino ime. In jo je spet strašilo, da je morda le prestar zanjo. Vse je že poskusil, ne bosta srečna. To in ono bo Agata zvedela pa jo bo grizlo in bolelo.

Tudi Bajželj je ugíbal in ugíbal, pa se ni mogel izkopati iz dvomov. Kaj naj storita, kako se bo odločila Agata?

Oba sta molčala in glodala svoje misli, kakor bi se bala drug drugega.

»Veš kaj, kar ti ji povej, kako sva opravila. Ti jo pripravi in ji povej, naj se odloči po svoji volji. Nič je ne siliti!« je naposled spregovoril Bajželj, nekam mehko in boječe.

»Nerodna reč!« je rekla Neža, se zagledala v daljavo in lovila misli, ki so se ji nekam razbežale.

»Nak, tako se pa jaz nisem možila. Sva se pa zares rada imela,« je premišljevala in vedno teže ji je bilo pri srcu. Spomnila se je deklet, ki so se pomožile samo zaradi gruntov, zaradi denarja, malokdaj iz ljubezni. Kar čez noč so se nekatere postarale. Polona je dobila skopega gruntarja, ki ji še kruha ne privošči, zmerom vpije, da mu bo še grunt požrla, Tonasta je nasedla dedcu, ki mu mora garati kot črna živina, če pa kdaj obnemore, saj je že vsa nadložna, jo pretepe. Za oči je pri Bogataju vse lepo:

bogatija, nova hiša, žaga in mlin . . . Kaj pa srcé? In kar nič dobrega ji ni hotelo priti več na misel.

Čim bliže doma sta bila, bolj jima je omahoval korak, bolj ju je dušilo in davilo.

»Res, res, ti ji dopovej in ti jo vprašaj!« je molédoval Bajželj, prosil ženo z očmi in z besedo. Ženska laže dopove ženski, laže se ji dotiplje do srca. Njegova beseda bi bila prenerodna in bi se mu zatikala.

Ko se je razgledal in je pred njim stala hiša, ki jo je podédoval, se mu je misel nanjo zagrenila. Bolj bi bil srečen, če bi se nikoli ne bil preselil. Naj bi si žlahta razcefrala te meline, košenine in njivice, on bi bil srečen v bajti in se mu ne bi bilo treba spuščati v kupčije za Agato.

»Pa naj te požene na boben! Nekaj ti bo že še ostalo!« je šinilo vanj, pa se je takoj uprl skušnjavi. Gruntek je pa le gruntek, streha je streha, čeprav pod streho skrbi kar lajajo. Utrgaš bilko in veš, da si jo utrgal na svojem, urežeš si palico in nihče ti nič ne more, urezal si jo na svojem, v travo se uležeš, ko te je izmučila pot, in nihče te ne sme poditi, na svoje si se ulegel . . . Še tisti kos sonca je tvoj, ki sije nate. Nak, grunt je le grunt, zmerom vreden skrbi in žuljev.

»Bog pomagaj, kar skrbelo me je že!« ga je predramila Agata, ki jima je prišla naproti. Grenko se je nasmehnila, kakor bi hotela vprašati: »Kako sta opravila?«

»Saj naju ni pustil. Kar opijanil bi naju rad!« je začela mati in Agati se je zdelo, da se je spremenila in da ji njene oči nekaj skrivajo. Oče je bil nenavadno rdeč in, če se je nasmehnil, se ji je zdel smeh narejen. Oče se nikoli ni tako prisiljeno smejal in stiskal ustnic. Njegov smeh bi moral peti in se trgati iz prsi; tak je bil oče včasih. Še bolj pa se ji je zdelo čudno, ko oče še spregovoril ni, kar v kaščo je odšel, se preoblekel in potem tiho zavil v hrib. Še za južino se ni zmenil. Sicer pa ni bil lačen.

Mati se je opotekala, kot bi bila strašno trudna; kar vrglo jo je v hiši na klop.

»Ali bi mleka?« jo je ogovorila Agata, ki jo je molk dušil in jo je bilo kar strah v hiši.

»Kislega mi daj!« je šepnila mati in tako žalostno pogledala Agato v oči, da se je dekcle ustrašilo.

»Nekaj čudnega se je moralo zgoditi!« jo je zazeblo in obšla jo je slutnja, da bo v hiši nekaj narobe.

»Agata, povedala ti bom, potem pa se odloči, kakor veš in znaš!« je zajecjlala mati in jela počasi in v velikih presledkih pripovedovati, kako ju je sprejel Bogataj in kako so se razgovori vlekli in vlekli, da sta bila že oba na trnih.

»Agato mi dajta za ženo in vse bo poravnano! jo je nama zasolil. Še do besede nisva mogla. Na kaj takega nisva mislila.«

Agati je kar sapo zaprlo, zameglilo se ji je pred očmi in stisnila se je v kot od sramu in strahu. Nič drugega ni slišala ko materino hlipanje. Sama ni vedela, kdaj so tudi njo oblile solze.

»Agato mi dajta za ženo in vse bo poravnano!« Te besede so ji segle prav do najtanjših srčnih vlaken in se ji zagrizle v dušo. To so bile torej tiste čudne slutnje, ki si jih ni znala razložiti, ki so jo pa venomer obletavale.

»Agato mi dajta pa bo vse poravnano!« je iz vseh kotov udarjalo vanjo. Ni čutila roke, ki je drhtela na njeni rami.

»Agata, nič te ne siliva! Sama premisli in se odloči. V nedeljo pride vprašati!« je zavekala mati; tedaj je Agata začutila, kako so ji njene solze kapale za vrat in jo žgale.

»Mati!« je bruhnilo iz nje; krikniti je hotela iz nje izpoved, ljubezen in strah in do tedaj neznano čustvo jo je prevzelo.

Vse bo poravnano! To jo je opajalo, gruntek bo brez dolga in skrbi v hiši bodo kar skopnele. Ob misli, da bi postala Bogatajeva žena, se ji je pa vse ustavilo. Ona in Bogataj — mož in žena. Dom bi bil rešen za zmerom in Bogataj bi raztrgal tisti papir, ki ga je oče podpisal in priklical pekel v hišo. Dom bi bil rešen! Ta misel jo je navdajala z blaženostjo, ki se je prelivala v ponos. Edino ona lahko reši dom, v njenih rokah je sedaj odločitev. Oče se ji je zazdel še bolj slaboten, kot je že bil. Letal in letal je od hiše do hiše, od žlahte do žlahte, poniževal se je in molédoval, ona pa reče le ,da' in vse bo poravnano.

Usedla se je na klop in prenehala jokati; materi je kar odleglo.

Nase je skoraj pozabila. Kadar koli je pogledala mater, je vedela, da mora rešiti dom.

»Nič te ne silim, da bi ne bila nesrečna!« je rekla mati, da je Agato pretreslo. Beseda ‚nesrečna‘ je z vso silo butila v njeno dušo. »Nikar ne verjemi v varljive sanje! Dom boš rešila, sebe pa pogubila...« ji je kljuvalo v srcu in mahoma je zagledala pred seboj Bogatajev obraz. Kar požiral jo je z očmi in ji govoril osladne besede. Niso ji segale v dušo, a bile so ji prijetne. Ko jo je jel vabiti v svojo graščino in ji obetati vse, kar zmore bogatija, jo je spet omamljalo, za rešitev doma bo vendar prebogato nagrajena.

Zdajci se je spomnila na Tineta. Zdelo se ji je, kakor da se ji je žalostno nasmehnil. Tine ji je bil zmerom tako dober in, če bi imel denar, ne bi bilo treba molédovati pri Bogataju. Zbolelo jo je in neznansko se ji je zasmilil. »Morda me ima pa res rad in bi bila z njim srečna!« jo je speklo in vsa zmedena je pogledala skozi okno. Oblačilo se je. Nenadoma se je tudi zmračilo. Okna so se orosila in kaplje, ki so zdaj pa zdaj zdrknile po šipah, so zarisale skrivenčene in pohabljene rože, ki jih je že naslednji trenutek zalil curek. Na okenski polici se je zbirala mla-kuža.

Bajželj se je vrnil upehan in ni nič povedal, kaj ga je gnalo pod planino. Doto je šel menda gledat in pre-cenjevati ostanke, toda bil je slep in gluha za vse; še tiste smreke, ki jih Bogataj ni zaznamoval, so se mu zdele tuje.

»Luč prižgi!« je rekel, ko je stopil v temačno hišo.

»Ni potrebno!« je rekla Agata, da je Bajželj kar osupnil. Ni je še slišal ukazovati. Sicer pa ima prav! Naj se privadi — lahko bo ukazovala, če se z Bogatajem zveže...

»Prav res, da ni potrebno!« je zategnila tudi Neža, da je Bajžlja zbolelo. Molčati mora, tega se Neža zaveda, saj je pobežnil pod planino in njej naložil breme; ženska naj razodene ženski, kako kupčujejo z njo.

»Prav, prav, saj še ni temno!« je jecljal, bilo pa je mračno, da ni mogel ujeti ne Nežinih ne Agatinih oči. Sedel je k oknu in gledal skozi strugice na šipi, kako nat-pava dež rumenko pred hlevom in češnjo belico pred hišo. Potrkalo je tudi na okno in zazdelo se mu je, da se stegujejo velike nabrekle roké in segajo po Agati... grabijo, davijo, se režé in krohotajo in izginjajo z dekletom v grapo...

»Kako se bo neki odločila?« se je mučil, da ga je kar dušilo, vprašati je pa ni mogel. »Kar na slepo ga vendar ne bo jemala!« mu je nekaj reklo in za trenutek mu je postalo laže pri srcu.

»Saj res, kar na slepo! Pol leta, kaj takega, to bi še šlo. Človek lahko premisli, pretehta, presuče, ne pa teden dni! To ni človeško! Tako se mi nismo ženili!« je kipel v njem in ga razdvajalo, ko pa je Neža nazadnje le prižgala luč in je svetloba obliznila zaskrbljene obraze, si je Bajželj podprl glavo in skozi prste gledal ženo in hčer. Kako mlada je še Agata in kako strašno se je postarala Neža, je pomislil. Morda se je pa Agata že odločila, se je nenadoma prestrašil...

Sedela je in gledala skozi okno, čeprav ni opazila drugega kakor medle odseve okenskih rož in senc, ki jih je metala luč, tanko sikajoča skozi šipo.

V Agato je bila zaverovana tudi Neža. Morda bo rekla da, morda bo odločno kriknila ne...

Tisti večer so molili tiho in jecljaje in vsem je zastajala beseda. Bajželj je kar sapo lovil, Agata je pa zdaj pa zdaj pozabila, kako naj odgovori. Sredi molitve je hotela krikniti: »Ne bojte se, jaz bom rešila dom, saj bom rekla dà!«

Tisto noč ni zaspala. Kadar je sinil izza oblakov snop lunine svetlobe na njeno posteljo, se ji je zazdelo, da se ji odstira začinjalo nebes, od koder prihaja ukaz: »Reci dà — in vse bo poravnano!« Ob vznožju postelje sta jo pa gledala Bogataj in Tine — dvoje prepadov je zijalo pred njo. Kam? Mati, oče, dom — saj bo morda tudi pri Bogataju prijeten dom.

Tudi oče in mati tisto noč nista zaspala. Tiho, da se še pajki v kotu niso predramili, sta ugibala, kako se bo Agata odločila.

»Pametna je, ne bo se prenaglila!« je zamomljal Bajželj, ko so se že petelini oglašali in je bledomlečna svetloba silila skozi okno.

Neža mu je trudno prikimala.

»Zaradi doma in zaradi vas!« je tedaj v sanjah šepetala Agata.

»Dà, dà, saj bo Bogataj dober z menoj!« je blebetala kakor otrok. Zdelo se ji je, da jo oče in mati blagoslavljata in da sta vsa srečna, saj bo izrekla le besedico in —

vse bo poravnano. Sladek smehlaj je drhtel na njenih ustnicah, ko jo je prišla pogledat mati. Bala se je, da se ji ni kaj zgodilo — še nikoli ni zaležala.

Zunaj se je smejaló sonce in sušilo roso. V grapi so se še vlačile meglene cunje, ki pa jih je soparica ožemala in jih razganjala.

XV

Agata, moja boš!

Bogataj se je dolgo oziral za Bajžljem in Bajžljevko. Spočetka ga je bilo sram, svoje početje je imel za otročje. Ko pa ga je spet začelo omamljati nabijanje kladiv in ko so jeli polagati strešnike na sleme, ga je prevzelo.

»Še mesec, morda nekaj dni več, in dom bo pripravljen. Z žago se ne mudi tako, z mlinom tudi ne!« si je dopovedoval, ker je vedel, da struga ne bo tako hitro izravnana in da jo bo treba dobro zavarovati, preden bodo spustili vodo na kolesa.

»Nič se ne mudi, bika se spredaj boj, konja zadaj, vode pa od vseh strani!« mu je razlagal mojster, mežikal in mu zdaj pa zdaj namignil, da mora poskrbeti za rožo.

»Taka domačija, pa da bi rože ne bilo pri hiši!« se mu je nasmehnil in Bogataj je skoraj posumil, da vé, kako in kaj misli z Agato.

»Ej, Agata, moja boš!« mu je pozvanjalo v srcu in prav nič več ni dvomil, da mu je dopoldanska igra uspela.

»Malo neroden sem bil, a to mi je nemara še koristilo!« se je nasmehnil, v vihravi razigranosti pograbil steklenico in jel kar od kraja točiti.

»Fantje, le pijte! Pijte na zdravje moje domačije!« se je gnal Bogataj in tudi sam pil; pil je na Agatino zdravje in si ustvarjal same lepe podobe, kako se bo z njo sončil pred hišo in kako bosta poslušala šumenje grape in vrtenje koles.

»Ne bo ti žal, Bajželj!« se je pridušil, potem se pa zarežal kakor vselej, kadar ga je zalotila maščevalna misel.

»To se bodo zgledovali, to ga bodo grizli, nevoščljivci umazani!«

Tisti dan ga je obiskalo nekaj dolžnikov.

Hojkar se je prihulil ves skrušen in polomljen, da se je še Bogataju zasmilil. Natočil mu je žganja in ga posadil na klop.

»Najprej si dušo priveži!«

»Toliko sem nadržnil, več nisem mogel!« se je zaletavalo Hojkarju. Vse dni ni imel miru doma, grizla ga je žena, zbadali so ga otroci, privoščili so mu sosedi.

»Kozarca pa Bogataja naj bi se bal in vse bi bilo dobro!« so skoraj na glas zabavljali.

»Hojkarju denar, ciganu belega kruha, oba bosta izgubila pamet!«

»Naj bo, bom pa še počakal!« je zagodrnjal Bogataj in Hojkarju se je zdelo, da se je možakar čisto spremenil.

»Bog plačaj!« je zastokal, čeprav se mu je vse zasmejalo. Zdaj jim bo zavezal jezike, zbadljivcem in obiračem, povedal jim bo, kako in kaj je bilo z Bogatajem in da se bajta prav nič ne maje.

»No, no, Hojkar! Ne bom ti še tal izpodkopal, ne smeš pa misliti, da sem ti dolg izbrisal!« ga je poučil in se mu dobrohotno nasmejal, medtem ko ga je še pred pol leta pestil in rebril, da je moral iztisniti poslednje beliče, ki jih je zmogla bajta.

»Tisto pa že vem, tisto!« je jecljal Hojkar in strašno se mu je mudilo domov. Zdaj bo ženo lahko nahrulil, jih otrokom zasolil in še sosedom napoprjal, ko tako malo poznajo Bogataja, ki ga je povodenj spreobrnila. »To jih jim bom belil!«

»Pa z Bogom!« se ga je odkrižal Bogataj. Hojkar se je motovilil, da bi se bil na pragu skoraj spotaknil in omahnil v maltarnico.

»Hentaj, vajen nisem! To jim bom pa že povedal, da niste bili grdi z menoj!« je jecljal; čisto je pozabil, da je Bogataja zmerom tikal.

»To pa le, to! Naj zvedó!« je bilo vseč Bogataju. Vedel je, da jim ne bo šlo v glavo, da si bodo izbrusili jezike, utrudili možgane, ko bodo ugibali, zakaj se je tako neznansko spremenil.

»Jaz jim že pokažem! Dobrota naj šibo plete!« se je zaklinjal, ko je gledal za Hojkarjem, ki je krevsal v hrib, krilil z rokami in sestavljal najbrž stavke, ki jih bo zabusil ženi, otrokom in sosedom.

Tudi Repuljc se je zglasil tisti dan. Prirožljaj in prižvenkljal je z denarjem ter ga bahavo in nekam gosposko odšteval.

»Dva in pol pa čez tri mesecel« je zamomljaj nazadnje in uprl oči v Bogataja, ki je malomarno pobiral denar in pisal na oguljeni papir.

»Prav, mudi se pa tudi ne!« je dejal Bogataj, da ga je Repuljc začudeno pogledal. Kaj takega se ni nadejal. Da se je ta oderuh tako premaličil, to mu je bila uganika. Kdo bi si mislil?

»Če bi se dalo, Požvečajkar mi je dal tole za tri mesece. Ne more in ne more več... Strašno ga skrbi!« je Repuljc napel mehkejšo struno.

»Požvečajkar?! Iz bajte bi ga najrajši pogнал, go-bezdača!« je zrojil Bogataj in se delal strašno hudega.

»Ni slab človek. Pové pa naravnost!« se je potegnil zanj Repuljc in odšteval denar. Bilo je nekaj oguljenih stotakov, ki jih je bajtar stokrat in stokrat preložil, pre-tipal in preštel, preden jih je poslal na pot.

»To mi ni prav nič mar. Dolžan mi je! Mošnja pa ne pozna ne sestre ne brata, torej me ne zanima, ali je dedec slab ali dober!« je mežikal Bogataj in kar dobro mu je bilo pri srcu. To bo nekaj zaleglo, da ga bodo hvalili takile tiči, po vsem zaselju se bo razneslo in zvedela bo tudi Agata. »Če me je doslej obsojala, me odslej prav gotovo ne bo!« Od veselja si je mel roke.

»Povej Požvečajkarju, naj čez pol leta še ostanek pripravi; če je res tak siromaček, bom pa počakal!« je zamomljaj in prècej opazil, kako se je Repuljčev obraz spremenil.

»Kar tako mu povej; naj ne mislijo ljudje, da sem zverina in da jih bom iz kože deval, ha, ha!«

»To mu bom že povedal!« se je nasmihal Repuljc in kar dobro se mu je zdelo, da bo on tisti, ki bo v Požvečajkarjevo hišo prinesel miru in se lahko pobahal, da je on preprosil Bogataja in mu omečil srcé.

Zadovoljno je odkrevsal v hrib, se zdaj pa zdaj ustavil in pogledal proti grapi. Vselej je vzel klobuk v roko in mahal Bogataju, ki se je že sukaj med delavci.

»No, no! Saj se poznaval!« je godrnjal, ko mu je odzdravil enkrat, dvakrat, potem se pa za mahanje ni več zmenil.

»Agata, Agata, moja boš! Vse to je zaradi tebe!« si je šepetal Bogataj in tako mehko mu je bilo pri duši, da bi objel vsako bitje, ki bi se mu tisti trenutek približalo.

Dnevi do nedelje so se mu vlekli, noči so se mu zdele kot večnost. Večkrat je povabil mojstra k sebi, da se je zamotil. Tedaj sta kramljala do polnoči in še čez; ko je mojster že zadremal in mu je glava omahnila na mizo, ga je še drezal s svojimi vprašanji, ki so bila včasih brez repa in glave.

»Hm!« je zdaj pa zdaj zamomljal mojster in spet zasmrčal. Bogataju se pa še ni ljubilo v posteljo.

Zadnje dni ga je morilo vprašanje, kaj bo rekla Agata in kako je sprejela njegovo ponudbo. Bila je sicer robata, toda odkrita. Prišla mu je iz srca.

»Pa me vendar ne bo osramotila?« ga je zmerom bolj skrbelo. Vsako jutro se je pripravljal, da bi jo mahnil v hrib, pa se je vselej premislil.

»Zaljubljen si, pa si čisto zmešan!« se je ošteval.

V spanju so se mu vrivali v sanje stari spomini, obrazi nekdanjih dekel in trenutki poznanstva; kakor so mu bili prej ti spomini prijetni, so se mu sedaj studili.

Ko je neko jutro zagledal, kako se ženeta po grapi Ostriževca in njegova žena, ga je prevzela bahava misel.

»Viš, za tole deklè sva se oba pehala, zdaj jo imaš pa res ti. Hm, postarala se je od takrat. Prebito se boš popraskal za ušesi, ko jo bova midva z Agato mahala po grapi! Takrat se bodo skrile vse hribovke in ravanke. To pa rečem! Tako jo bom oblekel, da bodo od nevoščljivosti pihale in hujšale!« Pljunil je po tleh in pomislil, da sta le še dva dneva do nedelje.

V stavbo so že vzdali okna in podboje in to je šlo tako hitro, da je Bogataja iznenadilo.

»Kaj mi koristi vse to, če mi pa Agata odreče!« mu je zagomazelo v glavi in kar zgrozil se je pred nedeljo. Ure so mu odslej neverjetno hitro kopnele in še noči so bile prečudno kratke, opojene pa s sladko groznimi sanjami, da se je Bogataj vselej prebudil utrujen in zbit.

»Če se pa to zgodi, pri priči iztožim denar in gruntek bo šel na boben!« se je zaklinjal, nekaj mu je pa reklo: »Ne petelini se, zaradi Agate bi ne mogel!« Neprijetno ga je zbodlo in takoj je prepodil nevšečne misli.

»Dedec stari, obnorel si!« se je zasmel, misli na Agato se pa le ni mogel otresti.

Tisto nedeljo se je pripravljaj in pripravljaj, da se je že Katri neumno zdelo.

»Komatá se in komatá, pa je zmerom pri istem. V Ljubljano pojdi, da ti obraz zamenjajo. Ta je že precěj star!« je godrnjala pred ognjiščem in rogovilila z burklami, ki so se ji nerodno zatikale. Toliko da ni prevrnila lonca z mlekom.

Še in še je stopil na prag in si s cunjo odrgnil čevlje, da bi se bolj svetili, pred ogledalom si je popravljaj lasé, obril se je pa tako natančno, da bi nihče ne opazil iz lica sršeče kocinice.

Pred cerkev je prišel veliko prezgodaj. Ker mu je bilo nerodno, da bi sedaj srečal Agato, jo je zavil k Buhu, ustavil se je pa kar v veži.

V hiši sta sedela Tine in Rekar. Grenka misel ga je prevzela ob pogledu na zidarja. Morda sta pa z Agato že dogovorjena in ga čaka nova sramota. Vse se mu bo smejala in govorilo: »Spet mu jo je Tine zagodel. Agato mu je speljal! Prav mu je, nadutežu staremu!«

Naročil si je četrtinko vina. Ker je Buh takoj spoznal, da Bogataju ni za razgovarjanje, ga je samo pozdravil, mu natočil, potem pa odšel v klet. Preveč tesno je bilo Bogataju pri srcu, da bi strpel v veži. Zdelo se mu je tudi, da se Rekar in Tine menita o njem in da se morda celó norčujeta iz njega, morda že vesta, da je zasnubil Agato in kako se je dekle odločilo. Plačal je in odšel v cerkev. Tam se je stisnil v kot in kar nekam tuje se mu je zdelo vse. Še svetniki na oltarjih so bili spremenjeni in nekam mrki.

Skoraj sram ga je bilo, ko je začutil na sebi poglede ljudi. Čudno se jim je zdelo, da ga vidijo v cerkvi; saj se je zmerom tako rad bahal, da je cerkev le za stare ženice, ne pa za može, ki znajo misliti.

Hotel se je že ozreti na žensko stran, da bi zagledal Agato, pa ga je bilo sram. Izdal bi se bil in ljudje bi bili brž uganili, da išče Agato. Nak, noče se jim dati v zóbe!

Po maši se mu nikamor ni mudilo, domov ga pa tudi ni mikalo. Umikal se je ljudem, gledal na uro in na sonce in minute so se mu vlekale kot večnost.

Naposled ni mogel več strpeti in se je odpravil v hrib.

Sonce je žgalo in trava pod nogami se je kar drobila. Trgal je arniko ob stezi in pulil cvetne lističe, da se je veter poigraval z njimi. Napulil jih je polno pest in jih vrigel v zrak, potem jih pa gledal, kako so se vrtinčili, se zaletavali, lovili in spuščali na tla.

Pri Bajžlju je bilo tiho in mrko ko na véliki petek. Agata je begala iz hleva v senik, iz senika v vežo, iz veže v hišo. Čudna vročina jo je kuhala in zdaj pa zdaj se je stresla od neznanega strahu.

»Še zbolela bo!« je pomislila mati. Agata se ji je zamislila. Ko pa je zagledala Bogataja, ki je počasi lezel proti hiši in ni bil prav nič podoben staremu bahavemu Bogataju, jo je zazeblo.

»Bog in sveti križ božji!« se je pokrižala in bilo ji je tesno, kakor da stoji ob prepadu in ne more ne naprej in ne nazaj.

»Bog daj, Agata!« je Bogataj pozdravil najprej njo, potem šele očeta in mater.

»Zgoden sem, kajne? Pa sem si mislil; spotoma naj opravim, spotoma naj se oglasim pri Bajžlju, da ne bodo hudi,« se je slinil in muzal in venomer z očmi lovil Agato, da bi uganil, kako se je odločila. Zazeblo ga je ob misli, če bi po vsem okraju govorili, da ga je Agata zapodila; še med ljudi bi ne mogel, ker bi se iz njega v obraz norčevali in mu privoščili. Nak, kaj takega se ne sme zgoditi. Skoraj žal mu je že bilo, da je prišel.

»Mehka sta in če je Agata količkaj taka, se ni bati!« se mu je vsiljevala misel, ko je gledal, kako je Bajželj rahlo postavil steklenico na mizo in boječe pogledal.

Agata je imela nov predpasnik z žepom; v zadregi je segala vanj, si brisala z robcem čelo in ni vedela, kam bi se dejala.

»Na tvoje zdravje, Agata!« ji je napil Bogataj, oče ji je pa z očmi ukazal, naj vendar sede in naj ne bo tako nerodna.

Mati se je nalašč motala pred ognjiščem, čeprav so bila jajca že ocvrta. Bala se je trenutka, ko bo Bogataj zahteval Agato; čedalje jasneje je čutila, da bo s tem dnem ugasnila sreča v hiši.

»Neža, ali še ni?« se je oglasil Bajželj, ki mu je bilo nerodno in se mu je zdelo v hiši vse tako prazno in tuje.

»Nisem zaslužil in tudi lačen nisem,« se je branil, ko je Neža postavila predenj cvrtje in ko je opazil, da se ji roka trese. Nehoté ji je pogledal v oči, ki so bile čudno zatekle. Gotovo je mnogo jokala.

»Za prvo silo,« se je opravičevala Neža; glas ji je drhtel, da je bilo še Bogataju nerodno, Agata pa si je na skrivaj obrisala oči.

»Še nikoli nisem jedel pri vas, danes se pa ne bom branil,« je spregovoril in pogledal Agato. Zdela se mu je še lepša, le njena resnoba mu ni bila všeč. Tudi njene oči so razodevale, da je trpela in potočila marsikatero solzo. Kar mehko mu je bilo pri duši ob pogledu nanjo; rad bi ji bil stisnil roko in ji brez besede povedal, da jo ima rad in da naj mu odpusti, če je zaradi njega jokala.

»Pij!« je zaprosil Bogataj. Agata je nehote prijela za steklenico in mu natočila. Roka se ji je tresla in žganje se je polilo po beli javorjevi mizi.

»Le nagni ga, saj oče ne bo hud!« jo je silil. Ni se mogla ubraniti. Bila je skoraj brez volje in zdelo se ji je, da je s tem dnem vse končano ter da ne sme in ne more več sama misliti in odločati. Streslo jo je, ko pa jo je Bogataj potrepljal po hrbtu, jo je kar žgalo.

Potem so govorili o vremenu, o letini, o živini, o draginji in pomanjkanju denarja; beseda denar je Bajžlju in Bajžljevki kar sekala v dušo. Agato je stiskalo pri srcu. Denar, denar, denar! To ji je brnelo po ušesih. Denar je ustvaril v hiši pekel, denar jo bo spravil iz hiše in denar jo bo morda pokopal. Tako je premišljevala Agata in je premišljevala Neža; nič nista slišali, kako je Bogataj razlagal, kdaj bo hiša godna za vselitev, kdaj bo steklo kolesje v mlinu, kdaj bodo zapele žage in se zagrizle v hlode.

Bilo je že pozno popoldne. Vsaka minuta se je neznanško vlekla in zrak v hiši je bil tako težak, da je kar dušil. Oče in mati sta trepetala pred trenutkom, ko bo Bogataj vprašal: »Kako ste se odločili? Agata ali denar?«

Agati se je zdelo, da je kot priklenjena; bila je topa in gluha za vse, kar se je godilo okoli nje. Bila je pripravljena na vse, saj se je že zdavnaj odločila. Sedaj je že vse poravnano, dom je rešen in oče in mati bosta spet lahko mirno spala. Ko je pogledala očeta in mater, se je kar

razjezila na Bogataja, zakaj tako menca in zavlačuje, zakaj ju tako dolgo muči, saj bi moral vedeti, da bi jima odleglo.

Bogataj pa je še vedno odlašal, čeprav so ga besede, ki jih je toliko časa pripravljaj, kar pekle na jeziku.

Nazadnje je vendarle vstal in se zravnal; zadušil je v sebi vso obzirnost, bil je spet Bogataj v vsej svoji bahavi objestnosti.

»Tako sem se namenil, da svojih besed ne prekličem. Kar sem rekel, sem rekel! Če mi daš Agato za ženo, bo vse poravnano!« je rekel Bogataj odločno. Agata se niti ganila ni, mati je sklonila glavo in jo skrila v predpasnik, Bajželj je pa najprej pogledal skozi okno, kot bi hotel ujeti dobro misel.

»Če je Agati prav, je meni tudi!« je izjecljal. Nena doma se mu je hči neznansko zasmilila. Morda nikoli več ne bo videl njenega zdravega smeha, morda nikoli več ne bo slišal njene pesmi.

Bogataj je zapičil svoje oči v Agato, da je kar vztrepetala, misli so ji bile pa trudne.

»No, Agata, kako si se odločila?« je vprašal nežno, da so besede kar božale. Njegov obraz je bil prečudno mehak in dober, da je še Nežo ganilo.

»Če je očetu in materi prav, je meni tudi!« je zastokala Agata, vstala in zbežala iz hiše. Na pragu bi se bila skoraj zgrudila. Zdelo se ji je, da se vse okoli nje podira in ruši in da se pogriza v prepad.

»Agata, Agata!« je zaklical za njo oče in je nehote zaklical tudi Bogataj. Agata se pa ni oglasila, v kaščo se je zaklenila in jokala in biló ji je, kakor da je zanjo vse umrlo.

»Vsaka nevesta je taka!« je zamrmral Bogataj in si kar sam natočil.

»Bajželj, zvrni ga na ženino in nevestino zdravje!« je ukazal, potem pa segel po papir, kjer se je Bajželj podpisal za denar in za smreke pod planino, ter prižgal vžigalico. Plamenček je obliznil papir, ki je terjal toliko prečutih noči in solzá.

»Tako, sedaj je pa vse poravnano! Čez dva meseca bo hiša godna za vselitev in takrat bo svatba!« je odločil ter pohodil ogorek papirja, ki se je spremenil v pepel.

»Kakor veš!« je izdaval Bajželj, Neža je pa le pokimala, se obrnila v stran in si obrisala solzo.

Bogataj se je odpravljaj. Bajžljevki je stisnil stotak v róko, rekoč, naj bo za kolače. Njo pa je denar kar spekel in položila ga je na okensko polico.

»Agata, Agata! Bogataj odhaja!« je zaklical oče. Ko je bil ženin že v veži, je pristopila Agata vsa objokana.

»Pa z Bogom in brez zamere!«

»Na svidenje, nevesta!« je odgovoril Bogataj, ji stisnil roko in jo za nekaj trenutkov obdržal v svoji.

Ko je zavil za hišo, ga je Bajželj spremil prav do steze. Tedaj je mati stopila k Agati in jo s tresočo se roko pokrižala.

»Agata, ne bodi huda. Saj te bo Marija várovala. Zmerom bom molila zate!« je zaihtela in vsa onemogla sedla na ognjišče.

»Mati!« je kriknila Agata in klecnila na butaro poleg burkel.

XVI

Dom je rešen

Po zaseljju se je kmalu razvedelo, kako je Bogataj zasnil Agato in za kakšno ceno jo je dobil.

»Da Bajžlja le sram ni. Tako sramotno še nihče ni prodal svoje hčere. Tu pa ne bo srečel!« je zmajeval Rekar, Domačejkar je pljunil po tleh in zaklel.

»Hudimana, zdaj naj pa še za hlapca gre k Bogataju!«

Tine je gledal v tla, srcé pa mu je strašno nabijalo. Sedaj je šele spoznal, kaj mu je Agata pomenila in kako rad jo ima. Zasmilila se mu je. Saj so jo prodali kakor kravo na semnju. Vse življenje bo nesrečna. Bogataj ni človek, vsaka poštena ženska se ga je ognila, katera pa je že z njim govorila, je bila za zmerom zapisana.

»Vidva sta si bila z Agato dobra,« je namignil Domačejkar; že iz njegovega obnašanja je spoznal, da ga je snubitev potrla.

»Kot z drugimi!« je zarenčal Tine in odmikal obraz, da bi se ne izdal.

»Prekleteo, Bogatajev denar je res s hudičem zvezan. Kdor se ga je še dotaknil, je bil nesrečen,« je dejal Vodeb.

Agata se je odslej ljudi izogibala, tako jo je bilo sram. Če je že morala koga srečati, je povabila oči, a je dobro čutila, kako jo obletavajo očitki, da je prodanka.

»Dom je pa le rešen!« se je tolažila, čeprav je vedela, da nista oče in mati nič manj zaskrbljena. Skrb za dom se je pogreznila, začelo pa ju je skrbeti za Agato.

»Kako je kaj, nevesta!« jo je podražil Kozomolec, ki ga je nekoč srečala in se mu ni mogla umakniti. »Na varnem boš, nič ti ne bo manjkalo!« se ji je sladkal, Agata mu pa še odgovorila ni. Šla je, gledala v tla in premišljevala, Kozomolec je pa le še gledal za njo.

»To ti je pa deklič, dober nos imaš, Bogataj!« je momljal sam zase. »Glej jo no, s Tinetom pa govori, ošabnost ošabna!« ga je pojezilo, ko je videl, da se je s Tinetom ustavila in spustila z njim v razgovor.

»Bogataj, ta ti bo pa uhajala!« se je zasmel in lomastil po stezi. »To mu bom pa že povedal!« je godrnjal. Tistega večera Tinetu ni mogel odpustiti; zmerom je iskal prilike, da se mu maščuje.

Agata bi se bila najrajši v zemljo vdrla, ko je zagledala Tineta. Nenadoma jo je stisnilo pri srcu, da je kar prebledela.

»Slišal sem, da si nevesta,« je tiho rekel Tine. Oči so mu bile skoraj mokre, dobre in izprašujoče.

»Nikar ne bodi hud. Saj veš, kako je, denarja nismo mogli dobiti,« se je opravičevala, najrajši bi se pa bila zjokala. Čutila je, da jo ima Tine rad in da trpi.

»Saj nisem,« je skoraj zavzdihnil.

»Še ob grunt bi bili, kam naj bi se dali,« je Agata skoraj ihtela in vendar ji je bilo pri srcu toplo, ker je vedela, da je Tine ne obsoja.

»Vem, vem!« ji je zatrjeval. Tedaj je v Agatinih očeh opazil solzo. »Vse sem poskusil, da bi dobil denar, pa ni šlo. Tudi v Ljubljani ga nisem dobil. Vse bi se dalo urediti, če bi imeli že zadrugo,« ji je razlagal, čeprav ga je Agata le na pol razumela.

Govorila sta o materi in očetu, ki sta zdaj rešena in se jima ni treba bati za streho; še smejala sta se, ko sta se spomnila Kozomolca. Ko sta se pa razhajala, mu je dala roko, povесila oči in komaj slišno zašepetala: »Nikar ne bodi hud!«

Nič ji ni odgovoril, le roko ji je stisnil in nadaljeval pot. Zdaj pa zdaj se je ozrl, ozrla se je tudi Agata. Zamahnil ji je s klobukom, ona pa mu je pomahala z robcem.

»Z Bogom! Z Bogom!« je ihtela in zdelo se ji je, da zanjo ni več ne sonca ne smeha in ne mladosti.

»Z Bogom! Z Bogom!« je vrelo tudi iz Tineta. Pekla ga je bolečina, ki je prej še nikoli ni okusil. Slep in gluha je blodil po stezah in hostah, vse mu je odmrlo v srcu in niti ene svetle misli ni mogel ujeti.

Agata je tisti dan iskala le samote, ne očetu in ne materi si ni upala pogledati v oči, bala se je, da bi jima razodela glodajočo bolečino.

»Vse neveste so take!« se je tolažila mati, vendar je ni prenehalo skeleti v srcu.

»Privadila se bo!« si je dopovedoval Bajželj. Tudi o njegovi sestri so tako dejali, ko so jo omožili z ravanskim gruntarjem, in res se je privadila. Šest otrok ima, le nanje misli, na vse drugo je pa pozabila. Vendar se ni mogel prav pomiriti in se otresti nekega čudnega sramu.

Tisti večer mati ni mogla nehati moliti. Vse tri dele rožnega venca je zmolila, navrgla očenašev, vsa molitev pa je izzvenela v prošnjo, naj bi Bog dal Agati sreče in blagoslova in naj bi jo poplašal za trpljenje z ljubeznijo v zakonu.

Noč je Agata prečula. Premišljevala je in molila, se premetavala po postelji in zdaj pa zdaj se ji je zazdelo, da je mimo okna švignila senca in da jo je oplazila kot večča. Morda je šel Tine mimo. Morda se je hotel za zmerom posloviti in reči: »Z Bogom!« Prisluhnila je in zdelo se ji je, da je nekdo potrkal na šipo. Mehko je zapela, glas pa je obvisel nekje pod stropom in obnemel.

Tudi mati ni mogla spati. Črv, ki je vrtal v stropniku, jo je prebudil, veter se je zagnal v opaž in jo je predramil, odeja je zašumela in jo je streslo.

»Marija, pomagaj, da bi se srečno izteklo!« je molila, se zaobljubila na Brezje in si zdaj pa zdaj s hodnično rjuho obrisala oči.

Tudi Bajžlju je bilo hudo. Prišle so ure, ko je preklinjal tisti trenutek, ko ga je sam vrag zanesel k Bogataju po denar. Prenaglil se je, premisliti bi bil moral, če morda ni še kake druge poti. Delal si je očitke, v cerkvi pa vdano prosil Boga, naj odpusti, Agati pa dá moči, da bo mogla prenašati bremena, kakršna ji bo že nakladalo življenje pri Bogataju.

»Dom je pa le rešen!« si je ponavljala Agata in skušala pozabiti nase in na svojo bolečino, na Tineta si pa še pomisliti ni upala več. Zdelo se ji je greh.

»Bogataju si dala besedo!« se ji je oglašala vest, kadar se ji je po sili prikazal njegov obraz pred očmi.

Vsi so se pa bali dněva, ko bo morala Agata iz hiše in se preseliti v Bogatajevo domačijo.

XVII

Prodana svoboda

Ko je Agata odhajala k poroki, je pozabila prav na vse. Brez misli je šla, brez misli odgovarjala, gledala po ljudeh in po okolici, pa ničesar ni videla. Mati je bila tako slaba, da jo je kar zanašalo, in Bajželj je kakor pijan taval krog hiše.

»Kar voščena je!« so rekle ženice, ko je stopala Agata pred oltar, z njo pa postavno in zvravnano korakal Bogataj, ne meneč se za radovedneže, ki so napolnili cerkev in tudi zunaj oprezovali. Ničesar niso zgrešili. Natančno so vedeli, kako se je držala nevesta, kakšne čevlje je imela, kakšen venec na glavi in kakšno krilo. Prav tako so prerešetalı Bogataja.

»Nosı se pa kot okrajni glavar!« je šepnila Domačejkarica, Rožančevka jo je pa dregnila.

»Poglej, kako se ti Kozomolec drži. Saj bo še znak padel, tako se petelini, božjast strahopetna!«

Agata niti za hip ni spremenila barve, le glas, ko je izrekla usodno besedo 'hočem', je razodeval, da se v njej vse trga in da jo duši.

Poroka je minila in tudi bučna dva dni in dve noči trajajoča svatba je minila. Agata se je morala privaditi življenja pri Bogataju in Bogataja samega.

»Nič dobrega ne bo imela pri tem rogoviležu,« so sodili soseščani, ko so videli, da se je Agatin obraz nekam čudno spremenil in da so tiste brezskrbne mladostne poteze na njem kar usahnile.

»Zdaj si pa moja!« si je ponavljal Bogataj, ko se je Agata sukala po novi hiši, kuhala in se v hlevu razgovarjala z živino, jezilo ga pa je, ker se Agata zlepa ni na-

smehnila. Zdelo se mu je, da jo nekaj grize in da pri njuni zvezi manjka resnične, tople ljubezni.

Agata je bila tiha in vdana; kadar je Bogataj vzkipeł in podivjal, je molčala in ga še poslušala ni.

»Potuhnjenka!« ji je večkrat zabrusil. Nekaj mesecev po poroki jo je celó udaril. Njena pohlevnost in molčečnost ga je dražila; rad bi bil dosegel, da bi se kdaj raztogotila, rad bi na njenem obrazu videl besnost užaljene ženske, rad bi občutil razpaljenost njene krvi, strast sovraštva ali ljubezni, toda Agata je vse pretrpela in se še z očmi ni izdala, da ji je hudó.

»Čudna kri!« je večkrat pomislil in na tihem obžaloval svoje izbruhe. Zdaj pa zdaj se mu je tudi zasmilila, ko je videl, da je mati in da Bogatajeva kri ne bo izumrla.

»Kaj pa vem, če je otrok moj!« ga je nekajkrat ugriznilo, da je zaškrtal z zobmi. Nenadoma pa ga je postalo sram, vendar si ni mogel razložiti, kako je prišel na tako misel, ko vendar vé, kako je bilo z njo.

Pa so prišli trenutki, ko so se mu dvomi v njeno ljubezen razlezli v glavo in srcé, in takrat je kar bruhalo iz njega.

»Vzela me je pač, da je domačijo rešila, rada ima pa Tineta, potuhnjenka!« si je dopovedoval.

»Kozomolec me ni za prazen nič opozarjal, da sta si s Tinetom dobra; saj ju je videl, kako sladko sta se gledala in kako medeno sta govorila. Z menoj je pa taka, kot da ji je jezik primrznil na goltanec, in mrzla je kot kačal« si je dajal duška, kadar je videl, da je čudno zaskrbljena, tiha in celó utrujena.

»Odpočij si!« je večkrat surovo in oblastno revsnil, da je za hip pozabila na utrujenost.

»Preveč se žene!« je dodala še Katra, ki se ji je Agata smilila in jo je kar rada imela, čeprav jo je prve dni po strani gledala in ji povsod nagajala.

»Ni sile!« se je izgovarjala Agata in skoraj sram jo je bilo, da je tako nerodna in občutljiva. Začutila je utripe mladega življenja v sebi in pozabila na vse drugo. Z novim ognjem je prijela za delo in se ni zmenila za opomine.

»Trma trmasta!« je zarobantil Bogataj in udaril po mizi, da je hleb kruha kar odskočil.

»Spet je obseden!« je šepnil delavec pred hišo.

»Agata je pa res sirota! Pri tej hiši si bo prislužila nebesa,« je pristavil žaĝar. Cepin je zapel, da je odjeknilo iz hloda. Kmalu nato se je pa oglasila žaĝa in se zarezala v jelovino.

»Počasneti!« je renĉal Bogataj in begal zdaj iz hiše na žaĝo, zdaj z žaĝe v mlin in se ob vsakeĝa obreĝnil. Sam ni vedel, kaj mu je; misel na otroka mu je bila nekajkrat sladka in omamna, nekajkrat pa ĝrenka in tuja. Vĉasih se mu je Agata kar zastudila. Sem ter tja se mu je celŃ zazdelo, da bo moral otroka sovraĝiti.

»Saj vendar veš, da je bila poštena. Ne bodi tako ĝrd! Lastno kri bi sovraĝil, ĉe bi otroka mrzill!« ĝa je opominjalo in za nekaj ĉasa razneĝilo, da je bil z Agato mehak in dober.

»Res, res, ne ŝeni se tako!« jo je oĝovarjal in kar dobro mu je delo, ko ĝa je hvaleŝno poslušala in za nekaj minut sedla na travo. Zatrjevala si je: »Saj ni slab! Kako skrbi zame!«

»Ni zdravo, da tako ĝaraš. Saj veš, kako ti je mati naroĉala. Giblji se le, giblji, ampak preteĝni se ne!« jo je opominjal, da ji je bilo nerodno in je nehote zardela.

»Saj se pazim! Sam pa veš, da Katra ne more vseĝa,« se je izĝovarjala Agata in pozabila na vse boleĉine, tudi na moŝeve izbruhe in ĝrobosti.

Vsak dan teŝe se je ĝibala in ĉe se je morala pri-pŃgniti, je to storila sunkoma. Vselej se ji je zdelo, da se je v njej nekaj pretrĝalo. S strahom in skrbjo je prisluhnila vase, ĉe morda novo ŝivljenje ni uĝasnilo.

Bogataj pa je tiste dni zdivjal kot ŝe nikoli. Kozomolec ĝa je podkuril in podrezal v njegovo najbolj ob-ĉutljivo rano.

»Kmalu boš dobil naslednika. Kaj pa, ĉe je Tinetove krvi!« mu jo je zarobil in se postavil predenj, kot da natanĉno vė, da med Agato in Tinetom ni bilo kar tako.

»Povej mi, ĉe kaj veš!« je zarobantil Bogataj in stisnil pesti. Ŝe mu je hotel zabrusiti: »Satan, ne blati mi ŝene!« Pa ĝa je ŝe zĝrabila radovednost in ŝelja, da bi Kozomolec povedal kaj veĉ.

»Na dan z vsem, kar veš!« je zagodrnjal in strmel v Kozomolca, ki je skomizĝal z rameni, meŝikal in se iz-mikal.

»Saj ne rečem, da bi ne bil tvoj, a vse je mogoče! Tine je vseh muh poln, Agata ga je pa prav gotovo rada imela!«

»Nedolžno sem dobil! Tebi se blede!« je nenadoma zarjul, da se je Kozomolec prestrašil.

»Ne jemlji za tako hudo! Beseda ni konj!« se je sprenevedal in odmikal oči, da bi Bogataj ne videl hinavščine v njih.

»Tebi je vseeno, meni pa ni! Tujega otroka naj bi redil?«

»Saj sem ti rekel, da ne jemlji za tako hudo. Hotel sem te le podražiti, ker vem, kako salamensko si zaljubljen,« se je zahahljal Kozomolec, Bogataja je pa speklo. Priznati si je moral, da ima Agato rad in da ne bi prenesel, če bi se je bil kak moški kdaj dotaknil.

Najrajši bi bil Kozomolca udaril, a se je premagal. Vendar pa ga je grizlo in obraz mu je zdaj prebledel, zdaj spet zardel. »Ne bodi no otročji!« se je oštel in zavil v grapo, ne da bi se bil poslovil od Kozomolca.

»Nekaj mora pa le vedeti, kar tjavdan bi ne mogel bevskniti!« mu je znova začelo nekaj prišepetavati; čim bliže doma je bil, tem bolj se mu je razpletala misel: »Kaj pa, če je Tinetove krvi?«

Tisti dan je bil Bogataj sam vase zaprt in Agata se ga je nekam čudno bala. Še ogovoriti si ga ni upala in se ga je nehoté ogibala.

»Dedec spet nori!« je mrmrala Katra, žagar se je pa jezil, ker se Bogataj ni hotel spraviti z žage. Žaga mu je tekla prepočasi, hlod ni bil prav naravnan, tečaji premalo namazani. Povsod je našel kako napako.

Tudi v hiši mu je bilo vse narobe. Rentačil je v veži, v mlinu, v hlevu in na dvorišču, kadar pa je zagledal Agato, ki se je že komaj obračala, se mu je znova zagrizlo v misli: »Kaj pa, če je Tinetove krvi!« Le za trenutek, dva se mu je včasih oglasilo v srcu: »Poštena je! Grdó bi jo obrekoval!« — pa ga je takoj zopet pičilo, da ga je skelelo in žgalo: Kaj pa, če je Tinetove krvi —.

»V hišo se zgúbi!« je zarenčal, ko je hotela v hlev.

»Po jajca grem,« je rekla mehko in boječe, da ga je za trenutek prevzelo. Bila je še zmerom lepa in, odkar je nosila otroka pod srcem, tako prečudno nežna in dobra. Obraz ji je razodeval samo ljubezen in skrb.

»Saj ni mogoče!« ga je zbolelo, pa mu je to misel spet prepil klic: »Kaj pa, če — — —!«

»V hišo, sem rekel!« je skoraj zatulil, da so se na žagi spogledali in da se je nekje izza vogla oglasila Katra: »Surovina! Vsaj otrok naj se ti smili!«

Bogataj ni nič odgovoril, molčé je stopil za Agato v hišo.

Agata se je kar tresla in meglilo se ji je pred očmi. Tak pa vendar še nikoli ni bil, le kaj ga je ujezilo? Še misliti si ni mogla, kaj ga grize, najmanj pa ji je prišel na misel Tine. Odkar je bila poročena, sta le na redke čase spregovorila po nekaj besed in še to čisto vsakdanjih: o zaslužku, o zdravju in o vremenu. Še ogibala se ga je, ker ji je bilo nerodno, če bi jo kdo videl z njim. Sicer se je je pa tudi on ogibal. Bilo mu je hudó in nerad bi ji pogledal v oči, ker bi se takoj izdal, da jo ima še zmerom rad. Sedla je k peči in težko dihala. Bogataj se je spravil za mizo in gnetel iz kruhovih drobtin kroglice, si grizel ustnice in si zdaj pa zdaj segel v lase.

»Vlačuga!« je nenadoma siknil in skrčil pesti. Agata je kar onemela. Zbežala bi bila, pa ni mogla, biló ji je, kakor da se ji je zvrtilo v glavi.

»Vlačuga, povej, kaj sta imela s Tinetom?« je zatulil in se zravnal. Agata ga je le na pol slišala in ga ni razumela. Strmela je vanj, stresalo jo je in roké so ji kar omahnile.

»S Tinetom?« je izjecljala, ni pa mogla razumeti, česa jo dolži.

»S Tinetom! Ne zijaj tako neumno!« je rohnél Bogataj. Glas mu je lajal, da je Agato kar glušilo. »Povej, da je otrok Tinetov!« Začutila je koščene roke, ki so jo zgrabile in stresle, da se je vse zamajalo pred njo. Omahnila je sredi hiše, ko jo je pahnil od sebe. Tisti trenutek je zanj vse odmrlo. Niti novega življenja ni več čutila v sebi.

Bogataja je pretreslo. Nemo je stal pred negibno gmoto.

»Saj je nedolžna, otrok je vendar tvoj!« mu je nekaj šepetalo. Nehote je potipal Agati senca, če še utriplje življenje v njenih žilah.

»Nezavestna je samo!« se je tolažil. Poklical je Katro, sam si ni upal pobrati Agate, bal se je, da bi mu zdrknila iz rok.

»Zverina, zdaj pa imaš! Saj nisi človek!« se je togotila Katra, Bogataj je pa molčal.

»Pomagaj mi jo dvigniti!« mu je ukazala in on jo je pri priči ubogal. Agata se mu je zdela čudno težka.

»Moj Bog, ti veš, da sem nedolžna!« je sunkoma in pretrgano izšepetala Agata, ko sta jo položila na posteljo. Bogataju se je zdelo, da tega ne govori Agata, ampak bitje s čisto drugega sveta. Katri se je tedaj posvetilo.

»Fej, ljubosumnost ti grda!« ga je ošvrknila.

»Molči!« je zagodel in stopil k oknu. V grapi se je že meglilo, po rebri so se začele plaziti sence.

»Po mater bi poslal, lahko se kaj zgodi!« je zağodrnjala Katra in močila Agati čelo, ji odpela srajčnik in ji na srcé polagala obkladke. Po vsej hiši je zaudarjalo po kislu.

»Jaka, po Bajžljevko stopi. Pa ne obiraj se! Bo že sama vedela, zakaj!« je zamomljal skozi okno. Delavec Jaka ga je komaj slišal.

»Po Bajžljevko stopi, takoj naj pride!« se je oglasila še Katra, Bogataj pa je sédel na stol in gledal, kdaj se bo Agata premaknila in odprla oči. Neznana skrb se mu je zağozdila v dušo. Vse misli so se mu razbegnile.

»Moj Bog, ti veš, da sem nedolžna!« je Agata zdaj pa zdaj zašepetala kakor iz groba.

»Ubijalec!« je kriknilo vanj in ga dvignilo. Kar opotel se je v vežo in se oziral na grič, kdaj se bo prikazala Bajžljevka. Zdelo se mu je, da gleda že celo uro, pa ni videl drugega kot dolge sence, ki so vztrepetavale v vetru.

Mračilo se je že, Bogataj je pa še zmerom stal na pragu. Mrak je zagrnil drevesa, v mraku je utonila reber.

»Kar zamaknjen je!« se je posmehnil žagar, ki je zapiral žago.

»Zğrudila se je! Nič se ne zaveda!« je šepnil delavec, ki je slišal, kako je gospodar tulil v Agato in mu je Katra povedala, kako in kaj je z gospodinjo.

»Ali jo je spet tepel?« se je zavzel žagar. Agata se mu je neznansko zasmilila in nehoté je pljunil po tleh, ko je šel mimo Bogataja. Ta pa tega še opazil ni.

S praga se je umaknil šele, ko ga je ogovorila Bajžljevka.

»Kaj pa je za božjo voljo?« je zaječala vsa upehana in drgetajoča. Strašno se je postarala in shujšala, kar je ni videl.

»Padla je, zdaj se pa nič ne zavé. Ne vem, kaj bi ji bilo. Ženske se na take stvari bolje razumete, zato sem vas klical. Katra je prenerodna!« je hitel in skrival obraz.

»Preveč se je gnala!« je zajecjlala in odšla v hišo, da čimprej vidi Agato in ji pomaga.

»Saj sem jo zmerom ošteval in podil počivat, toda mislite, da me je poslušala!« se je hlinil Bogataj in prihuljeno drsal za njo, da ne bi prestrašil Agate, če se je morda že zavedela.

Agata je še zmerom nepremično ležala, okrog nje se je pa motovnila Katra. Bajžljevka se je zgrudila poleg hčerine postelje in krčevito zaihtela.

Bogataj je obstal kakor vkopan. Ne da bi bil črhnil besedico, se je izmuznil ven ter taval po dvorišču in okoli žage, v hišo si pa tisti večer ni več upal.

XVIII

Mlado življenje

»Marija z Brezij, ti ji pomagaj, da bo šlo po sreči. Do smrti ti bova hvaležni,« je vzdihnila Bajžljevka, kadar koli je pogledala hčer. Štirinajst dni je Agata že ležala in ves čas ji je stregla mati.

»Da bi jo vsaj pretepal ne bil!« je zastokala vselej, kadar je videla na njenem telesu podplutbe. »Sirota, pa mi nikoli ni potožila!« Agata je skrivala podplutbe, kolikor je le mogla, ko pa je opazila, da je mati zagledala veliko črno liso na prsih, jo je kar zazeblo.

»Mati, padla sem in se udarila,« je izjecjlala in se obrnila v stran, da bi se ne izdala.

A matere ni mogla preslepiti. Pretrgano ji je odgovorila: »Zdaj pa vem, da te tudi tepe. Mislila sem, da ljudje lažejo.«

»Včasih je res nekam togoten,« ga je zagovarjala Agata in debele solze so jo oblile. Spomnila se je na vse udarce, toda bolj so jo bolele njegove besede. »Naj me že tepe, le da bi me z vlačugo ne pital in otroku drugega

očeta prtil,« se je lovila v mislih, mu odpuščala in ga opravičevala s skrbmi, z delom in naglo jezo.

»Vem, vem! Bog mu daj um in pravo pamet. Tako sem rekla, da bi se na Brezje zaobljubili,« je tiho, zaskrbljeno izšepetala mati; Agata se ji je zasmilila kot še nikoli.

»Tudi jaz sem že mislila na to,« je dahnila Agata.

Bogataja je skrbelo, kaj bo z Agato; le nerad se je spominjal dneva, ko se je spozabil. Kadar je srečal Kozomolca, se ga je po nekaj besedah odkrižal, češ da ne utegne. Bal se je, da bi mu s svojim strupenim jezikom spet ne razpalil tiste blazne misli; Kaj pa, če je Tinetove krvi? Zdaj se je že precěj umiril in se je te misli prav lahko otresel.

Kadar ga je ponoči prebudilo vzdihovanje iz Agatine kamre, ga je presunilo; ko pa se je v razmišljanje zagozdil Tinetov obraz, se je pokrtil čez glavo in zaškrtal z zobmi. »Vraga, le kaj se mučim, ko je pa nedolžna!« si je dopovedoval. Nekajkrat je hotel vstati, stopiti k njej in jo prositi: »Odpusti mi, norec sem bil. Saj verjamem, da ni nič res!« — pa ga je bilo sram.

»Po babico pošlji, trdó ji bo šlo. Ne upam si sama, prezgodaj je!« mu je nekega večera velela Neža.

Tedaj je Bogataja zaskrbelo in ga stisnilo za grlo.

Čez dobri dve uri je Jaka pripeljal babico. Prišla je ravno o pravem času.

Bogataj se je vso noč premetaval po postelji in si mašil ušesa, da ne bi slišal stokanja, ki je prihajalo iz kamre.

»Nisem vedel, da je tako hudo,« je ječal in skušal zaspati, pa ni mogel.

»Da bi vsaj ona ostala,« je naenkrat pomislil in hotel iti v kamro, a si ni upal.

Proti jutru je slišal, kako je nekaj zavekalo; takega glasu Bogataj še ni slišal.

»Kaj pa je?« je vprašal Katro, ki je prihitela iz kamre.

»Fanta si dobil, fanta!« mu je zaklicala in že je bila pred ognjiščem, nalivala v škafo tople vode in se za Bogataja še zmenila ni več. Vse druge skrbi so jo morale. Za Agato se je bala in črvček se ji je smilil.

Sam ni vedel, kdaj se je skobacal iz postelje, vrgel nase obleko in planil v kamro.

»To ti je fant!« ga mu je pokazala mati. »Čisto tvoj je, prav tak hrust bo!« mu je zatrjevala, Bogataj se je pa zagledal v otrokov obraz.

»Čisto tvoj!« mu je nekaj šepetalo. »Nič Tinetovega ni na njem!« mu je dihala iz otroka.

»Pokrižaj ga vendar, ajda!« se je zasmejala babica, ko je videla, kako je dedec zmeden in neroden. Stal je pred posteljo kot zločinec pred sodnikom in še z očmi ni trenil.

Pokrižal je otroka, toda s prstom se je le za spoznanje dotaknil otrokovega čela, bal se je, da mu ne bi utrl lobanjice ali pa s svojim raskavim palcem ne posnel kože.

Agata je nepremično ležala. Bila je brez moči, le zdaj pa zdaj je odprla oči in pogledala Bogataja.

»Hvala Bogu, da ni nič hudega,« je dejal hripavo in stisnil bolnici desnico. Agata ga je hvaležno pogledala in zdelo se mu je, da mu je tisti trenutek vse odpustila. Celó nasmehnila se je, čeprav je iz nasmeha gledala bolečina.

»Naslednika imaš. Dosti je pretrpela zanj!« je dejala mati in ga ostro pogledala; zdelo se mu je, da vse vé, kako je ravnal z Agato. Za trenutek ga je obšla celó misel, da ji je morda sama povedala. »Nak, sama pa ne! Poznam jo!« se je tolažil in venomer gledal ženo, ki je tako strašansko shujšala, a je bila še zmerom lepa.

Odšel je v hišo in prinesel žganja. »Potrebni sta!« je zamomljal in natočil babici in Bajžljevki.

»Na sinovo in Agatino zdravje!« je rekla mati in nagnila, tudi Bogataj je nagnil in tisti hip je občutil Agatine poglede. Sama hvaležnost je dihala iz njih.

»Na Janezovo!« je dejal, ko je izpraznil, Agata je pa le prikimala, spregovoriti še ni mogla.

XIX

Nepogreznjeni dvomi

Pri Bogatajevih je življenje po Janezovem rojstvu in krstu teklo po gladki strugi. Nekajkrat je Bogataj po cele ure presedel pri svoji ženi in otroku, o katerem so vedeli povedati, da je čisto njemu podoben in da ima še oči čisto njegove. Agata pa kar ni mogla okrevati. Bali so se

že, da se je bo lotila jetika. Nobena jed ji ni dišala, hrane za otroka ji pa kljub temu ni zmanjkalo. Vsa srečna je bila, ko se je stiskal k njej in tipal z drobnimi rokami po njenem izmučenem obrazu, kakor bi jo hotel božati in tolažiti.

Še Katri se je zdelo, da se je Bogataj spremenil. Postal je sicer nekam bolj zamišljen, ni pa kazal več tiste robotosti kakor nekdanj. Z Agato je bil kar nekam čudno mehak. Ni ji šlo v glavo, da bi bil po njegovi krivdi prezgodnji porod nanj tako vplival, mučno pa ji je bilo, ko je videla, kako je zdaj pa zdaj nepremično gledal v otrokov obraz. Niti za trenutek ni odmaknil oči od njega. Čudno se ji je zdelo, da se mu je obraz včasih nenadoma skremžil in da se je potem zagledal nekam v kot, potem pa brez besedice odšel.

Bogataja je še zmerom napadala misel, da Janez morda le ni njegov, imel pa je zmerom toliko moči, da se je je otresel. »Moj Bog, ti veš, da sem nedolžna!« Teh besed, ki jih je Agata izšepetala v nezavesti, se je vselej spomnil in potem samega sebe ošteval s podležem in ničvrednim očetom. Tudi pijače se je ogibal, da bi mu ne razgrela možganov in priklicala v spomin namigavanj, ki mu jih je natvezel Kozomolec.

»Kar čedno se je poboljšal,« je zatrjevala Bajžljevka, ki je obiskala Agato, kadar je le mogla.

»Kar vesela sem ga!« ji je zagotavljala Agata. Začela se je že vidno popravljati. Na sonce je že šla, tudi v hlev je že pogledala in nekdanja rdečica ji je spet pobarvala lica. Kar pomladila se je. Katra jo je imela sedaj še rajši in ji je še bolj stregla. Agata ji je bila hvaležna.

»Tako si dobra, Katra, kako te naj poplačam?« jo je spraševala, Katra pa je zamahnila z roko in se široko zasmejala.

»Za svoje zdravje skrbite in pa za Janeza, meni kar nič ne manjka!« Odhitela je po opravkih, pa je že čez nekaj minut prisopihala in spraševala, če je še kaj treba.

Nekoč je mati opomnila Agato, da sta se zaobljubili na Brezje in da je že skoraj leto dni od tega.

»Mislila sem že na to, pa kar odlašam. Po pravici povem, da se bojim povedati možu. Morda bi mu ne bilo prav, saj veste, kakšen je,« je dejala Agata. Rada bi šla

na božjo pot, pa se je nekam bala, čeprav sama ni vedela, zakaj.

Janez je bil že leto dni star in Agata se je dodobra popravila. Nekoliko vitkejša je bila, zato pa še lepša. Dolgo se je obotavljala, nazadnje je pa le povedala možu, da se je z materjo zaobljubila na božjo pot in da bi rada prosila za mlado življenje božjega varstva.

»Ne bi bilo prav, če bi obljube ne držali,« je menil Bajželj, ki je bil tudi namenjen na Brezje.

»Pa naj bo! Bom pa napregel in vse skupaj potegnil, če je že tako. Mislim, da ne bo koristilo, škodilo pa tudi ne,« se je hahljal Bogataj in čuden smeh se mu je razlezel po obrazu. Tega smeha se je Agata bala.

»Še krvavo boš potreben pomoči božje! Ne govori tako brezbožno!« ga je zavrnila Bajžljevka. Še Agata ni pomnila, da bi bila mati kdaj tako jezna in odločna.

Bogataja je zbudlo, rad bi jo bil zafrknil, pa je njen opomin pogoltnil. Tudi Agatine oči so ga prosile, naj ne odgovarja in naj ne smeši božje poti. Spomnil se je tudi tiste noči, ko je razsajala povodenj in ko si je sam na tihem želel božjega varstva.

»Nič slabega nisem mislil, mati. Ne jemljite zares!« se je opravičil nekam nerodno in narejeno. Mati je takoj opazila, da ne misli iskreno, Agata je pa od sramu povесila oči.

Še tisti teden je Bogataj nekega jutra zapregel. Na voz so sedli Bajželj in Bajžljevka, Bogataj in Agata z otrokom ter se odpeljali. Po grapi jih je stresalo, voz je odletaval in se pogrezal v globoke kolesnice, ko pa je zavil na belo cesto, sta konja zdirjala, da se je kadilo za njimi in so vasi kar bežale mimo njih. Nato so se peljali skozi smrekov gozd. Vroče je že bilo in senca je kar prijetno dela. Ob cesti so se vrstila starinska znamenja, večinoma zidana. Takih Agata še ni videla.

Od daleč so zagledali Kranj in Agati se je zazdel strašno lep. Ni se mogla načuditi veliki cerkvi in čudno se ji je zdelo, da so ljudje na tako strmem hribu postavili take palače.

V mestu so se ustavili in se okrepčali, čeprav je Bajžljevka prigovarjala, naj bi do Brezij počakali.

»Saj bi mi konji opešali,« se je izgovarjal Bogataj.

Bajželj je namignil ženi, naj pusti Bogataja, da ne bo kakih sitnosti.

Agato je že vse bolelo. Otroka je ves čas držala v naročju. Večidel voznje je prespal, tako ga je vročina prevzela in utrudila.

»Kar nič ne sitnari, kot bi vedel, da se pelje na božjo pot,« je šepnila Agata materi in v tem trenutku zagledala cerkev sv. Jošta. Od te strani se ji je zdela še večja in skoraj lepša.

Konji so se že upehali; povešali so glave in vsi prašni počasi stopali zdaj skozi gozd, zdaj mimo travnikov in njiv.

Na Brezjah ni bilo dosti romarjev. Le beračev je precēj sedelo ob potih in pri ograjah.

Bilo je že pozno popoldne, ko so izpregli. Agata je bila utrujena, da bi se najrajši ulegla, a je le otroka položila v posteljo in z materjo odšla v cerkev. Tudi Bajželj je prišel za njima, le Bogataj je ostal v gostilni. Nikamor se mu ni ljubilo, le otroka je šel zdaj pa zdaj pogledat, če se ni morda zbudil ali se prekopicnil iz postelje. Pozna noč je že bila, pa sta mati in Agata še zmerom molili. Tudi pri spovedi sta bili.

Ko so prišli v gostilno večerjat in spat, je bil Bogataj že dobre volje, toda rekel ni nič. Le Bažlja je malce podražil: »Mislim sem že, da si mi jo v kako drugo gostilno odpetal.«

Bajželj je molčal, kakor da ga ni slišal.

»Kar prileglo se bo kaj toplega,« je rekel in naročil točajki.

»Sem že jaz naročil!« je rekel Bogataj in se nasmehnil, kot bi bil hotel reči, naj take stvari kar njemu prepustijo.

Drugo jutro je šel tudi Bogataj k maši, da bi se ne zameril romarjem. Če je že prišel na Brezje, se pač spodobi, da se obnaša kot božjepotnik. Agata ga je bila neznanško vesela in ga je kar obsipala s prijaznostjo in ljubeznijo. On se ji je kazal hvaležnega in dobrega, kakor bi jo hotel prepričati, da ni tako slab.

Tudi Janeza je vzela v cerkev. Ko so zabučale orgle, se je nekaj časa prestrašeno oziral, potem se pa nasmehnil in hipoma zopet zresnil, kot bi se bil zavedel, da je v sve-tišču in ne doma v kamri.

Bogataja je ganilo, ko je gledal pobožne obraze vseh mogočih ljudi od najpreprostejšega pa do najbolj gospo-

skega. Ko je bil še majhen, so ga peljali na božjo pot in sedaj se je dobro spominjal, koliko ur je moral preklečati v cerkvi in kako lačen je že bil in vendar tako srečen, da je bil na božji poti. Sedaj mu je bilo vse to nekam tuje in ga ni moglo prav ogreti.

Mati in Agata se kar ločiti nista mogli od cerkve in čudodelne podobe Matere božje. Vse polno prošnja sta imeli in ena se jima je zdela tehtnejša od druge. Bogataj ju je prišel že priganjat.

»Če hočemo do noči domov, odrinimo! Voz je pripravljen!« je rekel nekoliko trdo, vsaj Agati se je tako zdelo.

»Kar iti bo treba,« je dodal Bajželj. Agata je tedaj opazila, da je Bogataj medtem, ko se je po maši zamudila v cerkvi, precěj pil. Oči so mu bile kar krvave in tudi jezik se mu je zapletal. Agato je zazebló in greh se ji je zdelo. Na božji poti se pa kaj takega vendar ne spodobi!

Še enkrat je pokleknila pred oltar in s solzami v očeh prosila Mater božjo, naj izprosi milosti za sina in moža, njej pa moči, da ne bo omažala pod udarci, ki jih ji je Bog še namenil.

Bogataj je objestno pognal konje in počil z bičem, da sta konja kar poskočila.

»Zdaj se bomo pa že lahko krepčali, ko gremo z božje poti!« se je pošalil in ustavil konje pred veliko gostilno pod klancem. Agata ni nič rekla in tudi Bajžljevka je to pot molčala. Ko je zlezla z voza, je pomagala Agati, ki ji je Janez spet zaspal v naročju.

Bogataj je bahavo razkazoval svojo denarnico in križema plačeval. V gostilni so bili romarji, vozniki, železničarji, nekaj kmetov in žensk. Bogataj jim je razlagal, kako mu je voda žago in mlin pobrala in koliko ga je veljalo, da je vse na novo postavil.

»To je pa moja žena, ta v njenem naročju pa moj sin,« je še dodal ter se široko in glasno zasmel.

»Saj ji je čisto podoben,« je šepnila ženica, vendar jo je Bogataj slišal; prečudno ostro so se mu te besede zapičile v srcé. Plačal je z debelim denarjem, in sicer tako, da so ljudje zlahka opazili, koliko denarja ima še pri sebi.

»Ta pa ima pod palcem, ta!« so si zatrjevali. Ženske so zavidale Agati, da ima tako bogatega moža. To se ji godi!

Bogataju se sedaj nikamor ni mudilo. Koder se mu je zdelo, je ustavil konje in romarji so morali z njim v gostilno. Agata je vedela, da bi bilo vsako molédovanje odveč, in je zato molčala, Bajžljevka pa tudi. Bajžlju se je smilil denar, ki ga je Bogataj tako neusmiljeno razmetaval. »Le kaj mu je danes?« se je spraševal, razložiti si pa ni znal.

»Čisto njej je podoben, meni torej nič!« se je zganilo v Bogataju, ko je priganjal konje po široki cesti in je bila že trda temà. Vso pot ga je grizla ta misel in Kozomolčeva namigavanja so se mu nenadoma prebudila in ga razvnela.

Pozno ponoči so se pripeljali domov.

»Pri nas bi spala!« je zamomljal Bogataj, ko je izpregal.

»Res ne moreva. Končanova Marija je le na živino popazila, čez noč je bila pa hiša prazna. Ni varno,« je pojasnjeval Bajželj in njegovi ženi je bilo kar vseč tako. Skrbelo jo je že, kako je doma.

»Tako, pa lahko noč, če nočeta pri nas prenočiti!« se je trdo poslovil in se odmajal v hišo. Ni se spravil spat, ampak se je nekam nerodno obiral, kot bi nečesa iskal. Janezek je spal in se v spanju zdaj pa zdaj nasmehnil.

»Poglej ga, kako lepo se smeje!« se je razveselila Agata in prijela Bogataja za roko. Čudno mrzla in težka se ji je zdela.

Odkar je imela Agata otroka, se je po Bogatajevih mislih spremenila. Bila je vedrejša in, kadar je bila z otrokom sama, kar razigrana in razposajena.

Bogataj se je skoraj opotekel proti zibeli in se potem zagledal v sinov obraz. Nenadoma je zaškrtal. »Kaj pa, če je Tinetove krvi?« je usekalo in se zagrizlo vanj. »Gorenjke so rekle, da je le njej podoben!« je pomislil in znova zapičil krvave oči v otroka. »Spet te satan trapil!« mu je za trenutek zasijala misel, a brž spet ugasnila. »Viš, čelo je čisto Tinetovo. Tudi smeje se kot Tine. Tako se je smejal na občnem zboru!« je sikalo vanj.

»Tinetove krvi!« si je zatrjeval in od vsepovsod mu je govorilo: »Tinetovega otroka rediš!«

»Agata, to ni moj otrok!« je tedaj zarjul, da je Agato kar pretreslo.

»Za božjo voljo, ne nori!« je kriknila. »Sam satan ti je navdahnil to misel! Pri živem Bogu ti prisegam, da je tvoj!«

»Lažeš, Tinetov je!« je zatulil Bogataj in brcnil zibel, da se je prevrnila. Otrok je odletel pod klop in presunljivo zavekal. Bogataj ga je že hotel pograbit, tedaj pa ga je Agata prestregla.

»Če že mene pobijaš, otroka ne boš!« je zahropela, se zakadila vanj in ga z vso silo pahnila od sebe. Priletel je z glavo v zid, potem pa omahnil, treščil v vogel klopi in čudno zašrnel. Po tleh se je pcedila kri.

Janezek se je zvijal in veikal. Pobrala ga je in stisnila k sebi, potem se pa z njim zaklenila v kamro. Otrok je venomer jokal; če ga je prižemala k sebi, da bi ga potolažila, je bilo še huje. Privila je luč in pogledala, če morda ni pobit. Na čelu je zagledala odrgnino, desna roka pa je bila negibna in mu je visela, kakor bi se le še za kožo držala. Ko se mu je dotaknila rame, se je hotel otrok kar pretrgati od joka.

»Sirotka!« je zastokala mati, solzé so ji pa kar lile po licu.

Katro je vpitje prebudilo. Poslušala je in poslušala, slišala je, kako je zaropotala zibel in kako je potem nekaj težkega telebnilo po tleh. Najprej jo je bilo strah, potem je pa le prižgala luč, se tiho splazila iz svoje čumnate in previdno odprla hišna vrata. Skoraj sesedla bi se bila, ko je zagledala Bogataja v krvi.

»Križ božji!« je kriknila, nato pa vsa zbegana poklicala gospodinjo.

Agata je prisluhnila in, ko se Bogataj ni ne zganil ne oglasil, odprla kamro.

»Katra, poglej, roko mu je polomil. Še premakniti je ne more! Sirotek!« Jok jo je kar davil in vsa se je tresla.

Ko je Katra zagledala otroka in njegovo polomljeno roko, se je zgrozila. Da se je še otroka lotil, ji ni hotelo iti v glavo. Da bi bil taka zverina, si ni mogla misliti.

»Živina!« je siknila in se nehoté sklonila nad otroka. Zdaj je tudi njo premagal jok. Otrok je za nekaj časa

utihnil; morda ga je jok utrudil. Agata ga je pokrižala, potem jo je pa zaskrbelo.

»Pa vendar ni mrtev?« je vprašala Katro.

»Kdo? Bogataj? Nič se ne boji! Kopriva ne pozebel!« je zarenčala Katra, Agati so se pa te besede zdele grêh. Nenadoma se ji je moč zasmilil. Pijan je bil in morebiti še nahujskan, saj ni vedel, kaj dela in kaj govori, ga je na tihem opravičevala.

»Ti si pa res mučenica!« je tiho dejala Katra in si otrla solze.

Agata se je sklonila k možu. Dihal je sunkoma, pod glavo pa se mu je nabirala luža krvi.

»Spraviva ga v posteljo, Katra, in umijva ga!« jo je prosila. Katra je spočetka le godrnjala, nazadnje se je pa le omečila.

Ko se je Bogataj proti jutru zavedel in prebudil iz hudih sanj, je imel glavo obvezano in je še dvigniti ni mogel z vzglavja. Nekam megleno se je spominjal sinočnjega dogodka. Ko pa mu je Agata pokazala otroka in njegovo roko, je zamežal, ker se ni mogel obrniti v stran. Otrok se mu je zasmilil, na vso moč se je pa trudil, da bi tega ne pokazal. Črhnil ni niti besedice.

»K zdravniku ga bom peljala!« je rekla Agata, otrok se je pa obračal od očeta, kakor bi bil vedel, kdo mu je pohabil roko.

»Le!« je izhropel Bogataj in obšla ga je čudna slabost. Zameglilo se mu je pred očmi in nič ni slišal in ne videl, kaj se godi okrog njega.

»Katra, pa ti popazi nanj, jaz peljem otroka k zdravniku!« je ukazala Agata. Zdaj ji je bil otrok vse na svetu — ta trenutek ni poznala nobene druge skrbi razen zanj. Jaka je napregel voz. Še njemu se je orosilo oko in debela solza mu je zdrknila po raskavem, kocinastem obrazu, ko je pogledal otroka.

Tisti dan je še žaga tiho in nekam ukročeno pela in stope so votlo, komaj slišno udarjale, kakor da so jih ovili s cunjami. Delavcem se ni nikamor mudilo, še nje je grizla skrb za malega Janeza, ki mu je Bogataj roko polomil.

XX

Odmev iz tolmana

Še tisti dan je morala Agata odpeljati Janeza v bolnišnico. Zameglilo se ji je pred očmi, ko se je morala posloviti od njega in ko je videla, kako je stegnil svojo zdravo roko proti njej, kakor bi jo bil hotel obdržati pri sebi. Oči so mu začudeno begale po veliki dvorani, po kateri se je zdaj pa zdaj razlegel otroški jok.

Bolniška sestra jo je morala prijeti, da se ni zgrudila, in jo peljati prav do tramvaja; Agata je bila čisto zmedena in so se ji noge kar zapletale. Jecljala je nerazumljive besede in sestra jih je imela za zahvalo.

»Ključnico ima zlomljeno, najmanj štiri tedne bo v mavcu!« ji je brnelo po glavi in ni si mogla misliti, kaj naj počne brez njega.

Sama ni vedela, kako je prišla na vlak, kdaj je zavila v grapo in kdaj stopila v hišo, kjer je ležal Bogataj.

»Kaj je?« je tiho zastokal; zaskrbelo ga je, kaj je z otrokom. Tudi glas mu je razodeval zaskrbljenost.

»Ključnico ima zlomljeno!« je šepnila Agata in se šele sedaj dobro zavedela, kaj se je zgodilo in da je tam v tisti veliki dvorani, kjer se bele posteljice kar vrsté druga za drugo, pustila Janeza samega, tujega med tujimi, neznanca med neznanci.

»To mu bo dolgčas!« je vzdihnila, da je Bogataj od zadrege in neznane bolečine zakašljaj.

»Lačna si!« je zanosljaj, ker ni mogel najti primernejše besede.

»Ji bom že jaz postregla!« je zarentačila Katra. Ko je zvedela, kako je z otrokom, je bila še bolj huda na Bogataja.

»Veš, njemu pa ni nič hudega, pravi le, da se mu venomer v glavi vrti. Naj se mu!« je razlagala gospodinji, ko sta stopili v vežo.

Agata je pa še slišala ni, misli so ji bile vse drugje kakor pri Bogataju. Prav nič čudno se ji ni zazdelo, ko ga je zagledala obvezanega, in prav nič se ji ni zasmilil. Vse njene misli so se sprehajale po beli dvorani in se ustavljale ob posteljici, s katere jo je venomer klical Janezek ter jo z očmi in ustnicami prosil, naj ostane pri njem.

Bogataj je ozdravel, vrtoglavost pa mu je ostala. Nenadoma se mu je stemnilo pred očmi in se mu zvrtele v glavi, da je telebnil po tleh. Posebno rado ga je prijelo, če je pil ali se razburjal. Skrival je to svojo bolezen in bolelo ga je, da je vsa soseska govorila le o njem in o Agati. Ljudje so se ga ogibali, pa tudi on ni iskal njihove družbe. Slutil je, da so vsi razen Kozomolca na njeni strani. Jezilo ga je, pa si je tu in tam le priznal, da je vsega sam kriv.

Janez pa je rasel in se lepo razvijal. Vsi so ga imeli radi. Čebljal je že cele stavke, ogovarjal delavce in nagajal Katri, ki ji je bilo to tako všeč, da se je do solz smejala.

»Pa bi takega otroka pobijal!« jo je zazeblo, kadar je zagledala Bogataja, ki je renčal nad delavci.

Očeta se je Janezek nekam bal, ker se je z njim le malokdaj zamotil in ga ni tako prijazno ogovarjal kot mati, vendar ga je še v sanjah večkrat klical; ata, ata! Bogataju se je storilo inako, kadar ga je slišal. Moj Bog, zakaj se je bil tako spozabil!

Agata je nekajkrat občutila, da ima otroka rad, in je bila teža neizrečno vesela. Vse bi bila dala, če bi bila vedela, da si je Bogataj izbil iz glave tisto satansko misel, ki mu jo je Bog ve kdo navdihnil. Če ni pil, se mu ni zbudila, zato ga je vselej, kadar je že moral po opravkih, s povzdignjenimi rokami prosila: »Lepo te prosim, ne pij preveč, saj veš, da ti škoduje. Spet bi te vrglo! Še ubiješ se lahko!«

Vselej ji je obljubil, a malokdaj držal besedo. Rotil se je, da se nikoli več ne bo spozabil in da je nikoli več ne bo žalil in ji očital, da Janez ni njegov. Kadar pa se je okajen primajal domov, mu je nenadoma zavrelo v glavi, da je izbruhnil: »Tinetove krvi je!« Agata ga je že poznala in je bila zmerom previdnejša. Molčé je potegnila otroka k sebi in se z njim zaklenila v kamro, Bogataj pa je zunaj rentočil in robantil; včasih ga je med rogoviljenjem nenadoma vrglo in je vse utihnilo. Če je bilo to podnevi, so ga delavci kar na lepem pograbili in zaklenili v klet. Tam se je ohladil in pomiril ter končno zaspal.

Drugi dan je bil spet miren in pohleven in se je delal, kakor da nič ne vé, kaj se je zgodilo prejšnji dan. Vendar je le predobro vedel, le priznati ni maral, ker ga je bilo

sram. Ob takih dneh ga je bil sam med in z vsemi je bil prečudno dober. Še otrok je občutil to spremembo. Tedaj ga je večkrat dvignil k sebi, ga sladko ogovarjal in mu vse obljubljal. Otroku so se oči kar svetile od sreče; nehoté ga je začel vleči za brke in mu kuštrati lase. Bogataj se je glasno smejal in cepetal z nogami, Katro je pa jezilo.

»Grdavš, čez dva dni ga bo pa hotel že ubiti!« je renčala in pljusknila umazano vodo po dvorišču, da je še Bogataja oškropilo.

»Agata je res mučenica!« so govorili po zaselju. Ni jim šlo v glavo, zakaj ga ne pusti in ne ubeži k očetu in materi.

»Kaj bi ji pa pomagalo, za njo bi pridirjal! Ali bi se ga Bajželj ubranil?« je menil Rekar.

»Zmerom bolj pobožna je, molitev ji daje moč!« je sodila stara Kevharica, ki je sama strašansko trpela v zakonu in se je tolažila le z molitvijo.

Kozomolca že dolgo ni bilo v Bogatajevo hišo. Že zaradi Agate se je je ogibal, ker je slutil, da se je Bogataj zaradi njegovih namigavanj tako spozabil. Tisti dan pa ga je prineslo. Dvoje živinčet mu je poginilo, pa mu je zmanjkalo denarja, da bi dokupil novi. Bogataj mu je zmerom rad posodil, ne le kot sorodniku, ampak tudi zato, ker mu je kmalu vrnil.

»Bog daj, Agata, Bog daj! Prebito čvrstega fanta imaš!« jo je ogovoril, se prisiljeno prijazno nasmehnil in z ožuljeno roko pobožal Janeza.

»Bog daj!« je rekla Agata in odšla z otrokom. Kozomolec ji ni bil nikoli všeč. Nekaj je biló na njem, kar jo je odbijalo, zato se mu je zmerom ognila, če se je le mogla.

»No, no, kaj pa je tebe prineslo?« se mu je začudil Bogataj in ga peljal v hišo. Bilo je že pozno popoldne in in kar prav mu je bilo, da se bo mogel razklepetati.

»Nekaj denarja bi rad, krava in junica sta mi poginili,« je zastokal Kozomolec; hudo mu je bilo za živinčetoma.

»Tisto pa že! Peklensko smolo imaš!« se je muzal Bogataj in iz omarice v zidu izvlekel steklenico.

In sta govorila o vsem mogočem, še starih časov sta se domislila. Agata jima je postregla s suhim mesom in zdelo se ji je, da je mož nenavadno dobre volje. Kar nič

se ni bala zanj, saj se zadnje čase nikoli ni pritaknil pijače in je bil z njo in z otrokom vedno prijazen.

Noč se je že razlezla po grapi in po rebrih, ko sta se poslovila.

»Te pa pospremim, tako lepo hladno je zunaj!« se mu je ponudil Bogataj. Kozomolcu pa je bilo več kot prav, pot po grapi mu je bila zmerom neprijetna. Bogataj si je brisal čelo, nekam čudno vroče mu je bilo, čutil pa se ni prav nič slabega. Oba sta bila zgovorna kot že dolgo ne in pod težko okovanimi čevlji so se jima kar iskre kresale. Šele ob stezi, po kateri je moral Kozomolec zaviti v hrib, sta se poslovila. Še roko sta si podala.

Bogataj je odkrevsal proti domu. Nenadoma se mu je zazdela grapa dolga in čudno tesno mu je bilo pri srcu. V glavi so se mu razlezli spomini na tisti dan, ko mu je Kozomolec razodel, da je njegov sin morda Tinetove krvi. Butalo mu je v možgane, mu palilo kri in mu stiskalo srcé.

»Tujege otroka redim!« je hropel, ko je bil že upehan in ga je vročina v glavi kar omamljala.

Voda v grapi je bila tiste dni narasla. Po nekaj nalivih se je struga napolnila in voda je glasneje bučala in hitreje drvela čez skalovje, ki je ostalo v strugi še od prejšnje povodnji.

Ves omotičen je obstal pred svojo hišo. Zdelo se mu je, da se Kozomolec reži in sika vanj: »Kaj misliš, da je otrok tvoj?«

»Tujege otroka redim, tujege otroka redim, zato se mi pa posmehujejo!« je zatulil ter se opotekel v vežo. Zdaj pa zdaj je udaril po vratih in po steni in prevrnil burkle, da je prečudno zaropotalo in votlo odmevalo po hiši.

Agata se je zaklenila, da Bogataj še slišal ni, in stisnila k sebi otroka, ki se je tudi prebudil.

Nenadoma je kakor brez uma planil na dvorišče. »Otrok ni moj!« je zatulil v gluho noč, da se je razlegnilo do reber in po vsej grapi.

»Bajželj, ta otrok ni moj! Kar ti ga vzemi in še Agato povrh. Naj ima oba Tine!«

Agata se je pokrila z odejo, jokala in molila.

»Da bi vsaj zunaj ostal!« jo je spreletavalo, ko je čutila, kako se otrok od strahu trese in kako krčevito se je oklepa.

»Bajželj, ta otrok ni moj!« je kriknil znova in s pestjo žugal proti griču. Tam zadaj je bil Agatin dom, Bajžljev grunt.

Bogataja je zaneslo tudi k jezu. Voda je pljuskala v tolmun in se zaletavala ob stene. Prečudno so peli valovi, a Bogataj jih ni slišal. Kakor obseden je rjul, da ga je bilo groza poslušati: »Iz hiše, Tinetova kri! Iz hiše!«

»Še krvavo boš potreben pomoči božje!« se je nenadoma spomnil na Brezje in na Nežo, ki so se ji oči kar bliskale od svete jeze. Za hip mu je postalo čudno mehko pri duši. Hotel se je že vrniti v hišo, pa je nenadoma začutil, kakor da se mu je v glavi nekaj pretrgalo.

»Moj Bog!« je zahropel in omahnil. V tolmunu je zamolklo pljusnila voda...

»Zaspal je!« se je potolažila Agata, ko je utihnilo Bogatajevo rjojenje.

XXI

Nove preizkušnje

»Jezasta, jezasta!« je vekala Katra, ko so delavci zjutraj potegnili Bogataja iz tolmana.

Obraz mu je bil zabuhel in čudno bel, okrog usten se mu je črtal grenak nasmeh, oči pa so bile odprte, kakor da prosijo.

»Marija pomagaj!« je kriknila Agata. Krčevito je zgrabila sina, kakor bi ga hotela braniti, in se zgrudila.

»Zdaj pa še to!« je zakašljajl žagar in zakoličil kolo, da se je mahoma ustavilo; iz korita je pa še zmerom curljala voda.

Bogataja so položili na mrtvaški oder v hiši in vsa soseska je že v zgodnjih urah zvedela, kaj se je zgodilo z njim.

»Bog mu bodi usmiljen!« je rekla Domačejkarica, se pokrižala in tiho zmolila očenaš za njegovo dušo.

»Bog nas varuj nagle in neprevidene smrti!« je šepnila Konškarica in si obrisala solzo.

Tisti trenutek Bogataj ni imel več sovražnikov, ampak samo pomilovalce. Vsak se je zdrznil spričo smrti in pozabil na krivice. Odpuščali so mu, molili za njegovo dušo in trepetali pred silo božjo, ki je človek ne more doumeti.

»Kaj mu bo zdaj denar!« je počasi spregovoril Vodeb in zmajeval z glavo.

»Kakršno življenje...« je zagodrnjala Rožančevka, pa jo je sredi stavka ustavil mož.

»Bog ga bo sodil, mi pa molimo, da mu bo usmiljen!« je rekel in se zamislil. Smrt ga je pretresla in omehčala, da je pozabil na vse, kar mu je kdaj grenilo misli.

Bajželj se je kar sesedel, ko je zvedel strašno novico. Biló mu je, kakor bi se bil svet zavrtel in nenádoma obstal.

»Moj Bog, moj Bog!« je vzdihovala Neža in kar v vsednji obleki drpalila v grapo. Za hčer jo je skrbelo, saj bo sirotica skoprnela.

Agato so komaj spravili k sebi. Bila je kot ubita in ni mogla verjeti, da je Bogataj res mrtev. Ker mu niso zatisnili oči, se ji je zdelo, da jo ogovarjajo in nečesa prosijo.

Nehoté se je pokrižala in začela moliti. In zdelo se ji je, da se ji mrtve oči zahvaljujejo in še in še prosijo.

Medtem pa je Kozomolec begal od hiše do hiše in se ustil: »To pa rečem, sama ga je pahnila. Saj je bila kot osa, ko sem se oglasil v hiši!«

»Ne blebetaj!« so ga zavračali kmetje in bajtarji, on pa se je potulil in sam pri sebi ponavljal: »Ona ga je pahnila, ona!«

Obredel je vso soseko.

»To pa rečem, ona ga je pahnila!« je žušnjaj Kozomolec pri Španovcu, najmogočnejšem gruntarju v sosedni fari.

»Vse je mogoče!« je mežiknil bahavi Španovec in si vihal brke. Poznal je Bogataja in Agato. »Star dedec in mlada žena je prav tako, kakor bi staro jablano cepil,« se je še posmejal in iztegnil roko po mizi.

Kozomolec pa se je muzal in besedičil.

»Zmerom sem rekel, da je tiha voda!« je naglašal in tleskal z debelimi ustnicami.

»Nemara pa res!« je zamomljaj Španovec in vstal.

Agata pa je bila slepa in gluha za vse. Stiskala je Janeza k sebi in podrhtevala. Špoznala je, da je imela Bogataja vendarle rada in da ji je bil dober. Nič več ga

ni obsojala in grenkó ji je bilo ob spominu, da je bila pregroba z njim.

»Če bi ga ne bila pahnila, bi se to nikdar ne zgodilo!« si je očitala. Nehoté se je sklonila in pokrižala moža na čelo.

Agata je oba dneva prejokala in nekam strah jo je bilo, pa sama ni vedela, zakaj. V hiši je zaudarjalo po svečah, da jo je dušilo. Bajžljevka je pazila, da se plamenčki niso razdivjali, zdaj pa zdaj je odščipnila stenj, odmaknila rožo in popravila podobico na mrliču.

Bogatajeve oči so nekam ovodenele in tudi nasmešek je splahnel. Agati se je zdelo, da nič več ne izprašujejo, ampak le dopovedujejo, kako sladak je počitek.

Po dvakrat na dan je prišel kropit Kozomolec, se slinil in hlinil, pomiloval Agato in otroka in se smukal okoli delavcev, kot bi mu bil rajni naročil, naj popazi, da ne bi bilo kaj narobe.

»Agata, nič ne maraj, če bo kaj treba, saj veš, kje sem!« se je muzal, ni ji pa pogledal v oči.

»Hm!« je zanosljala Agata in se mu izmikala. Njegov glas ji je zvenel tuje in prežeče.

»Ta človek pa ni odkrit. Svoje namene ima!« je pomislila Bajžljevka in kar dobro se ji je zdelo, da se Agata ni hotela meniti z njim.

»Le kaj ga nosi v hišo!« je zagodrnjala Agata in si kar oddahnila, kadar je odkrevsal v hrib.

»Tako sem se ga že naveličala!« je šepnila Bajžljevka; Agata jo je hvaležno pogledala in kar laže ji je bilo. Vedela je, da se ne moti in da je le res, kar je že zdavnaj slutila: Kozomolec je hinavec! Morda jo zalezuje, morda si hoče jemati pravico varuštva, Bog vé! Prebito bo trpela, če bi on gospodaril! Ob tej misli se ji je Janezek strašno zasmilil.

»Sicer bo pa on gospodar!« jo je obšla misel in bila ji je prijetna. Dober bo in mehak in ne bo odiral ljudi. Nehoté se je spomnila na smreke pod planino in na vse trpljenje, ki so ga prinesle v hišo.

Poldružo uro so nosili mrliča, se ustavljali pri krležjih in molili za pokoj Bogatajeve duše. Pogrebcev je bilo izredno veliko. Prišli so bajtarji in gruntarji, tudi Tine

se je pomešal mednje. Le za trenutek je videl Agato, opazila ga je tudi ona.

»Odpustil mu je!« ji je nekaj reklo in bila mu je hvaležna.

Ob grobu se je kar trgalo v njej. Zdaj pa zdaj se ji je stemnilo pred očmi in ji je biló, kakor da pada v grob. Prebudila sta jo molitev in zvonjenje, ki sta ji hrumela v ušesih kakor narasla voda.

Katra je ves čas pazila na Agato. Zdaj pa zdaj je pristopila k njej in jo prijela za róko.

»Ne ženi si tako k srcu! Bo že kako!« ji je šepnila, mislila si je pa: »Le kaj se tako cmeriš, saj si rešena. Nič dobrega ti ni bilo z njim!«

Pri pogrebščini je bila Agata tiha in vase pogreznjena. Še matere ni slišala, ko ji je prigovarjala, naj vsaj juho posreblje, da ne bo omagala. Dolgo pot ima še pred seboj. Že zaradi otroka naj gleda nase in pazi na svoje zdravje.

Pogrebci so se razvneli ter na dolgo in široko govorili o Bogataju. In čudo: nihče ni vedel kaj slabega o njem. Svoje muhe je kajpak imel, gospodar pa je bil tak, kakor jih je malo najti. Še Rekar je pritrjeval, Kozomolec pa je venomer žujnal: »To pa rečem, poznalo se bo, da ga ni več!«

Doma se je zdelo Agati vse prazno; votlo je odmeval korak po hiši in še lastnega glasu jo je bilo strah. Žaga ni pela, ampak jokala in stope so ječale. Voda, ki je padala v tolmun, se je penila in upirala, kakor bi se bala globeli, v kateri je izdihnil gospodar. Kokoši so čepele na gredah, povešale glave ali jih pa stiskale pod peruti, živina se je trgala od jasli in hotela na dvorišče.

Tiste dni Agata še spat ni mogla. Zmerom jo je nekaj budilo. Tudi otrok se je venomer premetaval, zdaj pa zdaj v spanju zakričal in se tako krčevito oklenil matere, da je komaj dihala.

»Čisto posušila se bo!« so menili delavci.

»Saj nič ne je in tudi spi najbrž ne!« je razsodil žagar in zmajeval z glavo. Ni mogel razumeti, da se Agata tako trapi in muči, saj je pri njem in z njim le trpela. Boga naj zahvali, da ga je rešena.

Tedaj sta po grapi korakala dva žandarja, resna in zamišljena.

Delavci na žagi so se ustavili, žandarjev še niso videli v grapi. Le kam jih nese? Ko so pa zavili v hišo, so obnemeli, čudna groza jih je obšla.

»Kaj neki iščejo?« je zastokal žagar, Katra pa je stala v hlevu in skozi priprta vrata gledala, kaj se bo zgodilo.

Ni minilo deset minut in žandarja sta odpeljala Agato. Držati sta jo morala, da se jima ni zgrudila.

»Marija, pomagaj, moj Bog, ti si mi priča, da ga nisem!« je ječala. Otrok je čepel na pragu, jokal in klical: »Mama, mama!« Še delavci so si brisali solze.

Zdaj so šele razumeli, po kaj so prišli žandarji.

»Kar s cepinom bi jih nagnal!« se je togotil žagar. Gledali so za Agato, dokler jim ni izgínila izpred oči.

»Bog in sveti križ božji, zdaj pa še to!« je kriknila Katra in se zaprla v čumnato.

»Tu ima pa kdo prste vmes!« je revsnil Jaka. Kar drgetal je od groze, ko je pomislil, da bodo Agato zaprli in morda tudi po krivem obsodili.

»Pravica se bo izkazala!« je siknil žagar in udaril s cepinom po hladu, da je čudno zapelo.

Še tisti dan se je razvedelo, da so Agato odpeljali in jo obdolžili, češ da je pahnila Bogataja v tolmun, da bi se ga znebila.

Kozomolcu je bilo za trenutek hudó. Očital si je, da je on kriv njene nesreče, saj je on raztrosil sum, da ga je pahnila, pa se je očitkov kar brž znebil in si dopovedoval, da je vse mogoče. Trpela je pač z njim, saj jo je pretepal, pa si je pomagala, kakor je vedela in znala.

»Se bo že izkazalo!« si je dajal poguma in ubijal misli na krivico, ki jo je storil Agati.

Še tisti dan je Bajžljevka vzela Janeza, čeprav se je Katra upirala.

Otrok pa je venomer jokal in klical: »Mama, mama!« — toda njegov glas se je zgubljal v praznoto, mati ga ni slišala, vsa onemogla, ubita je sedela med štirimi stenami, sama in zapuščena, obdolžena umora, za zmerom zaznamovana. Zdaj pa zdaj se ji je zdelo, da stoji pred njo Bogataj in glasno dopoveduje svetu, da je Agata nedolžna. Sam je padel v tolmun, vrglo ga je.

Pravica se je izkazala

Cele tri mesece je predsedela Agata v ječi. Vse dneve je večinoma prejokala, noči pa prečula. Kar vidno je hujšala in se starala. Še paznicam se je smilila; če so le mogle, so ji še posebej postregle, če že Katra ni utegnila in ji ni prinesla kolačev in suhega mesa.

Zaslišali so vse mogoče priče, tudi Katro in Kozomolca. Kozomolec je mencial in mencial in ni mogel do prave besede.

»Tako sem mislil, ker vem, da sta se rada sporekla, in tisti dan je bila tako čudna!« je jecljal, ko ni mogel utajiti, da je govoril, češ da ga je ona sunila v tolmun.

Tine se je kar ustrašil, ko jo je zagledal pred sodniki; najrajši bi bil Kozomolca pretepel. Prepričan je bil, da je samo on spravil siroto v zapor in pred stroge sodnike.

Agata je povešala oči, kakor da je kriva, bilo jo je sram pred ljudmi.

Naposled so prebrali razsodbo. Bila je oproščena.

Ko je stopila na sonce in zadihala sveži zrak, se ji je zvrtelo v glavi, nehoté se je ustavila in se razgledovala, kot bi ne mogla verjeti, da je prosta in da so jo spoznali za nedolžno. Katra, mati in oče so jo predramili iz razmišljanja in tedaj se je šele dodobra zavedela, da je na svobodi in da je ne vodijo paznice niti ne žandarji, ampak da je med domačimi. Janezek, ki ga je pripeljala Katra, je nekaj časa debelo gledal v shujšano in postarano mater, potem pa je kriknil ves iz sebe: »Mama, mama, mama!«

Agata kar do sape ni mogla, tako je bila srečna, ko se je oklenila svojega sina, ki ga tri mesece ni videla.

»Mama, mama!« je venomer vzklikal in vse se mu je smejalo od sreče.

»K Balantu zavijmo, tam imam voz!« je ukazala Katra, kakor da je ona gospodar.

»Le!« je tiho in nekam boječe pritrdila. Venomer je gledala v tla, misleč, da ji bodo ljudje kar z obraza brali, da je bila obdolžena umora in več mesecev zaprta.

V gostilni ji je bilo nerodno. Mislila je, da vsi govorijo le o njej in da se vse oči upirajo le vanjo. Jed ji ni dišala in vino ji je kar žgalo ustnice. Zaskrbelo jo je, kako bo doma. Bog vé, če bodo verjeli, da je nedolžna.

Tesnó ji je bilo pri srcu, ko je voz zavil v grapo. Rada bi, da bi vožnje nikdar ne bilo konec.

Ko so se bližali domačiji, so Agato oblile solze. Ruto je potegnila čez oči, da bi jih skrila. Tuj se ji je zazdel dom, drevje se je pa v treh mesecih, ko je ni bilo doma, razraslo in žaga je nekam ostreje pela.

»Bog daj, Hvala Bogu!« jo je pozdravil žagar in tako mehko mu je bilo pri srcu, da so mu kar solze silile v oči. Tudi delavci so jo prišli pozdravit, svojo gospodinjo.

Agati je kar odleglo. Občutila je, da jo imajo radi in da prav nič ne dvomijo v njeno nedolžnost.

»Hudnika, zaradi tega Kozomolca je morala toliko trpeti!« je zaklel žagar, ko je Agata že odšla v hišo.

»Kar mika me, da bi ga namlatil, hinavca grdega!« se je jezil Jaka in krčil pesti.

»Le brez skrbi, kazen mu ne odide!« je počasi rekel žagar in se obrnil.

Ko je Agata stopila v hišo, ji je zadišalo po svečah in po mrliču. Kar čudno se ji je zdelo, da ni mrtvaškega odra.

Utrujena je bila od vožnje in zrak jo je prevzel. Katra ji je najprej postregla z mlekom.

»Tako je dober, da se kar drobi v ustih!« je izjecljala, ko je spraznila skodelico. Tedaj je šele občutila, da je res doma in da je ne bodo več zaklepale paznice.

Prve tedne se je ogibala ljudi, ko pa je srečavala samo prijazne obraze in je videla, da iz vseh oči govori sočutje do nje, se je jela sproščeno razgovarjati.

Le Kozomolec se ji je zmerom umaknil, dobro se zavedajoč, da je on zakrivil njeno nesrečo. Vest ga je pekla, ni pa imel toliko moči, da bi jo vsaj odpuščanja prosil.

Tudi Tineta se je izogibal. Le kaj ga je bilo obsedlo, da ga je tako grdo obrekoval in v Bogataju razpihal ljubosumnost?

Najbolj ga je pa bolelo, ker so bili ljudje do njega mrzli in so mu na vprašanja kratko in suho odgovarjali ali pa samo zamrmrali, pokimali in hiteli stran, kot da se jim neznansko mudi.

Agata se je počasi popravila. Obraz se ji je spet pomladil, celó zasmejala se je včasih, da je kar zazvenelo

po dvorišču. Še delavci so se veselili te spremembe — še nikoli se niso počutili v hiši tako domače.

Drugo leto je že teklo po gospodarjevi smrti. Pri Bogatajevih so njive rodile kot še nikoli, drevje se je šibilo pod težo sadja in Janez je zrastel v močnega dečka. Vsak večer in vsako jutro je molil za očetovo dušo.

»Zdaj se je pa blagoslov naselil v hišo!« so govorili ljudje. Kadar pa so prinesli v mlin ali pripeljali hlode na žago, kar niso mogli stran, tako prijazno je bilo zdaj na Bogatajevini.

XXIII

Božji mlini meljejo

Tri leta so že minula, odkar je bila Agata spoznana za nedolžno. Kadar se je spomnila tistih mesecev, jo je vselej zbolelo, vselej pa je bila hvaležna Bogu, da jo je rešil.

Kozomolec se je zmeraj manj kazal ljudem. Če ni čepel v hiši ali se potikal po melinah, je pa drvaril. Ogibal se je vsakega živega bitja; kadar je moral v cerkev ali po opravkih, je hodil s sklonjeno glavo, težko od samih misli, ki so ga vsak dan bolj mučile. »Ti si kriv, da je bila Agata zaprta, ti boš odgovarjal za njene solzé!« mu je neusmiljeno trkalo na dušo.

Nekoč je srečal žandarja. Vztrepetal je in nekaj mu je reklo: »Zdaj te pa imajo! Dolgo so odlašali! Pote je namenjen!«

»Kozomolec, postaral si se!« ga je nagovoril žandar.

»Naduha me daje!« je izjecljal Kozomolec v taki zadregi, da bi ga žandar res vzel s seboj, če bi ga že leta in leta ne poznal.

»Vse nadloge pa pridejo nad človeka!« je dejal žandar in si popravil puško.

»Pa z Bogom!« se je poslovil Kozomolec in kar odleglo mu je, ko je bil spet sam.

Vedno bolj mračen je lazil okrog hiše. Včasih se ves dan ni dotaknil jedi in pijače, da se mu je že jezik lepil na nebo in je komaj še razprl izsušene ustnice.

Še najbolj je bil vesel, kadar je v gozdu poslušal pesem lastne sekire in prisluškoval padanju, hreščanju in lomastenju padajočih dreves. Slišal je, kako so zdaj pa

zdaj vztrepetale ptice, zaplahutale in se prestrašene prepeljale globlje v gozd.

Pomlad se je že smejala obronkom, njive in košenine so se zeleno oblekle in po vrtovih se je začelo rahlo odpirati popje češenj in sliv.

»Pohiteti bo treba!« mu je sporočil Dolenc iz Loke, ki mu je bil Kozomolec prodal smreke. Zdaj jih je sekal, pomagala pa sta mu bajtarja Jernač in Blažon iz Podlonka.

»Kolikor je zaznamovanih, morajo v dveh dneh pasti!« ju je priganjal.

Čutil se je slabega, vendar pa ni hotel zaostajati za onima dvema. Udrihal je s sekiro in pot mu je kar lil po obrazu. Nenadoma ga je v prsih nekaj zbodlo.

»Bolan sem!« se je prestrašil. Čutil je, da so mu roke mahedrave, sekira prečudno težka in smrekovina nenavadno trda.

Iz daljave se je oglasil Sv. Mohor in Fortunat, tudi iz doline so se oglasili zvonovi.

»Šele poldne!« je zazeblu Kozomolca in čudna omotica se ga je lotevala.

»Kozomolec, beži!« sta kriknila drvarja. Smreka se je na lahko nagibala in pokala. Kozomolec je bil čudno zmeden; kakor kokoš ob požaru je begal sem pa tja in se zdaj pa zdaj opotekel.

»Jezus, Marija!« je hripavo kriknil Jernač. Smreka je treščila po tleh in oplazila Kozomolca.

Drvarja sta hitela, kolikor sta mogla, da sta rešila izpod debele veje hropečega Kozomolca. Na ustnicah se mu je rdečila kri in pri grgranju so mu skozi redke zobe silili krvavi mehurčki.

»Še je živ! Jernač, kar na veje ga naloživa in odnesiva domov! Da bi nama le na poti ne izdihnil!« je zaskrbelo Blažona.

Na poti se je zavedel, odprl utrujene oči in za trenutek prenehal hropeti.

»Jernač, obriši ga!« je velel Blažon, ta mu je pa kar z rokavom otrl kri z ustnic in brade.

»Ti je slabo, te boli?« ga je vprašal Jernač. Kozomolec je samo pokimal.

Pot je bila dolga in težavna in drvarja sta bila že pošteno izmučena.

Kozomolčevka je bila vsa iz sebe, ko sta ga prinesla v hišo. Položila sta ga na posteljo. Kar zatulil je od bolečine in se zgrabil za prsi.

»Rebra mu je polomilo, le meni verjemi, in žilo mu je pretrgalo. Nič ne bo z njim,« je šepnil Blažon in zmajeval z glavo.

Žena je vila roké ob postelji in presunljivo jokala. Nič ni videla in slišala, le venomer je zdihovala: »Marija pomagaj, če mi umre!«

»Boli!« se je izvilo Kozomolcu in oči so mu iskale Križanega v kotu.

»Po gospoda bo treba!« je odločil Jernač in si ogrnil suknjič. »Ti pa ostani pri njem in še koga pokličí, če bo treba!«

»Prav, prav!« je pritrjeval Blažon in se zagledal v Kozomolca, ki so mu ustnice trepetale, kakor bi hotel nekaj povedati.

»G—o—s—p—o—da!« je izhropel in krvave pene so se mu znova pokazale na ustnicah

»Vodel!« je koj nato zaječal, da je drvarja zbolelo. Zakaj se vendar ni sam domislil, si je očital in iskal posodo v skledniku. Žena je še zmerom krčevito jokala.

Drvar je natočil studenčnice pred hišo in primaknil posodo k bolnikovim ustnicam. Kozomolec je slastno srebal vodo, ki ga je kar poživila.

»Joj, dobra je, hvala!« se je mučil, vendar je bil njegov glas že jasnejši.

»Še mi daj!« si je zaželel in drvar mu je pritisnil lonček k ustnicam. Drvarju se je zjasnilo lice, ko je videl, da je Kozomolcu odleglo.

Cele tri ure so potekle, gospoda pa še ni bilo.

»Daleč je, daleč!« je pomislil drvar in gledal Kozomolca, ki je zdaj pa zdaj zadremal.

Zunaj je zazvončkljalo.

»Z Bogom prihajajo!« je šepnil drvar in popravil Kozomolcu odejo.

Vrata so se rahlo odprla in v hišo so stopili duhovnik, cerkovnik in Jernač. Kozomolec je prebledel, srce pa mu je bilo kot vosek mehko in na vse pripravljeno. Spoznal je, da se mu bliža konec, in postal je čudovito vdan. Nič več ga ni vezalo na svet, ko je vedel, da bo morda v nekaj trenutkih obračunal za vse svoje življenje.

»Moj Bog, bodi mi usmiljen sodnik!« mu je zakipelo v srcu in solza mu je zdrknila iz oči.

Jernač je k postelji pristavil stol za gospoda, Blažon pa je prijel Kozomolčevko in jo odvedel iz hiše. Tudi cerkovnik se je umaknil v vežo.

Kozomolčevka se je naslonila na ognjišče, si zakrila obraz s predpasnikom in samo še hlípala.

»Vzelo ga bo, vzelo! Čisto steklene oči že ima!« je menil Jernač.

»Ne bo dolgo, ne!« je dodal Blažon in se zamislil.

Drvarja nista več spregovorila, obema je bilo tesno pri srcu in obema se je zdelo, da se duhovnik pri Kozomolcu mudi že celo večnost.

Mračilo se je že, ko je duhovnik poklical drvarja.

»Tecita po zidarja Tineta in po Bogatajevo Agato!« je ukazal in se vrnil k bolniku.

Drvarja sta odhitela vsak na svojo stran.

Noč se je že razpredla po bregeh, ko se je Kozomolčevi hiši od ene strani bližal Tine, iz grape se je pa vzpenjala v hrib Agata. Kozomolčeva nesreča jo je pretresla. Zasmilil se ji je in vse mu je odpustila. Na to pa, zakaj jo kliče, še pomislila ni, medtem ko je Tine ves čas tuhtal, kaj mu hoče Kozomolec.

V hiši je brlela luč, pri postelji je sedel duhovnik in tolažil bolnika. Ta je zdaj pa zdaj nemirno pogledal proti vratom.

Najprej je prišel Tine, kmalu za njim pa Agata. Prijazno sta se pozdravila in Agati se je čudno zdelo, da je tudi Tineta poklical. Kaj le hoče?

»Hvala Bogu!« je zastokal Kozomolec, ko ju je zagledal, in čudna rdečica se mu je razlezla po obrazu.

»Kozomolec vama bo sam povedal, zakaj sem poslal po vaju,« ju je ogovoril duhovnik in jima namignil, naj prideta bliže.

Kozomolec je zbral poslednje sile in z mirnim, čistim, le nekoliko utrujenim glasom ogovoril Tineta in Agato:

»Jaz bom umrl, ure so mi štete. Kazen božja me je doletela za krivice, ki sem vama jih napravil. Tine, jaz sem hujskal Bogataja, da je Agatin otrok najbrž tvoj, tebe, Agata, sem pa obdolžil, da si Bogataja pahnila v tolmun. Zaradi mene si bila zaprta.« Kozomolec je zahropel, na ustnicah so se mu spet prikazale krvave pene.

Agato so oblile solze, Tine je pa za trenutek osupnil. »Tako, mene je dolžil, da sem se nad Agato pregrešil!« je vzkripelo v njem; ko pa se je ozrl v njegove oči, ki so gledale že smrti v obraz, mu je vsa jeza splahnela.

»Pri živem Bogu vaju prosim, odpustita mi! In če se me bosta kdaj spomnila, ko me že ne bo več med živimi, zmolita očenaš za mojo grešno dušo.« Debele solze so se mu ulile po licih.

»Dajta mi roko, potem bom pa lahko umrl,« je s pojemajočim glasom spregovoril bolnik in ju proseče gledal.

»Jaz sem ti že davno odpustila. Bog bodi dober s teboj!« je mirno dejala Agata in mu segla v roko, ki je bila že skoraj ledena.

»Vse ti odpuščam, odpusti tudi ti meni, če kdaj ni bilo kaj prav!« je rekel Tine in segel Kozomolcu v roko.

Nato sta se molče poslovila.

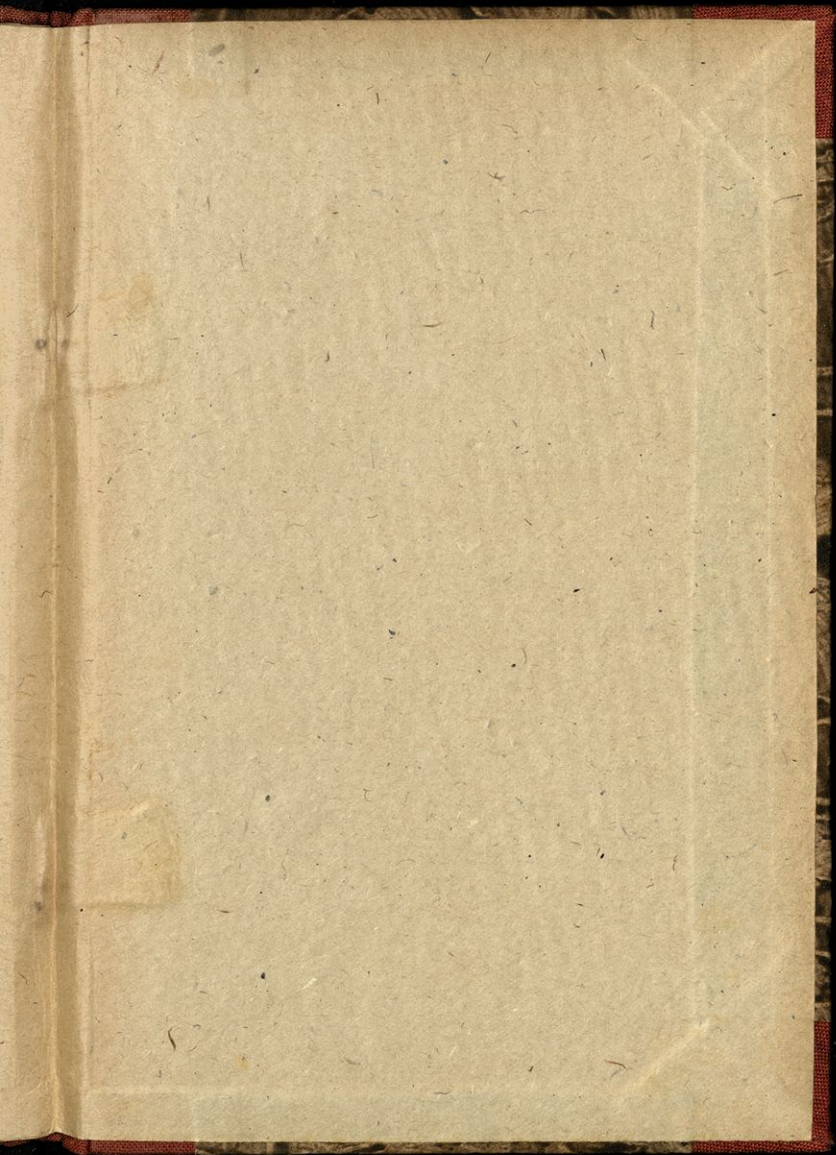
Dober mesec po njegovi smrti se je Tine preselil na Bogatajevino. Včasih poklekne s svojo ženo Agato na Bogatajev in Kozomolčev grob, kjer zmolita očenaš za večni pokoj njunih duš.

KAZALO

I. V mrežo se je zapletel	5
II. Slutnja je dozorela	17
III. Grenko spoznanje	22
IV. Ljudski glas, božji glas	26
V. Sila proti sili	30
VI. Prvo ponižanje	34
VII. Zahrbtni poskusi	39
VIII. Božji opomini	46
IX. Zaklete sile	51
X. Žetev zakletih sil	58
XI. Ne boste me!	62
XII. Pekel se odpira	65
XIII. Bogatajeve pasti	71
XIV. Ob dveh prepadih	78
XV. Agata, moja boš!	84
XVI. Dom je rešen	92
XVII. Prodana svoboda	95
XVIII. Mlado življenje	101
XIX. Nepogreznjeni dvomi	103
XX. Odmev iz tolmana	111
XXI. Nove preizkušnje	115
XXII. Pravica se je izkazala	120
XXIII. Božji mlini meljejo	122

Celje - skladišče

D-Ct

2022/93

1219530863

COBISS

P